

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İlköğretim Anabilim Dalı
Okulöncesi Eğitimi

**OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARI İÇİN BASILAN RESİMLİ
ÖYKÜ KİTAPLARININ TOPLUMSAL CİNSİYETE İLİŞKİN
KALIPYARGILAR YÖNÜNDEN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

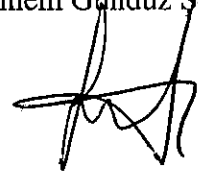
Sinem GÜNDÜZ ŞENTÜRK

DANIŞMANI: Yrd. Doç. Dr. Nilay DEROBALI

İZMİR-2015

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum “Okul ncesi Dönem ocukları İçin Basılan Resimli yk Kitaplarının Toplumsal Cinsiyete İlişkin Kalıpyargılar Yönünden İncelenmesi” yüksek lisans tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Sinem Gündüz Sentrk

T.C.EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS

TEZ SAVUNMA TUTANAĞI

ÖĞRENCİNİN

Adı Soyadı : Sinem GÜNDÜZ ŞENTÜRK

Numarası : 92100005037

Anabilim Dalı : İlköğretim (Okul Öncesi Eğitimi)

Tez Başlığı (Türkçe) : OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARI İÇİN BASILAN RESİMLİ ÖYKÜ KİTAPLARININ TOPLUMSAL CİNSİYETE İLİŞKİN KALIPYARGILAR YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

Tez Başlığı (İngilizce) : AN INVESTIGATION OF PICTURE STORY BOOKS PUBLISHED FOR PRE-SCHOOL CHILDREN IN TERMS OF GENDER ROLES STEREOTYPING

Tez Savunma Tarihi : 21.01.2015

Tez Başlığı Değişikliği Varsa Yeni Başlık:

JÜRİ ÜYELERİ

Jüri Başkanı

Unvan, Adı, Soyadı : Yrd. Doç. Dr. Nilay DEREÖBALI.

Karar : ☒ Başarılı ☐ Başarısız ☐ Düzeltme

İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Yrd. Doç. Dr. Bünyamin YURDAKUL

Karar : ☒ Başarılı ☐ Başarısız ☐ Düzeltme

İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Yrd. Doç. Dr. Sibel SÖNMEZ

Karar : ☒ Başarılı ☐ Başarısız ☐ Düzeltme

İmza :

TEZ HAKKINDA JÜRİNİN GENEL GÖRÜŞÜ

(Jüri Başkanı Tarafından Doldurulacaktır)

Tez savunması sonucunda öğrenci tarafından hazırlanan çalışma;

Oybirliğiyle ☒

Oy çokluğuyla ☐

Başarılıdır

Düzeltilmelidir

Başarısızdır

.....

.....

.....

- Bu tutanak üç (3) işgünü içerisinde jüri üyelerinin raporlarıyla beraber Anabilim Dalı Başkanlığı üst yazısıyla Enstitü Müdürlüğüne gönderilmelidir.
- Tezli yüksek lisans programlarında düzeltme alan öğrencinin 3 (üç) ay içerisinde yeniden savunmaya girmesi zorunludur.

TEŞEKKÜR

Lisans eğitimimden bu yana deneyimlerini ve bilgisini paylaşan, araştırma süreci boyunca beni çalışmaya heveslendiren, çalışmak için vakit yaratmaktan asla çekinmeyen ve tecrübeleriyle bana yol gösteren tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Nilay Dereobalı'ya emekleri için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Değerli jüri üyelerim Yrd. Doç. Dr. Bünyamin Yurdakul ve Yrd. Doç. Dr. Sibel Sönmez'e çalışmama olan önemli katkıları, yapıcı eleştirileri ve düzeltmeleri için teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmalarımı günü gününe takip eden ve tezimin biteceğine beni inandıran konuşmaları için Pelitalan İlkokulu ve Ortaokulu öğretmenlerine teşekkür ederim.

Bu sürecin neredeyse her anına tanık olan, samimiyetiyle beni her daim gülümseten ve unutulmayacak birçok anıyla bir dönem ev arkadaşım olan Duygu Uzakgiden'e teşekkür ederim.

Bana sevmeye ve doğruluğa dair öğrettiği her şey için Annem Aysun Gündüz'e, doğduğum günden bu yana elinde kitaplarla koştuğu yollar için Babam Ahmet Gündüz'e ve daima nefes alabileceğimi bildiğim durakları olan en sevdiğim özelliği tarafsız duruşuyla bana her zaman güven veren ilk arkadaşım, Kardeşim Mustafa Burak Gündüz'e teşekkür ederim.

Bugüne kadar eğitimimle ilgili kararlarda beni hep yüreklendiren, tez yazım sürecinde zorlandığım her an motivasyonumu yükselten ve hayatın her aşamasında sıcaklığını hissettiğim arkadaşım, sevgili eşim Akın Şentürk'e birlikte yürüdüğümüz yollarda konuştuğumuz her şey için teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	I
İÇİNDEKİLER.....	II
TABLolar LİSTESİ	III
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	IV
KISALTMALAR LİSTESİ.....	IV
BÖLÜM I	1
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Problem Cümlesi	4
1.3. Alt Problemler	4
1.4. Araştırmanın Amacı	5
1.5. Araştırmanın Önemi	5
1.6. Sınırlılıklar.....	6
1.7. Tanımlar.....	6
BÖLÜM II.....	8
2. ALANYAZIN TARAMASI	8
2.1. Toplumsallaşma.....	8
2.1.1. Toplumsallaşma Kavramı	8
2.1.2. Toplumsallaşma Araçları	9
2.2. Çocuklarda Cinsiyet algısı.....	11
2.2.1. Çocuklarda Cinsiyet Kimliğinin Kazanılması.....	11
2.2.2. Cinsiyet Rolü Gelişimi	14
2.3. Toplumsal Cinsiyet.....	15
2.3.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet	15
2.3.2. Kalıpyargılar.....	19
2.3.3. Toplumsal Cinsiyet Kalıpyargıları	19
2.3.4. Toplumsal Cinsiyet Kuramları	22
2.3.5. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Toplumsal Cinsiyette Hakkaniyet ve Toplumsal Cinsiyet Politikası	26
2.3.6. Toplumsal Cinsiyet ve Çocuk Kitapları	28
2.4. İlgili Araştırmalar	31

2.4.1. Türkiye’de Yapılan Araştırmalar	31
2.4.2. Yurt dışında Yapılan Araştırmalar	36
BÖLÜM III	46
3. YÖNTEM	46
3.1. Araştırmanın Modeli.....	46
3.2. Örneklem Seçimi – Çalışılan Dokümanlar	46
3.3. Veri Toplama Araçları.....	47
3.4. Veri Toplama Süreci.....	48
3.5. Verilerin Analizi	49
3.5.1. Analiz Biriminin Saptanması	49
3.5.2. Verilerin Kodlanması	49
3.5.3. Verinin Örgütlenmesi	51
3.5.4. Kodların ve Temaların Düzenlenmesi.....	51
3.5.5. Verilerin Sayısallaştırılması	52
3.5.6. Nitel Bulguların Yorumlanması ve Raporlaştırılması	52
3.5.7. Araştırmacının Rolü	52
3.5.8. Geçerlik ve Güvenirlik	53
BÖLÜM IV	54
4. BULGULAR.....	54
BÖLÜM V.....	89
5. TARTIŞMA	89
BÖLÜM VI	107
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	107
BÖLÜM VII.....	110
7. KAYNAKLAR	110
BÖLÜM VIII.....	118
8. EKLER.....	118
Ek 1	118
Ek 2	119
Ek 3	120
ÖZGEÇMİŞ	121
ÖZET:.....	123
ABSTRACT:.....	124

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 4.1. Resimli kitap yazarlarının cinsiyetlerine ilişkin bilgiler.....	54
Tablo 4.2. Resimli kitap çizerlerinin cinsiyetlerine ilişkin bilgiler.....	55
Tablo 4.3. Resimli kitap isimlerinde cinsiyete dair ipucu içeren kelime/kelimelerin bulunma durumu.....	56
Tablo 4.4. Resimli kitaplardaki aile yapısı.....	57
Tablo 4.5. Resimli kitaplarda karakterlerin olumlu kişilik özellikleri.....	58
Tablo 4.6. Resimli kitaplarda karakterlerin olumsuz kişilik özellikleri.....	60
Tablo 4.7. Resimli kitaplarda karakterlerin ilgi alanları.....	61
Tablo 4.8. Resimli kitaplarda yer alan tüm karakterlerin cinsiyetlere göre dağılımı.....	62
Tablo 4.9. Resimli kitaplarda yer alan karakterler türlerinin cinsiyetlere göre dağılımı.....	64
Tablo 4.10. Resimli kitaplardaki karakterlerin saç rengi.....	66
Tablo 4.11. Resimli kitaplardaki karakterlerin saç uzunluğu.....	67
Tablo 4.12. Resimli kitaplarda karakterlerin duygusal ifadeleri.....	68
Tablo 4.13. Resimli kitaplardaki kadın karakterlerin yüzlerindeki cinsiyete dair ipucu.....	69
Tablo 4.14. Resimli kitaplarda erkek karakterlerin yüzlerindeki cinsiyete dair ipucu.....	69
Tablo 4.15. Resimli kitaplarda karakterlere ait aksesuarları.....	71
Tablo 4.16. Resimli kitaplarda karakterlerin üst giysileri.....	72
Tablo 4.17. Resimli kitaplarda karakterlerin alt giysileri.....	73
Tablo 4.18. Resimli kitaplarda karakterlerin giysi renkleri.....	74

Tablo 4.19. Resimli kitaplarda ana karakterlerin cinsiyete göre dağılımı.....	75
Tablo 4.20. Resimli kitaplarda ana karakterlerin en çok bulundukları mekân.....	76
Tablo 4.21. Resimli kitaplarda karakterlerin bulunduğu mekânla ya da yaptığı işle ilgisiz bir şekilde cinsiyete dair ipucu taşıma durumu.....	77
Tablo 4.22. Resimli kitaplarda karakterlerin meslekler.....	78
Tablo 4.23. Resimli kitaplarda karakterlerin yaptıkları işler.....	81
Tablo 4.24. Resimli kitaplarda yer alan çocuk karakterlerin oynadığı oyunlar.....	84
Tablo 4.25. Resimli kitaplarda yer alan çocuk karakterlerin oynadıkları oyuncaklar.....	86

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1. Bütün kitaplardan oyuncak koduna ait verilerin toplandığı dosyadan bir kesit....	51
--	----

KISALTMALAR LİSTESİ

AB: Avrupa Birliği

BM: Birleşmiş Milletler

WHO: Dünya Sağlık Örgütü

LGBT: Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transeksüel

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Erken çocukluk dönemi çocuğun hayatında önemli bir dönemdir. Çocuğun bu dönemde başarması gereken görevler onun sonraki hayatını etkileyecektir. Bu nedenle bu dönemde çocuk için yapılan ve yapılacak her şeyin üzerinde durulması gerekmektedir. Yavuzer'e göre (1999), 0-6 yaşlar arasını kapsayan okul öncesi dönem, kişiliğin oluşumu ve şekillenmesi, temel bilgi, beceri ve alışkanlıkların kazanılması ve geliştirilmesi açısından ileri yıllara olan etkisi nedeniyle, yaşamın en kritik dönemlerinden biridir.

Okul öncesi dönemde çocuk için en önemli süreçlerden biri toplumsallaşmadır. Toplumsallaşma, bireylerin belirli bir grubun işlevsel üyeleri haline geldikleri ve grubun öteki üyelerinin değerlerini ve davranışlarını kazandıkları süreçtir. Toplumsallaşma süreci doğumdan hemen sonra başlar ve insanın yaşamı boyunca sürmektedir (Gander ve Gardiner, 1993/1998, s. 358).

Çocukların uygun erkek ya da kadın rolünü öğrenmeleri, kişiliklerini ve toplumsal davranışlarını kazanırken karşılaştığı gelişim görevlerinden biridir. Çocuklar kimliklerini erkek ya da kadın olarak anlamlandırır; iki role ait kavramları anlamaya çalışır ve bunlara uygun davranış ve faaliyetleri benimsemektedir. Aynı zamanda bu süreçte bu iki grubun hangi haklara ve güce ne kadar sahip olduğuna ya da olması gerektiğine ilişkin bilgiler edinir. Bu bilgiler kültürel farklılıklar gösterse de özünde ortak noktalar barındırmaktadır. Ebeveynler, okullar ve toplum, erkek ve kız çocuklara farklı davranarak çocukları uygun cinsiyet rollerine uymaları yönünde etkilemektedir. İçinde bulundukları kültür; kızların ve erkeklerin ne olduklarına ve ne olmaları gerektiğine ilişkin cinsiyet tiplemesini belirlemeye yönlendirmektedir (Gander ve Gardiner, 1993/1998; Ecevit, 2003). Cinsiyet tiplemesinin genellikle doğumdan hemen sonra çocuğun odasının süslenmesiyle başladığı ifade edilmektedir. Bazı toplumlar cinsiyet rollerini sert bir şekilde tanımlamakta, bazıları da geniş

bir açıdan görüp çocuklara nadiren cinsiyet tipi dolayısıyla farklı davranmaktadır (Gander ve Gardiner, 1993/1998).

Toplum her grup için o grubu betimlediği düşünülen özellikleri belirler, kaydeder ve hafızasından bu özellikleri silmede çok zorlanır. Toplum, kadın ve erkekler için çeşitli özellikler belirlemektedir. Bu şekilde düşünüldüğünde toplumun çeşitli gruplar için oluşturduğu düşüncelerin daha detaylı anlaşılması gerekmektedir. O halde öncelikle kalıpyargıların ne olduğu anlaşılmalıdır. Kalıp yargılar aşırı yalınlaştırılmış kavramlar olarak tanımlanmaktadır (Gander ve Gardiner, 1993/1998). Kunda'ya (1999) göre kalıpyargı bir gruba ilişkin bilgi, inanç ve beklentileri içeren bilişsel yapılardır (akt. Dökmen-Yaşın, 2010). İnsanların birçok konuda kalıpyargı geliştirme eğilimi bulunmaktadır. Kalıpyargılar her yaşta gelişebilir fakat çocuklar daha çok kalıpyargı geliştirme eğilimi göstermektedir. Çocuklar deneyimlerinin azlığı nedeniyle kalıpyargı geliştirirler ve anlaşılması zor olan bilgileri az kavramla örgütlemeye çalışmaktadır. Çocuklar bir kavramı bir kez biçimlendirdikten sonra, ona uyum gösteren bilgileri özümsemek, uyum göstermeyenleri ise görmezden gelme eğilimi gösterirler. Bu durumda bir dengesizlik duygusu oluşmadığı için, kalıpyargıyı uyarlama ya da değiştirme yönünde bir güdülenme de olmamaktadır. Güçlü kalıpyargıların söz konusu olduğu alanlardan biri de cinsiyettir (Gander ve Gardiner, 1993/1998).

Çocuklar toplum tarafından kız ya da erkek olarak etiketlenmelerinin ardından cinsiyetin kültürel anlamlarını öğrenmeye ve kazanmaya başlarlar. Kız ve erkek çocuklar sosyalleşme süreciyle, çeşitli nesneleri, etkinlikleri, oyunları, meslekleri ve hatta kişilik özelliklerini onlar için “uygun” ya da “uygun değil” olarak ayırt etmeyi öğrenirler (Dökmen-Yaşın, 2010, s.29). Bütün'e (2010) göre cinsiyet rolleri; kadınlar ve erkeklerle özdeşleştirilen özellikler, beklentiler ve davranışlar olup, “kadınlığı” ve “erkekliği” tanımlar.

Franzoi'ye (1996) göre; toplumun, bir grup olarak kadınların ve bir grup olarak da erkeklerin göstermelerini beklediği özelliklere toplumsal cinsiyet kalıp yargıları denir (akt., Dökmen-Yaşın, 2010). Toplumsal cinsiyet kalıpyargıları ikiye ayrılır. Bir cinsiyeti diğer cinsiyete oranla daha az ya da daha çok nitelediği düşünülen psikolojik veya davranışsal özelliklere cinsiyet özelliklerine ilişkin kalıpyargılar; kadınlar ve erkekler için genellikle uygun görülen birçok rol ve faaliyetler hakkındaki düşüncelere ise cinsiyet rollerine ilişkin kalıpyargılar denir (Şirvanlı-Özen, 1992).

Dökmen-Yaşın (2010), kitle iletişim araçlarının toplumsal cinsiyet kalıpyargılarının ve cinsiyete yönelik önyargıların sürmesindeki etkisinin yadsınamaz olduğunu ileri sürmektedir.

Oskamp, Kaufman ve Wolterbeek (1996) ebeveynlerin ve öğretmenlerin yanı sıra cinsiyet rollerinin, çocukların her gün maruz kaldığı kitle iletişim araçlarından da (televizyon, radyo, kitaplar, dergiler ve gazeteler) öğrenmekte olduğunu ifade etmektedir. Okul öncesi dönemde çocukların ister evde ister okulda olsun çok sık karşılaştığı kitle iletişim araçlarından biri de resimli öykü kitaplarıdır. Resimli öykü kitapları okul öncesi eğitim çağındaki çocuklar için hazırlanan önemli bir bilgi kaynağıdır. Çocuklar bu kitapların o yaşlarda tekrar tekrar okunmasını isterler ve resimlerine bakarlar. Bu yüzden erken yaşlarda kitaplardan kolayca etkilenirler (Oskamp vd., 1996).

Resimli öykü kitapları, cinsiyet rollerine göre sosyalleşmenin ilk safhalarında önemli bir rol oynar; çünkü bu tür kitaplar topluma ait değerlerin çocuğa anlatılmasında bir aracı olarak kullanılırlar. Bu kitaplar kültürel değerleri yansıtır ve çocukların bu değerleri kabul etmesini sağlamak için önemli bir araçtır. Çocukları kabul edilebilir davranış standartlarını uygulamaya teşvik eden rol tanımlarını da içermektedir. Ayrıca okul öncesi dönemdeki çocuklara yönelik kitaplar, toplumda hâkim olan kültürel değerleri açıkça ifade ettiğinden, sosyal normların en önemli göstergesidir. Amerika'daki Çocuk Çalışmaları Derneği, kitapların sosyalleştirme potansiyelinin farkında olarak, kitapların genç okurlar üzerindeki duygusal ve entelektüel etkisinin mutlaka dikkate alınması gerektiğini belirtmektedir. Bu yüzden, çocuk kitaplarının pozitif ahlaki değerler içermesi gerektiğini tavsiye eder. Çocuklar kitaplar aracılığıyla, kendi çevrelerinin dışında etraflarında neler olup bittiğini öğrenirler: diğer kızların ve erkeklerin ne yaptıklarını, ne söylediklerini, ne hissettiklerini, neyin doğru neyin yanlış olduğunu ve onlardan neler beklendiğini öğrenirler. Ayrıca, kitaplar çocuklara büyüdüklerinde örnek almak istedikleri, olmak istedikleri rol modellerini gösterir (Weitzman, Eifler, Hokada ve Ross, 1972). Resimli öykü kitaplarında sunulan rol modellerinin yoğun etkisinden çocukların kaçınması oldukça zordur. Resimli kitapların hangi rol modellerini içerdikleri, kitaplarda kadın ve erkeklerin nasıl sunuldukları, hangi roller ve davranışları sergiledikleri ayrı bir önem kazanmaktadır (Dündar-Zeybekoğlu, 2012). Resimli kitaplarda bulunan bu toplumsal cinsiyete dair ipuçlarındaki gizil mesajlar, çocuğun cinsiyet kimliğini oluşturmaya katkı sağlamaktadır (Sabuncuoğlu, 2006). Bu bağlamda, kitaplarının alternatif rol modelleri sunması sağlanabilir ve kitaplar çocukların daha eşitlikçi toplumsal cinsiyet tutumlarını benimsemelerinde esin kaynağı olabilir (Vannicopoulou, 2004).

Resimli öykü kitaplarında toplumsal cinsiyet çeşitli şekillerde tasvir edilmektedir. Kitap görsellerinde yer alan kadın ve erkek karakterlerin nasıl resmedildiği -saç uzunlukları, saç renkleri, duygusal ifadeleri-, kullandıkları aksesuarlar, giysileri, kadın ve erkek karakter

sayıları; metin içerisinde ise karakterlere hangi karakter özellikleri atfedildiği, hangi mesleklerde, ilgi alanı, mekân ve eylemlerde gösterildiği toplumsal cinsiyet ipuçları olarak değerlendirilmektedir. Karakterlerin saçlarının uzun ya da kısa olması, hangi renkte gösterildiği, hangi yüz ifadesi ile resmedildikleri, kadın karakterlerin aksesuar ile ön plana çıkarılması ve karakterler için kadınsı ya da erkeksi giysilerin kullanılması toplumsal cinsiyet kalıpyargılarının fark edilmeyen özelliklerle aktarıldığını gösterir. Ayrıca kadın karakterlere atfedilen mesleklerin daha geleneksel olması, erkekler için kullanılan kişilik özelliklerinin onları güçlü ve yıkılmaz göstermesi, ilgi alanlarında “aktif olmanın” erkeklere yakıştırılması bu kalıpyargıların sürdürülmesine katkı sağlamaktadır. Bu anlamda, erken çocukluk döneminde cinsiyet rolleri çocuk kitapları aracılığıyla aktarılabileceğinden bu rollerin nasıl sunulduğunu anlamak ve değerlendirmek oldukça önemlidir.

1.2. Problem Cümlesi

“Okul öncesi döneme yönelik (3-6 yaş) resimli hikâye kitaplarında toplumsal cinsiyeti vurgulayan ve toplumsal cinsiyet kalıpyargıları içeren öğeler var mıdır?”

1.3. Alt Problemler

1. Kitap başlıkları cinsiyeti tanılayıcı sözcükler içermekte midir?
2. Kitap metinlerinde geçen ailelerin yapısı nasıldır?
3. Karakterlerin metinde ve resimlerde belirtilen meslekleri nelerdir?
4. Karakterlerin metinde ve resimlerde belirtilen yaptıkları işler nelerdir?
5. Çocuk karakterlerin metinde ve resimlerde belirtilen oyun ve oyuncakları nelerdir?
6. Karakterlerin metinde belirtilen ilgi alanları nelerdir?
7. Karakterlerin metinde belirtilen kişilik özellikleri nelerdir?
8. Resimlerde gösterilen karakterlerin cinsiyetleri nelerdir?
9. Resimlerde karakterlerin saçları, duygusal ifadeleri ve yüzleri nasıl gösterilmiştir?
10. Resimlerde karakterler hangi aksesuarlarla gösterilmiştir ve renkleri nelerdir?
11. Resimlerde karakterler hangi kıyafetlerle gösterilmiştir?
12. Resimlerde ana karakterler en çok hangi mekânlarda gösterilmiştir?
13. Resimlerde karakterler bulundukları mekânla ya da yaptıkları işle ilgisiz bir şekilde cinsiyete biçilen basmakalıp davranış ya da nesnelerle gösterilmiş midir?

1.4. Araştırmanın Amacı

Cinsiyet farklılıkları ile ilgili temel bilgiler, çok erken yaşlarda öğrenilir ve yerleşir. Aynı zamanda çocuklar erken yaşlarda toplumsal cinsiyete ilişkin bilgileri de öğrenirler. Öğrendikleri toplumsal cinsiyete ilişkin bilgiler çocukların kalıp yargılara olan eğilimlerinden dolayı zor değiştirilirler. Bu yüzden çocukların erken yaşlarda öğrendikleri toplumsal cinsiyete ilişkin bilgilerin kalıp yargılar içerip içermediği önemlidir. Toplumsal cinsiyete ilişkin bilgilerin aktarıldığı araçlardan biri de resimli hikâye kitaplarıdır. Bu kitaplar, okuyucularına özellikle hangi sosyal normların ve amaçların kendi cinsiyetlerine uygun olduğu konusunda hayatla ilgili ipuçları sunarlar (Oskamp vd. 1996). Okul öncesi dönemdeki çocuklar resimli öykü kitaplarında karşılaştıkları bu ipuçlarını kişiliklerini oluşturmada ve şekillendirmede kullanırlar. Bu yüzden, kişiliğin oluşumu ve şekillenmesi, temel bilgi, beceri ve alışkanlıkların kazanılması ve geliştirilmesi açısından ileri yıllara olan etkisi nedeniyle yaşamın en kritik dönemlerinden biri olan okul öncesi dönemden başlayarak cinsiyeti tiplendirmeyen (ayrıştırmayan) kitaplar çocuklara okunduğunda kendilerini tanımlarken kullandıkları özelliklerin cinsiyet ile bağlantılarını kurmayacaklardır. Ayrıca, uzun vadede çocuklara okunacak kitaplar aracılığıyla çocuklar, insanlar arasındaki farklılıkların cinsiyetten değil, bireysel farklardan kaynaklandığını göreceklerdir (Dökmen-Yaşın, 2010). Kolbe ve LaVoie, (1981) resimli öykü kitaplarının sosyal değerlere ve rol modellerine yer vermesinden dolayı bu kitapların cinsiyet rollerine yönelik kalıp yargıları vurgulayacak şekilde ele alınıp alınmadığını sorgulamak gerektiğini ifade etmektedirler.

Alanyazın incelendiğinde yurtdışında okul öncesi dönemde toplumsal cinsiyete yönelik kalıp yargılar ile ilgili pek çok çalışma bulunmasına rağmen, yurt içinde bu konu ile ilgili sınırlı sayıda çalışma yapıldığı görülmektedir. Bu araştırmanın temel amacı; Türkiye’de okul öncesi dönem çocukları için basılan resimli hikâye kitaplarının toplumsal cinsiyet kalıpyargıları açısından incelenerek kitaplardaki cinsiyetçi yaklaşıma dikkat çekmektir.

1.5. Araştırmanın Önemi

Okul öncesi çocuklarına yönelik resimli öykü kitapları, çocuklar için dünyaya açılan pencere işlevine sahip olmaları nedeniyle çok önemlidir (Dökmen-Yaşın, 2010). Bu kitaplarda cinsiyet ayrımının var olması, çocukların toplumsal cinsiyet şemaları oluşturmalarına neden olur. Bem’e (1981/1983) göre toplumsal cinsiyet şemalı (şematik) bir toplumda toplumsal cinsiyet şeması olmayan çocuklar (aşematik) yetiştirmek zor fakat

imkânsız değildir. Toplumsal cinsiyet şeması olmayan çocuk yetiştirmek için iki stratejiden söz edilebilir: İlk strateji, ana-babaların çocuklarına, cinsiyete bağlı biyolojik farklılıkları kültürün cinsiyetle ilgili çağrışımlarını vermeden öğretmeleridir. İkinci strateji ise, anne-babaların, çocukları kültürün cinsiyetle ilişkili çağrışımlarını öğrendiklerinde, bunu yorumlamalarında kullanabilecekleri alternatif şemalar oluşturmalarıdır (akt. Dökmen-Yaşın, 2010, s.72).

Araştırma kapsamında incelenecek kitaplarda çocukların cinsiyete yönelik kalıp yargılar geliştirmesine neden olabilecek öğelerin saptanması açısından bu çalışma önemlidir. Bu çalışmanın çocuklarla çalışan eğitimcilere, psikologlara, araştırmacılara, çocuk kitapları yazarlarına, çizerlerine ve yayınevlerine, çocuk kitaplarını toplumsal cinsiyet perspektifinden değerlendirmelerinde yardımcı olacağı araştırma sonucu olarak öngörülmektedir. Ayrıca çocuklar için kitap satın alan ve okuyan yetişkinlerin, bu kitapları, toplumsal cinsiyetçilik açısından değerlendirmelerine yardımcı olacak bir bakış açısı kazandırması yönünden de bu çalışma önem taşımaktadır.

1.6. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

1. Örneklem olarak seçilen kitaplarla
2. Araştırmacının toplumsal cinsiyet algısı
3. Alınan geçerlik ve güvenlik önlemleri ile sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

Resimli Öykü Kitabı: Basit ve anlaşılır kelimeler ile anlatılan öykülerin kullanıldığı, farklı büyüklük ve şekillerde hazırlanan, genellikle her sayfada renkli resimlerin kullanıldığı kitap (<http://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/Resimli%20%C3%87ocuk%20Kitaplar%C4%B1.pdf>)

Toplumsal Cinsiyet: Farklı kültürlerde, farklı zamanlarda ve farklı coğrafyalarda, kadınlar ve erkeklere toplumsal olarak yüklenen roller ve sorumluluklarla ortaya çıkan cinsiyet kimlikleri (Bütün, 2010).

Kalıpyargı: Bütün olarak bir grubun davranışları ve özellikleri hakkındaki genellenmiş inançları (Özdemir, 2006).

Cinsiyet Rolü: Toplumun tanımladığı ve bireylerin yerine getirmelerini beklediği cinsiyetle ilişkili bir grup beklenti (Dökmen-Yaşın, 2010)

Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargıları: Toplumun kadınlardan ve erkeklerden kendi cinsiyetlerine yönelik bekledikleri davranışlar (Çelik, 2008).

Cinsiyetçilik: Cinsiyete özgü toplumsal rol dağılımı yapmak ve bu çerçevede belli davranış kalıpları ve değerlerin öğretilmesini içeren yaklaşımlar bütünü (Çubukçu ve Sivaslıgil, 2007).

Cinsiyeti tipleştirme: Bireylerin tercihlerinin, tutumlarının, davranışlarının ve kişilik özelliklerinin sadece cinsiyetine bağlı olarak değiştiğini varsayan görüş (Dökmen-Yaşın, 2010).

BÖLÜM II

2. ALANYAZIN TARAMASI

2.1. Toplumsallaşma

Toplumsal cinsiyeti ve toplumsal cinsiyet kalıpyargılarının erken çocukluk döneminde hangi süreçlerden geçerek çocuklara ulaştığını anlamak için önce toplumsallaşma kavramını anlamak gerekmektedir.

2.1.1. Toplumsallaşma Kavramı

İnsanlar dişi veya erkek cinsiyeti ile doğarlar ancak yetiştirilirken toplumun cinsiyetin belirlediği roller çerçevesinde kız veya erkek olmayı öğrenerek büyümektedirler (Terzioğlu ve Taşkın, 2008). Çocuklar, cinsiyetlerine göre yaşamlarının erken dönemlerinden itibaren farklı deneyimler yaşamaktadır (Damarlı, 2006).

Bireyler, doğduğu andan itibaren, içinde doğduğu toplum tarafından benimsenmiş olan değerler ve yargılarla donatılmaktadır (Güneş, 2008). Erken çocukluk dönemindeki en önemli süreçlerden biri toplumsallaşmadır. Toplumsallaşma, bireylerin, özellikle de çocukların belirli bir grubun işlevsel üyeleri haline geldikleri ve grubun öteki üyelerinin değerlerini, davranışlarını ve inançlarını kazandıkları süreçtir (Gander ve Gardiner, 1993/1998).

Toplumsallaşma süreci; bireyin rollerini, içinde bulunduğu toplumun “iyi” ya da “kötü” olarak tanımladığı davranış kalıplarını, kurallarını, kültürel normlarını ve toplumsal cinsiyet rollerini öğrenme sürecidir. Birey bu süreçte öğrendiklerini benimser ve artık bunlar o bireyin birer parçası haline alır ve toplumun bir parçası olur. Bireyin etrafındakileri algılayabilecek kadar büyümesi toplumsallaşma sürecine dâhil olduğunu göstermektedir. Algılamaya başlayan çocuk algıladıklarını anlamlandırmaya çalıştığı anda toplumsal davranış oluşur. Çünkü çocuk çevresinden gördüklerini algıladığı ve anladığı şekilde davranışlar geliştirecektir. Bu davranışlar önce içinde bulunduğu topluma uygun olmayabilir. Uygun olmayan davranışlar toplum tarafından düzeltilir ve olması gereken öğretilir (Sabuncuoğlu, 2006). Bu anlamda toplumsallaşma sürecini Arslan (2004) “bireyin, toplumunda kabul gören bir insan kimliğine kavuşması” olarak tanımlamıştır. Çocuklara toplumsal cinsiyet rollerinin öğretildiği toplumsallaştırma sürecinde, kadınsı ve erkeksi rol kalıpları farklı toplumsal

mekanizmalar tarafından toplumun yeni üyeleri tarafından içselleştirilerek gelecek kuşaklara aktarılmaktadır (Güneş, 2008).

2.1.2. Toplumsallaşma Araçları

2.1.2.1. Aile

Toplumsallaşma süreci içerisinde dünya üzerinde çok az insan yardıma muhtaç olmadan büyümektedir. Bireyin kendini topluma kabul ettirebilmesi için dünyayla ilgili birçok şey öğrenmesi gerekmektedir. Bunun içine değerler, toplumsal kurallar girmektedir ve bunların öğretileceği yer öncelikli olarak ailesidir ve çocuk doğduğu andan itibaren toplumsallaşma sürecine girmiş bulunmaktadır (Arat, 1996). Çocuklar ailelerinin yanında ilk öğrenmelerini gerçekleştirirler. Bu öğrenmeler toplumsal değerleri ve kuralları içermektedir. Aileler bunları öğretirken kendi düşüncelerini ve yaşam tarzlarını yansıtmaktadır. Dilek'e (1997) göre, ebeveynler erkek ve kız çocuklarının bağımsızlıklarını destekleme konusunda da farklı tutumlara sahiptirler. Erkek çocuklar genellikle araştırma ve kendi başına hareket etme konusunda cesaretlendirilirken; kız çocukları, davranışları daha çok sınırlandırıldığı ve daha korumacı bir ortamda büyüdükları için daha bağımlı bir kişilik geliştirme eğilimindedirler (akt. Damarlı, 2006). Ailelerin okul öncesi dönem çocuklarına yönelttikleri kalıpyargılı düşünüş ve davranışların büyük bir kısmı cinsiyete yönelik kalıpyargılardır (Özdemir, 2006).

Çocukluğun ilk dönemlerinde, cinsiyet rollerinin öğrenilmesinde ailenin etkisi önemlidir. Ailelerin yansıttıkları cinsiyet rol ve davranışları çocukların evle ilgili faaliyetlere katılımında çok net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Örneğin, aile içerisinde geleneksel cinsiyet rol davranışları benimsenmişse; kız çocukları daha çok, ev içi faaliyetleri yerine getirirken, erkek çocuklar ise ev dışı faaliyetleri gerçekleştirir. Bu anlamda kız ve erkek çocukların yaptıkları işler anne ve babalarının yaptıkları işlere benzemektedir (Şafak, Çopur ve Özkan, 2006). Erkekler genellikle yarışmacı olmaları konusunda cesaretlendirilir, onlara ağlamamaları ve duygularını belli etmemeleri öğretilirken; kız çocukları daha çok sıcaklık ve sevecenlik görmekte, aileleri tarafından daha yakından takip edilmekte ve onlar için daha çok endişe duyulmaktadır (Damarlı, 2006).

2.1.2.2. Okul

Okullardaki öğretmenler, idareciler ve öğrenciler toplumsal cinsiyet rollerinin sürdürülmesine katkıda bulunurlar. Ayrıca okulda uygulanan program da açık ya da örtük bir

şekilde toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili mesajları içermektedir (Kalaycı ve Hayırsever, 2014; Sayılan, 2012). Bugün her düzeydeki okulun, tüm sorunlarına rağmen, gençler için önemli bir toplumsallaşma alanı olduğunu belirtilmektedir. Bu nedenle okullarda kültürün yeniden üretimi hangi araçlarla hangi kurallar altında ve nasıl sürdürüldüğü son derece önemlidir. Okulların öğrenci kapasitelerini aştıklarında denetim ve kontrol süreçlerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu noktada okul yönetimleri öğrencileri denetim altına almalarında yerleşik toplumsal cinsiyet kalıpyargıları ve cinsiyetçi söylemleri etkin biçimde kullanmaktadır (Sayılan, 2012).

2.1.2.3. Kitle İletişim Araçları

Toplum varlığını sürdürebilmek için kendi değerlerini ve normlarını aktaracak birçok araç kullanır ve bu araçlardan biri de kitle iletişim araçlarıdır (Yılmaz, 2007). Geniş kitleleri etkisi altına alan ve günlük yaşantının vazgeçilmezlerinden olan kitle iletişim araçları toplumsal cinsiyete ilişkin kalıpların ve toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretilmesine katkıda bulunmaktadır (Dündar-Zeybekoğlu, 2012). Toplumsal cinsiyet kalıpyargıları bu araçlarla toplumun zihnine kazınmaktadır (Çınar-Kitiş, 2013). Bireyler büyüme ve gelişme sürecinde ailesinin yanı sıra arkadaşlarıyla, öğretmenleriyle, komşularla ve diğer birçok insanla etkileşime girerler. Bu şekilde oluşan doğrudan fiziksel etkileşimlerin yanı sıra birey, medyadan, televizyondan, dergilerden, çizgi romanlardan ve kitaplardan da etkilenmektedir (Arslangiray, 2013).

Kitle iletişim araçları, küçük yaşlardan itibaren çeşitli bilgilere ulaşılmasında en etkili araçlardır. Erkek ve kadın algısının oluşumunda görsel, işitsel ve yazılı mesajlar içermektedirler. Bu anlamda, kitle iletişim araçlarında cinsiyetçilikle ilgili yönlendirmeler bulunmaktadır (Çelik, 2008). Kitle iletişim araçlarından biri de çocuk kitaplarıdır. Çocuk kitapları hem özgün eğitim kurumları içinde yer alarak hem de bir boş zaman etkinliği içinde tüketilen bir meta olarak çocuk dünyasını inşa etmektedir. Böylece çocuklar bu kitaplar aracılığıyla yetişkin dünyasına ait kalıpyargılarla tanışmakta ve bunlar üzerinden yetişkin dünyasına aday olmaya yönlendirilmektedir (Soyer-Çatalcalı, 2003). Çocuk kitapları, okul öncesi dönemden başlayarak zihinsel, duygusal, dilsel becerilerin edinilmesi sürecinde çocuklar için “zenginleştirilmiş bir dil çevresi” yaratan değişkenler olarak değerlendirilir ve çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarını karşılayan zevkle okuduğu eserler şeklinde tanımlanır (Erbay ve Samur, 2010). Resimli çocuk kitapları, çocukların zevk alabileceği, eğlenirken öğrenebileceği ve onlara düş dünyasının kapılarını aralamayı başaran görsel öğelerden ve dilsel metinlerden

oluşmuş kitaplardır. Resimli kitaplar vermek istediği iletiyi bazen az bazen de hiç sözcük kullanmadan bir dizi resimler aracılığıyla ileten kitaplardır. Metin kadar önemli bir yere sahip olan resimler, çocuğun evreni anlaması için açılan bir kapı niteliği taşımaktadır. Çocuk kitaplarında bulunan resimler kitap seçiminde önemli rol oynamakla beraber, çocuklar için dikkat çekiciliği ve öykü metnini tamamlaması açısından da önem taşımaktadır (Şahin, 2014).

Glazer (1986) 0- 7 yaş grubu çocuklar için hazırlanmış olan resimli öykü kitabını resimlendirmenin önemli bir role sahip olduğunu belirtmektedir. Resimli öykü kitaplarındaki resimler sözcükleri anlamlandırmada çocuklara rehberlik etmektedir. Dili yalın bir biçimde hazırlanmış bu kitaplar çocukla doğrudan bir iletişim sağlamaktadır. Okul öncesi dönemde çocuk, henüz okumayı bilmediğinden resmin kendisine öyküyü anlatmasını beklemektedir. Eğer resimli öykü kitaplarındaki resimler çocuğun ilgisini çeker ve çocukta bir merak uyandırır, bu durum ilerleyen yaşlarda okuma eylemine karşı ilgi duyulmasını sağlayacaktır (akt. Şahin, 2014). Bu yüzden, resimli çocuk kitapları, çocukların resimli kitaplardan en üst düzeyde fayda sağlamaları için titizlikle hazırlanmalıdır (Veziroğlu ve Gönen, 2012).

Franzoi'ye (1996) göre, çocukların vakitlerini geçirmelerini ve görsel becerilerini geliştirmelerini sağlamak amacı ile renkli, büyük resimli, kabartmalı, dikkat çekici masalların veya hikâyelerin anlatıldığı okul öncesi çocuklarına yönelik resimli kitaplar, çocuklar için dünyaya açılan pencere işlevine sahip olmaları nedeniyle çok önemlidir (akt. Dökmen-Yaşın, 2010). Genellikle 2-5 yaş arasındaki çocuklara hitap eden bu kitaplar, içerdikleri görseller ve metinler ile çocukların toplumsallaşmasına aracı olur. Aileler ise bu kitapları çocuklarına satın alarak ve okuyarak onların bu araçlar ile toplumsallaşmalarına katkıda bulunurlar (Sabuncuoğlu, 2006).

2.2. Çocuklarda Cinsiyet algısı

2.2.1. Çocuklarda Cinsiyet Kimliğinin Kazanılması

Her çocuk dünyaya, biyolojik olarak kadın / erkek olmasını sağlayıcı fizyolojik bir donanım ve cinsel bir kimlik ile gelir (Günay ve Gürşimşek, 2005). Cinsiyet kimliği ise kişinin kendini kadın ya da erkek olarak tanımlamasıdır. Cinsiyet kimliği çok küçük yaşlardan itibaren kazanılmaya başlayan bir süreçtir (Çelik, 2008).

Piaget'nin bilişsel kuramına göre çocuklar yaklaşık 18 ay – 7 yaş arasında bilişsel gelişimin işlem öncesi dönemindedir ve bu dönem onların düşüncelerini sınırlamaktadır.

Algıları sınırlı olan çocuklar erkek ve kadınları üreme organlarına kıyasla görsel ipuçlarıyla (saç, kıyafet vb.) ayırt etmektedirler. Yani dış görünüş değiştiğinde cinsiyetin aynı kaldığını anlamakta zorluk çekerler (Bem, 1989).

Cinsiyet kimliğinin kazanılmasında dört aşamadan bahsedilir:

1. Kendinin ve başkalarının cinsiyetini tam olarak belirleme (etiketleme),
2. Cinsiyetin sürekli olduğunu anlama (sabitlik),
3. Cinsiyetin istendiğinde değişmediğini anlama(güdü)
4. Saç biçiminin ya da giysi şeklinin değişmesine rağmen cinsiyetin kalıcılığını kavrama (değişmezlik) (Keleş, 2008; Çelik, 2008).

Freud (1925/1959) çocukların cinsiyetler arasındaki farklılıkları keşfetmesinin güdusel olması nedeniyle önem taşıdığını belirtmektedir. Kohlberg ise cinsel kimliği, Piaget'in bilişsel gelişim kuramının aşamalarını göz önünde bulundurarak ifade etmektedir. Buna göre çocuklar 6-7 yaşına kadar üreme organlarının kadın ve erkek olmayı tanımladığını tam anlamıyla anlayamazlar. Cinsiyet kimliği 2 yaş civarında çocuğun kendinin farkına varmasıyla gelişmektedir. 3-4 yaş civarında ise doğru olarak kendi cinsiyetini söyleyebilir ama cinsiyetin kalıcı bir özellik olduğunun farkına varmazlar. 3,5 yaş dolaylarında geleneksel cinsiyet kalıpyargılarını oyun, oyuncak, giysi ve eşya seçimlerine yansıtan çocuklar, 4-5 yaşlarında da kendilerine cinsiyet kalıp yargılı hedefler belirlemeye başlarlar. 5-7 yaş aralığında giysi ya da saç şekli değişmesine rağmen cinsiyetin değişmediğini bilmektedirler. Bu aşamalar birbirini izler ancak yaş aralıkları bireysel özelliklere bağlı olarak değişebilir (akt. Bem, 1989; Damarlı, 2006).

Özdemir'in Cook ve Cook'tan (2005) aktardığına göre cinsel kimliğin geçirdiği gelişim aşamaları şöyledir:

Doğumdan 12 aya kadar

- 7 aylık iken kadın ve erkek sesi arasındaki ayrımı yapabilir.
- 9 aylık iken kadın ve erkek resimleri arasında görsel ayrım yapabilir.
- 1 yaşında kadın ve erkek sesi ile görüntülerini eşleştirebilir.

1 – 2 yaş

- Bu yaşta erkekler daha saldırgan davranışlar gösterir.

- Kendi cinslerine özgü oyuncakla oynamayı tercih ederler.

2 – 3 yaş

- 26 aylık iken yetişkinlerin rolleri, fiziksel görünüşleri ve kişisel özellikleri ile ilgili cinsiyet farklılıkları hakkındaki bilgileri edinirler.
- 30 aylık iken her iki cinsi kız ve erkek olarak kategorilendirirler.
- 36 aylık iken, bir bireyin kadın veya erkek oluşunu dış görünüşe, saç şekline ve giyim özelliklerine göre ayırırlar.
- Nesnelere, etkinliklere ve oyuncak tercihlerine yönelik cinsiyet kalıpyargıları gösterirler.
- Kız ve erkek çocukların kendiler ve aynı cinsteki akranları ile ilişkileri artar.

3 – 5 yaş

- Çocukların oyun ve oyuncak tercihlerinde cinsiyet farklılıkları artış gösterir.
- 3 yaşında her çocuk cinsiyet sabitliğini anlar.
- Aynı cinsiyetteki akranla oynama tercihi artar.
- Okul öncesi dönemin son yıllarında, cinsiyete ilişkin inanış ve davranışlarda katılık en yüksek düzeydedir.

6 – 7 yaş

- Etkinliklere, mesleklere, spor dallarına, görev ve sorumluluklara ilişkin kalıpyargılar olabildiğince katıdır.
- Aynı cinsiyetteki akranla oyun kurma adölesana kadar devam eder.
- Kalıpyargı içeren tercihler kızlarda azalma eğilimindedir.
- Sabit ya da artan cinsiyet farklılıkları televizyon programlarındaki tercihlerde (erkeklerin macera ve heyecan içeren çizgi filmleri izlemesi, kızların daha yumuşak çizgi filmleri izlemesi gibi), spor dallarına katılımda, hobilerde, günlük görev ve sorumluluklarda görülür.

(Özdemir, 2006, s. 12).

2.2.2. Cinsiyet Rolü Gelişimi

Alanyazın incelendiğinde cinsiyet rolü ve toplumsal cinsiyet rolü ile anlatılmak istenen kavramların birbirinden kesin çizgilerle ayrılmadığı görülmektedir. Yani bazı kaynaklarda cinsiyet rolleri, bazı kaynaklarda toplumsal cinsiyet rolleri başlığı altında aynı kavramlardan bahsedilmektedir. Bunun nedeni ise Türkçe’de toplumsal cinsiyeti karşılayacak bir terimin bulunmamasıdır. Bu çalışmada cinsiyet rolü terimi kullanılmıştır.

Çocuk doğduğu andan itibaren, önceden belirlenmiş kurallar ve değerlerle çevrenip, yönlendirilmektedir (Demirel, 2009). Çocukların kişiliklerini ve toplumsal davranışlarını geliştirirken karşılaştığı gelişim görevlerinden biri uygun erkek ya da kadın rolünü öğrenmektir. Cinsiyet rolü, erkeksi (masculine) ya da kadınsı (feminine) olarak etiketlenebilen davranışları, tutumları, değerleri, düşünme biçimlerini, konuşmayı, oturmaya ya da yürümeyi, giyinmeyi ve kişinin bedenini süslemesini kapsamaktadır (Gander ve Gardiner, 1993/1998).

Cinsiyet tiplemesinin çocukların yaşamının ilk birkaç yılında ortaya çıkması çok erken başladığının önemli bir kanıtıdır. Süreç içgüdüsel ya da doğuştan olmasa da görünür bir şekilde erken dönemde başlamaktadır. Cinsiyet tiplemesine ilişkin nitelikler çocuklarda çok güçlü bir şekilde inşa edilir, çocuklar kısa zaman içerisinde dikkate değer bir biçimde onları sürdürmeye eğilim göstermektedir. Açıkça, ilk yıllar cinsiyet rolü gelişimi için çok önemlidir. Bu nitelikler oluşur oluşmaz bireylerin cinsiyet davranışları sabitlenmeye başlar ve değiştirilemez. Bu bağlamda, ilk iki yıl cinsiyet tiplleşmesinde önemli bir dönemdir. Birçok deneysel çalışmaya göre çocukların cinsiyet tiplemesiyle ilgili ilgileri, etkinlikleri ve davranışlarını cinsiyet rolü bağlamında değerlendiren mekanizmalar erken dönemde çalışmaktadır. 3-4 yaşta, erkekler bunu kolay anlaşılır bir şekilde erkeksi etkinlikler, oyuncaklar ve nesnelerle açığa vurmaktadır. Tiplleşmiş davranış bundan sonra yaşla birlikte artan şekilde daha katı olmaya başlamaktadır (Mussen, 1969).

Okul öncesi dönemde çocukları dünya hakkında davranışlarını yöneten ve toplumsal cinsiyetle ilgili bilgileri kullandıkları toplumsal cinsiyet şemaları oluşturmaktadırlar. Bu anlamda erkek ya da kadın olmanın ne anlama geldiği ile ilgili bir kavram geliştirmektedirler ve toplumdaki rollerin insanları nasıl ayırdığını gözlemlemektedirler. Yani cinsiyet rolleriyle ilgili özelliklerin özdeşim kurma ve taklit edilme yoluyla öğrenildiği söylenebilir. Ayrıca çocuklarda rolleri tanımlama, kişisel davranış seçimleri, oyuncaklar, etkinlikler ve meslek rollerinin toplumsal cinsiyete uygun kalıpyargılarla birlikte paralel ilerlediği görülmektedir.

Bu kalıpyargılı düşünme biçimi de onların seçim, ilgi ve yeteneklerini sınırlamaktadır (Trepanier-Street ve Romatowski, 1999; Demirel, 2009).

Çocuklar cinsel kimliğini kazandıktan sonra, bu kimliği davranışsal olarak da fark etmeye başlar. Yani bireysel olarak çocuğun kendi kimliğini cins olarak fark etmesi davranışlarına da yansımaktadır. Çocuklar kadın – erkek diye iki grup insan olduğunu fark ettikten sonra, kendilerinin bu gruplardan hangisine dahil olduklarını kavrar ve son olarak kadın ve erkek cinslerine uygun davranış kalıpları ve değerleri bilişsel yapılarına kodlamaktadırlar (Günay ve Gürşimşek, 2005; Demirel, 2009). Cinsiyet rollerinin kazanılmasında kritik bir dönem olan ilk üç yılda ebeveynler ve sosyal çevre çocuğa sahip olduğu cinsiyete göre davranmaya başlar ve çocuktan bu davranışları sürdürmesini bekler (Damarlı, 2006). Toplum çocukların yalnızca kendi cinsiyet rolü tanımlarına uymalarını beklemekle kalmaz; kızları kız gibi, erkekleri de erkek gibi davranmaya özendirirler ve tersini de davranışı görmezlikten gelerek ya da açıkça eleştirerek önlemeye çalışmaktadır. Cinsiyet rolleri, yetişkinler tarafından çoğu zaman katı bir biçimde, ender olarak da geniş bir açıdan tanımlanır (Gander ve Gardiner, 1993/1998).

2.3. Toplumsal Cinsiyet

2.3.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet

Alanyazında cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları üzerine yazılmış birçok tanım bulunmaktadır. Bu kavramlar her ne kadar çok ayrıştırılmaya çalışılsa da birbirinden beslenen kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Çelik'e (2008) göre, iki kavramın birbirinin yerine geçtiği kullanımların mevcut olduğu görülmüştür. Bununla birlikte, İngilizcede cinsiyet için "sex", toplumsal cinsiyet için "gender" olarak kullanılması da bu iki kavram arasındaki farkı göstermektedir. "Cinsiyet" genel anlamda bireyin biyolojik, fizyolojik ve genetik niteliklerini açıklamada kullanılmaktadır (Sabuncuoğlu, 2006). Cinsiyet bireyin biyolojik cinsiyetine göre belirlenen demografik bir kategoridir ve bu terimle kadın ya da erkek olmanın biyolojik yönü vurgulanır. İnsanların nüfus cüzdanlarındaki cinsiyet bu terimin anlamına karşılık gelmektedir. "Toplumsal cinsiyet" ise toplumun kadın ve erkeklerde görmek istediği kültürün yüklediği anlamlara uygun beklentileri içermektedir (Dökmen-Yaşın, 2010). Toplumsal cinsiyetin bir diğer tanımı da kadın ve erkekler için toplum ve kültür tarafından belirlenmiş roller, öğrenilmiş davranışlar, beklenti, hak ve sorumlulukları ifade etmektedir (Ecevit, 2003; Sabuncuoğlu, 2006). Bu bağlamda, "cinsiyet" kavramı kadın ve erkeğin sergilediği

davranışların nedenlerini biyolojik olarak tanımlarken, “toplumsal cinsiyet” kavramı kadın ve erkeklerin bu davranışları sergilemede etkilendikleri toplumsal ve kültürel faktörleri tanımlar (Sabuncuoğlu, 2006).

Yukarıda da belirtildiği gibi, Lips’e (2001) göre bu iki kavramı birbirinden tamamen ayırmak mümkün değildir; çünkü kültürün kadından ve erkekten bekledikleri kadının ve erkeğin fiziksel bedenlerine ilişkin gözlemlerden tamamen ayrı düşünülemez. Buna göre, toplumsal cinsiyetin kültürel yapılanmaları bir anlamda biyolojik cinsiyeti de içermektedir (akt. Dökmen-Yaşın, 2010).

Marshall’a (2000) göre, toplumsal cinsiyet (gender) kavramı olarak ilk defa, 1950’lerin ortalarında psikoloji alanında kişilik patolojilerinin tedavisi alanında kullanılmıştır. Bu kapsamda toplumsal cinsiyet, “kimlik” olarak kavramlaştırılmış ve “toplumsal cinsiyet kimliği” bir kişinin kadın ya da erkek olduğuna dair öz algısı olarak tanımlanmıştır (akt. Sayer, 2011). İmançer’e (2006) göre, toplumsal cinsiyet kavramı, 1968 yılında Robert Stoller tarafından “Sex and Gender” isimli kitabında toplumsal cinsiyetin biyolojik cinsiyetten (sex) nasıl farklı olabileceğini göstermek için ortaya atılmıştır (akt. Sevim, 2013). Toplumsal cinsiyet kavramını ilk kullanan birkaç feminist akademisyen arasında yer alan Ann Oakley’e (1985) göre “cinsiyet” (sex) biyolojik olarak kadın-erkek ayrımını anlatırken; “toplumsal cinsiyet” (gender) kadınlık ile erkeklik arasında ve toplumsal bakımdan eşitsiz bölünmeyi ifade etmektedir (akt. Bütün, 2010).

Birleşmiş Milletler (BM) 1995 Pekin Kadın Konferansı’nda bu kavramı tanımlamaktan kaçınmıştır. Ancak BM’ye bağlı olarak çalışan pek çok alt kurum ve diğer bazı uluslararası kuruluşlar (Dünya Sağlık Örgütü (WHO), BM Çevre Programı, BM Kadın için Kalkınma Fonu, İnsan Ticareti Projesi gibi) toplumsal cinsiyet kavramını tanımlamışlardır. BM toplumsal cinsiyet kavramını tanımlamayı ülkelerin kendilerine bırakmıştır. Genellikle ülkeler de tanımlamaktan kaçınmış ve kavramı o ülkede genel kabul gören hali ile anlaşılmasına bırakmışlardır. BM kurumlarının farklı tanımları olsa da, tüm tanımlar 3 ana unsuru içermektedir:

- “Toplumsal cinsiyet” biyolojik değil, sosyal bir kavramdır,
- “Toplumsal cinsiyet” in inşası karmaşık bir yapıdır. Toplumsal cinsiyet; kültürden, kadın ve erkekten oynaması beklenen rollerden, bu roller arasındaki ilişkilerden, toplumun bu rollere verdiği değerlerden etkilenmiştir,

- “Toplumsal cinsiyet” in içeriği ve manası kültürler arasında, kültürün kendi içinde ve zamana bağlı olarak çeşitlilik gösterebilir
(<http://www.hazargrubu.org/etkinlikler/katildigimiz-toplantilar-sempozyumlar/422-toplumsal-cinsiyet-esitligi-atolye-calismasi.html>).

Dünya Sağlık Örgütü’ne (WHO) göre, toplumsal cinsiyete ilişkin bazı özellikler şöyledir:

- Birçok ülkede kadınlar erkeklerden daha az kazanmaktadır.
- Suudi Arabistan’da erkeklerin araba kullanmasına izin verilirken, kadınların araba kullanmasına izin verilmez.
- Dünya’nın birçok yerinde kadınlar erkeklerden daha çok ev işi yapar
(http://www.eycb.coe.int/gendermatters/chapter_1/1.html).

Toplumsal cinsiyet kavramı, kadın ve erkeklere birtakım roller yükler fakat gerçekte neyin doğal ve neyin sosyal olarak yapılandırılmış olduğunu saptamak oldukça güçtür. Çünkü doğar doğmaz çocuklara cinsiyetine uygun davranış kalıpları öğretilmektedir. Bütün (2010) toplumsal cinsiyet kavramına bir “cinsiyet kimliği” olarak bakmaktadır. Bhasin’e (2003) göre bu kimlikler, farklı kültür, zaman ve coğrafyalarda yüklenen rol ve sorumluluklarla ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda, “kültür” kadın ve erkeğe atfedilen rol ve sorumlulukların değişiklik göstermesinde önemli bir faktördür. Birçok Güney Asya kültüründe bir oğlun doğumu kutlanır, bir kızın doğumunda yasa bürünülür; erkek çocuklara sevgi, saygı daha iyi gıda ve bakım verilir. Erkekler güçlü ve dışa dönük olmaya, kızlar ise çekingen, ağırbaşlı ve eve bağlı olmaya teşvik edilmektedir. (akt. Çelik, 2008, s. 12).

Daha eskilerde, örneğin, orta çağ süresince yazılı kaynaklarda “çocuk” kelimesi kullanıldığında, genellikle erkek çocuk anlaşılırdı. Linda Paterson, 12. ve 13. yüzyıllarda Güney Fransa’nın Occitan edebiyatında kız çocuklardan hiç bahsedilmediğini fark ettiğini belirtmiştir. Bu metinlerde erkeklerin yaşamları çeşitlidir. Ariés, çocukları yetişkinlerden kıyafetlerle ayırmak konusundaki ilk girişimin 17. Yüzyılda erkek çocuklarda uygulandığını, kız çocukların kıyafetlerinin ise kadınlarınkine benzediğini ifade etmiştir. Ariés’e göre önce erkek çocuklar üzerinde uzmanlaşmıştır (Heywood, 2001/2003, s. 48-49). Günümüzde hala ülkemizde de erkek çocuğu olmayan ailelerin çocukları olmadığını ifade etmesi, erkek çocuk bekleyen ailelerin bu durumu daha çok sevinçle karşılaması gibi durumlar toplumsal

cinsiyetin çocuk doğmadan başladığını göstermektedir. Bu örnekler incelendiğinde farklılıkların olduğu ama yine de evrensel olanın cinsiyet ayrımcılığı olduğu görülmektedir.

Cinsiyet tüm bireylerin hayatındaki önemli bir unsurdur. Ancak bütün bireylerin toplumsal kimlikleri aynı bileşenleri içermez. Çünkü toplumsal cinsiyet tek başına bir kavram değildir. Bireyler kadın veya erkek olmanın yanı sıra genç veya yaşlı, hasta veya sağlıklı, evli veya bekâr, çocuklu veya çocuksuz, zengin veya fakir, zenci veya beyaz olmakta ve toplumsal cinsiyet kimlikleri bu unsurlarla oluşmaktadır. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyetin tek başına kadın veya erkek olmak üzerine çerçevelenmiş bir kavram olmadığı ve içinde pek çok kavramı barındırdığı söylenebilir (Çelik, 2008).

Son olarak Marshall (2000), feminist kurama göre toplumsal cinsiyetin, biyolojik cinsiyetten farklı olarak, toplum tarafından inşa edilen, tarihi ve kültürel olarak değişen, sosyal ve politik faaliyetlerle bilinçli bir şekilde tekrar ve tekrar üretilen bir kavram olduğunu belirtmektedir (akt. Sayer, 2011). Bu ise, toplumsal cinsiyetin bir nesne olmaktan çok bir süreç olduğunu ifade eder (Connell, 1998).

Son olarak Bhasin (2003) cinsiyet ve toplumsal cinsiyetin farklarını şöyle özetlemektedir:

Cinsiyet :

Toplumsal Cinsiyet :

Cinsiyet doğaldır.	Toplumsal cinsiyet sosyo-kültürel, insan icadıdır.
Cinsiyet biyolojiktir	Toplumsal cinsiyet, eril ve dişil niteliklere, davranış modellerine, rollere, sorumluluklara vs. işaret eder.
Cinsiyet değiştirilemez	Toplumsal cinsiyet değiştirilebilir.
Cinsiyet değişmez, her yerde aynıdır.	Toplumsal cinsiyet değişkendir, zamana, kültüre, hatta aileye göre değişir

(akt. Çelik, 2008)

2.3.2. Kalıpyargılar

Kadına ve erkeğe atfedilen dişil ve eril özellikler kalıplaşmış özelliklerdir (Çelik, 2008). Yapıcı'ya (2002) göre stereotip etimolojik olarak "stereos" ve "typos" sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelir ve Türkçe'ye kalıpyargı olarak çevrilmiştir. "Sert karakterli" veya "katı iz taşıyan" anlamına gelmektedir (akt. Apalı, 2011). Cinsiyetlere atfedilen bu dişil ve eril özelliklerin genellikle değişmesinin zor olması ve toplumun bu özelliklerin değişmesine direnç göstermesi bunları kalıpyargı haline getirmektedir.

Kavramı ilk kez kullanan Lipmann'a (1922) göre kalıpyargılar, sosyal sınıfları betimleyen "beyindeki resimler" anlamına gelmektedir (akt. Çayır ve Ceyhan, 2012). Bu tanım sosyal psikoloji alanında gruplar hakkındaki inanç ve beklentilerden oluşan "zihinsel temsiller" şeklinde uyarlanmıştır (Aktan ve Sakallı-Uğurlu, 2013). Kalıpyargılar bir grubun üyelerine atfedilen, aşırı genellenmiş inançlardır. "Erkekler yemek yapamaz", "Sarışınlar aptaldır", "Kadınlar duygusal olur" gibi ifadeler kalıpyargılara örnek olarak verilebilir. Kalıpyargılar, belirli bir kültürün içinde her grubun üyeleri için beklenen davranış kalıplarını belirlemektedir. Sosyal normlar ve yaptırımlar bu beklentileri hayata geçirir. Geleneksel cinsiyet rolleri ele alındığında, kadınlar ve erkekler bu rollere karşı gelmenin yaptırımıyla yüzleşmek yerine beklentiler doğrultusunda hareket etmektedirler. Grup üyeleri isteyerek ya da istemeyerek beklentilere uygun davrandığında, davranışları kalıpyargıyı haklı çıkarır ve böylece kalıpyargı daha da kalıcı hale gelmektedir (Çayır ve Ceyhan, 2012).

Çocuklar insanları önce cinsiyetlerine göre sınıflamaktadır. Erken dönemde fiziksel farklılıkların farkına varılması kalıpyargılara dair ilk işaretlerdir. Aynı cinsiyetteki insanların fiziksel benzerlik ve farklılıklarını gözlemleyip kendilerine göre bazı yargılara ulaşmaktadır. Bu nedenle çocuklarda oluşan ilk kalıpyargılar cinsiyetine ilişkin yargılardır (Özdemir, 2006).

2.3.3. Toplumsal Cinsiyet Kalıpyargıları

Toplumun bir grup olarak kadınlardan ve erkeklerden göstermesini beklediği davranış ve özelliklere toplumsal cinsiyet kalıpyargıları denir (Dökmen-Yaşın, 2010). Deaux ve Kite'e (1993) göre toplumsal cinsiyet kalıpyargıları bu gösterilmesi beklenen davranış ve özelliklere ilişkin inançlardan oluşmaktadır. Bu inançlar kadın ve erkeklere ait fiziksel özellikleri, kişilik özellikleri, duygusal eğilimleri, rol davranışları, meslek tercihleri ve belirli alanlardaki becerileri içermektedir (akt. Demirel, 2009).

Toplumda, toplumsal cinsiyete ilişkin kalıpyargıların bireyler tarafından öğrenilmesi ve topluma yeni katılmış bireylerin toplumsal cinsiyet rollerini edinmeleri bir süreç içinde gerçekleşmektedir (Damarlı, 2006). Yetişkinler çocukluk çağından bu yana ırkçı, cinsiyetçi, tekerleme, şarkı, oyun ve oyuncaklarla zamanının çoğunu geçiren, kitle iletişim araçlarında yayınlanan kalıp yargılar içeren reklam ve programlara maruz kalarak büyümektedir. Edebiyat ürünlerindeki metinlerle çeşitli kalıpyargıların pekiştirilmesiyle, kalıpyargılı düşünceler ve davranışlar da zaman içinde haklı olarak kalıcı hale gelmekte ve istenmese de kişiliğin birer parçası haline dönüşmektedir (Özdemir, 2006). Toplumsal cinsiyet kalıpyargıları iki düzeyde kavramsallaşmaktadır. Bunlardan ilki cinsiyet özelliklerine ilişkin kalıpyargılar (sex - trait stereotypes), ikinci ise cinsiyet rollerine ilişkin kalıpyargılardır (sex - role stereotypes) (Şirvanlı-Özen, 1992).

Toplumsal Cinsiyet Kalıpyargıları

Kadınlar	Erkekler
• Hürmetkârdır. • Uzun saçlıdır. • Çocuk doğurur. • Ev işini yapar. • Bakma yükümlüdür. • Sesleri çıkmaz.	• Duygularını belli etmez. • Geçimi sağlayandır. • Kaba ve serttir. • Cinsel arzularını doyurmalıdır. • Kadınlar üzerinde güç sahibi olmalıdır.

(Pincha, 2009)

2.3.3.1. Toplumsal Cinsiyet Özellikleri Kalıpyargıları

Bir cinsiyeti diğer cinsiyete oranla daha az ya da daha çok nitelediği düşünülen psikolojik veya davranışsal özelliklere cinsiyet özelliklerine ilişkin kalıpyargılar denir (Şirvanlı-Özen, 1992).

Bem'in (1974) Cinsiyet Rolü Envanterinde bulunan maddelerine göre kadınların daha duygulu, duyarlı, fedakar, merhametli, sadık, sevecen, tatlı dilli, anlayışlı, hassas, kaba dil

kullanmayan, nazik, cana yakın vb.; erkeklerin bağımsız, soğukkanlı, cesur, kuvvetli, girişken, hırslı, kendine güvenen, mantıklı, otoriter, saldırgan, duygularını açığa vurmeyen vb. oldukları görülmektedir (akt. Dökmen-Yaşın, 1999). Geleneksel olarak erkekler bağımsızlık, girişkenlik, yeterlilik, rekabetçilik ve üstünlük gibi özelliklerle tanımlanırken kadınlar daha çok yardım severlik, merhamet, bakım verme ve sıcaklık gibi özelliklerle özdeşleştirilmektedir. Toplumsallaşma süreci içerisinde bireyler kadın ve erkeklere yönelik bu temel bakış açılarını kazanır; kendine ve çevresindeki diğer kadın ve erkeklere yönelik temel değerlendirmelerinde bu bakış açısını kullanmayı öğrenir (Damarlı, 2006). Bu özellikler hemen hemen her toplumda benzerlik göstermektedir. Deaux (1984) toplumsal cinsiyet özellikleri kalıpyargılarının her iki cinsiyet için geçerli özellikler olmasına rağmen, erkeklere ait olduğu düşünülen özelliklerin daha olumlu olduğunu belirtmektedir. Pek çok toplumda erkekler daha çok güçlülüğü yansıtan kalıpyargılarla (örneğin, güçlü, öz-güvenli, korkusuz, bağımsız, gerçekçi); kadınlar ise daha çok zayıflığı yansıtan kalıpyargılarla (örneğin, bağımlı, pasif, kararsız, duygusal olarak tanımlanmaktadır (akt. Demirel, 2009).

2.3.3.2. Toplumsal Cinsiyet Roller Kalıpyargıları

Kadınlar ve erkekler için genellikle uygun görülen birçok rol ve faaliyetler hakkındaki düşüncelere cinsiyet rollerine ilişkin kalıpyargılar denir (Şirvanlı-Özen, 1992). Uluocak ve Aslan'a (2011) göre toplumsal cinsiyet rolü kalıpyargıları, kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıkların toplumsal olarak nasıl algılandığına bağlı olarak ortaya çıkan, toplumsal cinsiyetin bireylere yüklediği toplumsal açıdan inşa edilmiş beklentileri içermektedir.

Toplumsal kalıpyargılara göre herhangi bir insanla ilgili davranışların neler olacağı doğrudan cinsiyete bağlıdır. Buna göre erkeklerden ailelerini geçindirmeleri, çevre üzerinde belirli bir etkinlik ve kontrol sağlamaları; kadınlardan ise evi çekip çevirmeleri, insan ilişkilerini düzenlemeleri beklenmektedir. Geleneksel aile düzeninde kadın ve erkek rolleri bu beklentilere göre ayrılmıştır. Ekonomik gücü temsil eden erkeğin aktif ve belirleyici, kadının ise erkeğe bağımlı ve düzenleyici bir rolü bulunmaktadır (İmamoğlu, 1991).

Aileler çocuklara erkek ve kadın olma rolünü küçük yaşlardan itibaren öğretmektedir. Örneğin, “erkek ağlamaz”, “erkek korkmaz”, “erkek çocuktur, istediğini yapar”, “erkek gibi kızdır”, “kız çocuğu bunu yapmaz” gibi ifadeler kullanarak rol ayrımı yapmaktadırlar. Bu sınıflama ve rol ayrımı, kız çocuklarında baskıya yol açmakta ve zayıf cins rolünü oynamaya zorlamaktadır (Arat, 1996).

Kadının ev işlerinde ve çocuk bakımında daha iyi olduğu, aileyi geçindirme sorumluluğunun erkeğe ait olması ve bazı işlerde kadınların bazı işlerde erkeklerin daha iyi olduğuna dair kalıpyargılar hemen hemen tüm toplumlarda bulunmaktadır (Demirel, 2009). Bu anlamda cinsiyet rollerine ait kalıpyargıların evrensel olduğu görülmektedir.

Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının sürdürülmesi ya da sorgulanmasında öğretmenin rolü son derece etkilidir. Öğretmen tutum ve uygulamaları örtük program açısından toplumsal cinsiyet eşitliğini önemli düzeyde etkilemektedir. Ancak bazen okuldaki cinsiyetçi iklimi sorgulama ve dönüştürme yönündeki çabalar dirençle karşılanmaktadır. Okuldaki cinsiyetçi iklimin sürmesine neden olan etkenlerden biri de okulun şiddeti davet eden iklimidir. Okullarda gerek yönetim ve öğretim pratikleri bakımından, gerekse öğrenciler arasındaki ilişkiler açısından yoğun şiddet içermektedir. Okullarda yoğunlaşan şiddet erkek hegemonyasını pekiştirmekte, kız öğrencilerin ve kadınsı değerlerin ikinci plana atılmasına sebep olmaktadır (Sayılan, 2012)

2.3.4. Toplumsal Cinsiyet Kuramları

Toplumsal cinsiyetin kazanımına ve cinsiyetler arası farklılıkların açıklanmasına ilişkin çeşitli kuramlar bulunmaktadır. Cinsiyet rollerinin gelişimini açıklayan pek çok kuram bulunmakla beraber dört temel kuram göze çarpmaktadır (Arslangiray 2013).

2.3.4.1. Psikoanalitik Kuram

Psiko- analitik kurama göre bir cinsiyete ait rollerin benimsenmesi psiko-seksüel gelişimin fallik basamağında meydana gelen Oedipal çatışmanın bir sonucudur. Yaklaşık 4-6 yaşlarında çocuklar karşıt cinsiyetteki ebeveynlerine karşı cinsel bir ilgi duymaktadırlar (Baran, 1995).

Bireylerin, kadınsılığa ve erkeksiliğe nasıl yöneldiğini ilk ele alan psikolog Freud, psikoseksüel gelişim kuramında hem toplumsal hem de biyolojik etmenler üzerinde durmuştur (Damarlı, 2006). Kuramında cinselliğe ağırlık veren Freud, “kadınsı” ve “erkeksi” cinsiyet rolünün erken yaşlarda gelişmeye başladığını ifade etmektedir. Bireyler çocukluk döneminde belli aşamalardan geçilerek cinsiyetlerine uygun rolleri kazanmaktadırlar. Kuram cinsiyet rollerinin öğrenilmesinde aynı cinsiyete sahip ebeveynin önemine vurgu yapmaktadır. Çocuk anne-babası ile özdeşleşerek “erkeksi” rolünü baba ile olan ilişkileri sonucu, “kadınsı” rolünü anne ile olan ilişkileri sonucu öğrenmektedir (Kodan, 2013). Bu şekilde Onların

değerlerini içselleştirme yoluna girer ve onlar gibi olmaya çalışmaktır (Keleş, 2008). Bu bağlamda odipus karmaşasının başarılı bir şekilde üstesinden gelinmesinin cinsiyete özgü tutum ve rollerinin oluşturulmasında etkili olduğu belirtilmektedir (Baran, 1995). Freud’a göre bireyler geçirdikleri “özdeşleşme” süreci sonucunda insanlar biyolojik cinsiyetleriyle tutarlı bir toplumsal cinsiyet kimliği geliştirmektedirler (Damarlı, 2006).

Burr’a (1999) göre, Freud’un kadınlara ilişkin görüşlerine yönelik eleştiriler giderek artmıştır. Freud’a yönelik ilk eleştiri cinsiyet farklılıklarını temel alması ve sosyal faktörlerin cinsiyet üzerindeki etkisine değinmemesidir. Bir diğer eleştiri ise nedensiz bir şekilde erkeklerin kadınlardan daha üstün olduğunu göstermesidir. Ayrıca Freud evde otoriter güç olarak babayı ele alır ve bunun aksi olduğu durumları görmezden gelmektedir (akt. Kodan, 2013).

2.3.4.2. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme yaklaşımını savunanlar bireyler arasındaki biyolojik farklılıkları kabul etseler de cinsiyetler arasındaki farklılıkları toplumsal cinsiyet ile açıklamaktadırlar. Sosyal öğrenme yaklaşımına göre kadınların ve erkeklerin toplumsallaşma süreçleri farklıdır (Özgür, 2010). Dusek’e (1987) göre, erkek ve kızlar birbirlerinden farklı şekillerde davranmaları gerektiği yönünde eğitildikleri ve çevrelerindeki kadın ve erkeklerin farklı biçimlerde davrandıklarını gözlemledikleri için birbirlerinden farklı davranışlar sergilerler (akt. Damarlı, 2006).

Sosyal öğrenme kuramına göre insan davranışları “ödüllendirme” ve “cezalandırma” ile şekillendirilir. Cinsiyete uygun davranışlarda bulunan çocuk ödüllendirilmekte, uygun davranmadığında cezalandırılmaktadır. Bu şekilde ödül alan davranış pekişir, ceza alan davranış ise tekrarlanmaz. Davranışa verilen tepki cinsiyete göre değişmektedir. Ağlama davranışı kızlar tarafından sürdürülürken, erkekler tarafında ceza alan bir davranış olarak görülmektedir. Çocuklar, aynı zamanda, kendi cinsiyetlerinden ve farklı cinsiyetten olan bireylerin nasıl davranması gerektiğini kendileriyle aynı cinsiyetten olan diğer kişileri model alarak da öğrenmektedirler. Çocukların kendileriyle aynı cinsiyetten olan yetişkinleri model alıp onlar gibi davranmaları toplum tarafından desteklenen bir davranıştır. (Dökmen-Yaşın, 2010; Damarlı, 2006).

Cinsiyet rollerinin öğrenilmesinde çevrenin olduğu kadar kitle iletişim araçlarının etkisi de yadsınamaz. Bu kurama göre cinsiyet rol beklentilerinin çok açık tanımlandığı ve

sert biçimde uygulandığı toplumlarda bir cinsiyetteki tüm modellerin davranışları arasında büyük bir tutarlılık bulunmaktadır (Dökmen-Yaşın, 2010).

2.3.4.3. Bilişsel Gelişim Kuramı

Bilişsel gelişim kuramlarını ortaya koyan en önemli iki isim; Jean Piaget ve Lawrence Kohlberg'dir. Piaget'e göre çocukların düşünceleri duyuşal motor dönem, işlem öncesi dönem, somut işlemler dönemi ve soyut işlemler dönemi olmak üzere dört farklı ve sıralı aşamadan oluşan bir süreç sonucu ortaya çıkmaktadır. Lawrence Kohlberg ise 1966 yılında Piaget'in bu sıralı düşünce süreci aşamalarını alarak toplumsal cinsiyet kimliği gelişimini açıklama kullanmıştır (Sabuncuoğlu, 2006). Kohlberg, cinsiyete özgü tutum ve davranışların kazanılmasının biyolojik güdüler ya da toplumsal koşullanmalarla değil, çocuğun çevresini cinsiyet rollerine göre zihinsel örgütlemesiyle ortaya çıktığını öne sürmektedir (Özdemir, 2006).

Bu kurama göre, üç veya dört yaşındaki çocuk kadın – erkek kavramını anlar. Erkek ve kadın hem gerçek yaşamda hem de resimlerde birbirinden ayırt edebilir. Ancak bu yaşta cinsiyetin sürekli oluşunu anlamakta zorluk çekmektedir. Kıyafet ya da saçın değişmesiyle cinsiyetin değişmeyeceğini beş yaşına geldiğinde kavramaktadır. Bir anlamda daha önce nesnelere uyguladığı kitlelerin değişmezliği kavramını cinsiyetlere uygulamaktadır. Cinsiyet değişmezliğinin anlaşılması somut işlemler döneminde gözlenmektedir. Çocuklar erkekse erkek, kızsaa kız kalacağını farkına varır ve içinde bulundukları topluma özgü kadını ve erkeksi kalıpyargılar geliştirmektedir. (Cüceloğlu, 2005; Özdemir, 2006). Bu noktada bilişsel tutarlılık kavramı ortaya çıkmaktadır (Sabuncuoğlu, 2006).

Kohlberg'e göre bilişsel tutarlılık şu şekilde tanımlanmıştır;

“ Ben bir erkeğim, bu bağlamda erkeklerin yaptığı şeyleri yapmalıyım. Böylece erkeklerin yaptığı şeyler (ve bunları yapınca alacağım takdirler) denemeye değerdir” ya da “Ben bir kadını ve bu bana uygun bir şey değil, o halde yapmamalıyım”. İşte bu cümlelerin kurulmasını sağlayanlar çevredeki bireyler, eşyalar, aktiviteler kısacası her şey, çocuk tarafından etiketlenir ve sınıflara ayrılır. Kohlberg'e göre, eğer bir çocuk ergenlik dönemine kadar bilişsel

tutarlılığa erişmişse, artık onun toplumsal cinsiyet kimliği bir daha değişmeyecek ve etkilenmeyecek derecede yerleşmiş kabul edilir.”

(Sabuncuoğlu, 2006, s.91)

Sonuç olarak çocuklar 3-7 yaş dönemi içinde kendini ve çevresini değerlendirebilmektedir. 5-7 yaş döneminde ise çevrelerinden etkilendikleri kalıpyargılarla kafalarında hem toplumsal cinsiyetle ilgili inançları hem de kendilerine yakıştırdıkları kimlikleri oluşturmaya başlarlar (Özdemir, 2006; Sabuncuoğlu, 2006).

2.3.4.4. Toplumsal Cinsiyet Şema Kuramı

Bem' e (1984) göre, bu teori hem bilişsel gelişimsel cinsiyetlere yönelik bilgiyi kendi zihinsel işlemine tabi tutar (bilişsel gelişimsel teori) hem de toplumsallaşma sürecinde cinsiyet tipli özelliklerin erkeklere ve kadınlara yönelik olarak dağılımını öğretmektedir (sosyal öğrenme teorisi). Çocuğun cinsiyet tipli bilgiyi analiz etmesi, değerlendirmesi ve örgütlemesi şemalar vasıtasıyla olmaktadır. Kültür, cinsiyet şemasının oluşumunda büyük bir rol üstlenmektedir. Buna göre çocuklar içinde bulundukları toplumda kadınlığın ve erkekliğin ne anlama geldiğini ve hangi özelliklere sahip olmanın önemli olduğunu ve cinsiyet şeması açısından kendilerinin uygunluklarını değerlendirmeyi de öğrenmektedir (akt. Altay, 2004; Tosun, 2010; Arslangiray, 2013).

Toplumsal cinsiyet şeması kuramı, bir süreç kuramıdır, içerik kuramı değildir. Cinsiyetleri ayırtıran bireyler, kültürün kadın ve erkeğe ait olarak tanımladığına uyan ve buna göre bilgiyi işleyen bireyler olarak ele alınırlar. Bu nedenle, kuramın esasını toplumsal cinsiyet şeması temel alınarak dünyanın iki sınıfa ayrılması işlemi oluşturur, bu iki sınıfın içeriği ile ilgilenilmez (Dökmen-Yaşın, 2010).

Cinsiyetleri tipleştirme/ayrııştırma sürecinde çocuk, hem kendi benlik kavramını oluşturur hem de dünyayı algımlarken içleştirdiği bu cinsiyet şemasını oluşturmaktadır. Çocuklar kültürün kadın ve erkeğe özgü olarak betimlediği özellikler içinden kendine uygun olanları seçerler. Bu noktada çocuk cinsiyeti ayırtıran/tipleştiren birey olmaktadır. Bu kurama göre, cinsiyetleri tipleştirmeyen/ayrıştırmayan bireyler, sadece ne kadar kadınsı ya da erkeksi oluklarına göre değil, ayrıca benlik kavramlarını ve davranışlarını cinsiyet temeline göre organize edip etmemelerine göre de farklı görülürler. Cinsiyeti tipleştirmeyen bireyler

kendilerini tanımladıkları özellikler ile cinsiyet arasında bağlantı kurmazlar. Örneğin cinsiyeti tiplendiren bir erkekler, erkeklerin ağlamasını uygun olmayan bir davranış gibi görmektedirler. Oysa cinsiyeti tiplendirmeyen erkekler için ağlama davranışı onları kaygılandırarak bir durum değildir. Bu bireyler cinsiyetle ilgili çağrışımlarını önemsememektedirler (Dökmen-Yaşın, 2010; Altay, 2004).

2.3.5. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Toplumsal Cinsiyette Hakkaniyet ve Toplumsal Cinsiyet Politikası

Toplumsal cinsiyet kavramı zamanla farklı anlamlara gelmiştir. Önceleri, toplumsal cinsiyet eşitliğinden (gender equality) herkese eşit, aynı biçimde davranmak algılanırken, daha sonra herkese eşit muamelede bulunmanın eşitsizlikleri sürdürdüğü anlaşılmış ve giderek “toplumsal cinsiyette hakkaniyet” anlamına gelen “gender equity” terimi kullanılmaya başlanmıştır. (Uluşen, 2010).

2.3.5.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

“Toplumsal cinsiyet eşitliği” fırsatları kullanmada, kaynakların ayrılması ve kullanımında, hizmetleri elde etmede bireyin cinsiyeti nedeni ile ayrımcılığa uğramamasıdır. Cinsiyet eşitliği, her iki cinsiyetin de tüm kamusal alan ve özel yaşam alanlarında eşit seviyede yetki sahibi olması, bu alanlara eşit seviyede katılımı ve bu alanlarda eşit seviyelerde görünür olması anlamına gelmektedir (Çayır, Bağlı ve Esen, 2008, s. 354). Alanyazında “Toplumsal cinsiyet eşitliği” yasalar önünde kadın ve erkeğe eşit davranılması; aile ve toplum içinde kadın ve erkeğin kaynaklardan, fırsatlardan ve hizmetlerden eşit biçimde yararlanmaları olarak da tanımlanmaktadır. Buna göre, toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınlarla erkekler ve kız çocuklarıyla erkek çocukların aynı hak, sorumluluk ve fırsatlara erişmesi anlamına gelmektedir. Yani bu hak, sorumluk ve fırsatlara erişimde cinsiyetin önemli bir unsur olmadığına altını çizmektedir. Buradaki eşitlik kadın ve erkeklerin “aynı” olması anlamına gelmemektedir (Seçgin, 2012).

Birleşmiş Milletler’e (2009) göre, toplumsal cinsiyet eşitliği planlama, karar alma ve uygulama süreçlerinde kadınlarla erkeklerin farklı rol ve sorumluluklarının bulunmasından kaynaklanan farklı algı, çıkar, ihtiyaç ve önceliklerine eşit değer verilmesi anlamını içermektedir (akt. Seçgin, 2012). Aile ve toplum içinde kadın ve erkeğin kaynaklardan, fırsatlardan ve hizmetlerden eşit biçimde yararlanma durumunu belirleyen unsurlardan biri de toplumsal cinsiyete ilişkin çeşitli algı ve tutumlardır. Toplumsal cinsiyet eşitliği sabit bir olgu

olmaktan çok bir süreçtir. Bu süreç, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin baskıdan ve ataerkillikten uzak olarak daha eşitlikçi, daha adil, daha demokratik olacak biçimde değiştirilerek kadın ve erkeklerin sosyal hayata tam katılımları için uygun ortamın geliştirilmesini amaçlamaktadır (Çayır ve diğerleri, 2008).

2.3.5.2. Toplumsal Cinsiyette Hakkaniyet

Toplumsal cinsiyette hakkaniyet (gender equity), kadın ve erkek arasında sorumlulukların ve kazançların dağılımında adalet ve hakkaniyetin hakim olmasıdır. Bu kavramda, kadın ve erkeğin farklı gereksinimi ve güçlerinin olduğu kabul edilmektedir. Bu farklılık belirlenerek iki cinsiyet arasındaki dengeyi düzeltecek şekilde gerekenlerin yapılması benimsenmektedir (Akın, 2008). Bireylerin var olan farklılıkları, gereksinimlerinin de farklılaşmasını doğurmakta, bazı hizmetler bir birey ya da grup için şiddetli bir gereksinim iken, bir başka grubun böyle bir gereksinimi bulunmamaktadır (Uluşen, 2010).

Uluşen'e (2010) göre, toplumsal cinsiyette hakkaniyet (gender equity) doğruluk, dürüstlük (fairness) ve adalet (justness) anlamına gelmektedir. Hakkaniyet (equity), eşitlik (equality) teriminden farklı olarak, her bireyin ihtiyacındaki farklılıklara istinaden, ihtiyaç ölçüsünde hizmet almalarını ifade etmektedir. Özel grupların ihtiyaçları göz önünde bulundurulduğunda, her bireye aynı hizmetin verilmesinin doğru olmadığı belirtilmektedir.

Toplumsal cinsiyette hakkaniyet kavramı, toplumumuzda kadın ve erkeklerin farklı yaşam deneyimleri, farklı gereksinimleri, karar alma süreçlerine erişme ve güçte farklılıkların olduğunu kabul etmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği stratejilerinin, toplumsal cinsiyetin, kadın ve erkekleri farklı toplumsal, ekonomik ve politik olanaklara yönelttiği belirtilmektedir. Bu farklılığın belirlenerek, iki cinsiyet arasındaki dengeyi düzeltecek şekilde, gerekenlerin yapılması benimsenmektedir. Buna göre, kadın ve erkeğin farklı özellikleri ve gereksinimleri vardır. Sorumluluk, görev ve rollerin dağılımında adalet ve hakkaniyet olması gerekmektedir. (Uluşen, 2010; http://www.gata.edu.tr/ureme_sagligi/toplumsal_cinsiyet.html)

2.3.5.3. Toplumsal Cinsiyet Politikası

Toplumsal cinsiyet politikası, eşitliğe odaklanan bir yaklaşım ya da cinsiyetlerle ilgili ayrıştırılmış bir yaklaşım olarak nitelendirilmektedir ve erkeklerle kadınlar arasındaki eşitlik prensibini dikkate alarak bunu tüm eylem alanlarında uygulamayı amaçlamaktadır. Bu politika, ayrımcılığa maruz kalanların grup olarak dezavantajlı olduklarından, eşitsizlik

yaratan durumların düzeltilmesi için yapılan olumlu eylemlere ek bir aşama özelliği göstermektedir. Ayrıca, erkeklerle kadınlar arasında daha eşit bir dengenin oluşturulması için bu duruma toplumsal cinsiyet perspektifinden bakmaları gerektiren bir süreçtir. Toplumsal cinsiyet politikası, süreç yönelimli ve stratejik bir yaklaşımdır. Avrupa Birliği (AB) tarafından da desteklenen bu yaklaşım, üye devletlerinin tamamında politik bir öncelik haline getirilmiştir. Kadın hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği ve insan haklarına saygı AB'ye üyeliğin olmazsa olmaz koşulu sayılmaktadır (Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2009).

2.3.6. Toplumsal Cinsiyet ve Çocuk Kitapları

Resimli çocuk kitapları çocuklar için sadece kitap değildir, aynı zamanda onların toplumsal cinsiyet gelişimlerini etkilemektedir. Bu kitaplar toplumsal cinsiyet ideolojileri ve baskın kültürün kodlarını içeren inançları ve değerlerin mikro halini sunar. Onları sosyal ve kültürel değerlerle buluşturmaktadır. Çocuklar, karakterlerin duyguları, eylemleri ve yüz ifadelerini gözlemlediğinde sosyal ve kültürel değerler arasında bağ kurmaktadır. Çocuklar bu kitaplar aracılığıyla yakın çevrelerinin dışındaki dünya hakkında birçok şey öğrenmektedir. Neyin doğru neyin yanlış olduğu ve o yaşlarda çevrenin onlardan ne beklediği öğrenilenler arasında bulunmaktadır. Bunlara ek olarak, kitaplar onlar için rol modelleri sağlamaktadır. Kitapların çocukları bu rollere ikna etmek için en önemli araçlar olduğu belirtilmektedir. Çocuklar için davranışların kabul edilebilir hallerini uygulamaya yönlendiren rol emirleri sağlaması, kitapların toplumsallaşmada önemli araç olduklarının kanıtıdır. Ayrıca kitaplar, büyüdüklerinde ne olmak ya da neye benzemek istediklerine dair şemalar içermektedir (J. Weitzman vd., 1972; Tsao, 2008; Taylor, 2003).

Çocuk kitapları, içinde bulundukları zamanın kültürel ve ahlaki kodlarını içerirler (Ölçer, 2003). Çocuk kitaplarında kullanılan her kelime ve resim toplumun yaşayışına, davranışlarına ve beklentilerine dair ipuçları barındırır. Çocuk edebiyatı, bu kültürel ve ahlaki kodları içerdiği için çok önemli bir alandır, çünkü inanç ve kimlikler bu süreçte hala inşa edilmektedir. Erken çocukluk döneminde cinsel kimliğin oluşması önemli bir gelişim basamağı olarak görülür. Resimli kitaplar erken dönemde çocukların cinsel kimliklerini oluşturma araçlarından biridir. Çocuk kitaplarında sunulan cinsiyet yapısı ve toplumsal cinsiyete dair davranışlar çocuğun toplumsal cinsiyet kimliği oluşturmada etkili olmaktadır. Bunun nedeni, çocukların kimliklerini erken dönemde oluşturmaya başlaması ve kitapların çocukların kimliklerini geliştirdikleri bu süreçte görünmesidir. Bu yüzden kitabın metni ve kitaplarda yer alan her resim ayrı önem taşımaktadır. Kitaplardaki toplumsal

cinsiyete dair kalıp yargılar ve cinsiyetçilik onların potansiyel büyüme ve gelişme sürecini sınırlar. Eğer kitaplarda eşitlikçi cinsiyet rolleri sunulursa kitaplar cinsiyetçiliği yok etmede önemli rol oynayacaktır (Hooks, 2000/2012; Sabuncuoğlu, 2006; Vannicopoulou, 2004; Tsao, 2008).

“Erkekler Büyüyünce Ne Olabilir?” ve “Kızlar Büyüyünce Ne Olabilir?” isimli iki kitabın incelendiği bir çalışmada, kitapların her bir sayfasında gösterilen erkek ve kızlara ait mesleki rollerin toplumsal cinsiyet rolleri ile benzerlik gösterdiğini vurgulanmıştır.

“Erkekler Büyüyünce Ne Olabilirler?” kitabının her bir sayfasında yer alan mesleki roller:

- Alevlere su fışkırtan bir *itfaiyeci*,
- İnsanları gitmek istedikleri yere ulaştıran bir *otobüs şoförü*,
- Arabasının tepesinde siren olan bir *polis*,
- İnsanların hayatlarını kurtaran bir *doktor*,
- Gökyüzünde özgürce uçan bir *pilot*,
- Uzay gemisinde yaşayan bir *astronot*,
- Bir gün büyüüp bir *devlet başkanı* olmak

“Kızlar Büyüyünce Ne Olabilir?” kitabının her bir sayfasında yer alan mesleki roller:

- Beyaz kıyafetleri olan bir *hemşire*,
- Kendi etrafında dönen bir *balerin*,
- Hatasız yazı yazan bir *sekreter*,
- Son moda kıyafetler diken bir *terzi*,
- Elinde çiçeği ile yürüyen bir *gelin*,
- Evi ile ilgilenen bir *ev hanımı*,
- Kendi çocuklarıyla bir *anne*

Her iki kitaptaki en önemli olgu kitapların bitiş resimleridir. Erkeklerdeki nihai amaç ülkenin başbakanı olmasıyken, kızlar için erkeklerinkine benzer zirve annelikteki başarı olarak gösterilmektedir (Weitzman vd., 1972).

Çocuk kitaplarının toplumsal cinsiyet kimliğini oluşturmada iki farklı tür kitaptan bahsedilebilir. Bunlardan biri kahramanların cinsiyetinin belli olduğu kitaplardır. Çocuk kitaplarında cinsiyet, resimler ve bu resimlerdeki kahramanın kıyafeti ya da kahramanın adı ile belli edilmektedir. İkincisi ise, kahramanlarının cinsiyetlerinin belirsiz olduğu kitaplardır. Bu kitaplar daha çok hayvanların kullanıldığı ancak ne isimlerinin belli olduğu ne de kıyafetlerinin yer aldığı kitaplardır. Kahramanlarının cinsiyetinin belli olduğu kitaplarda, kitabın toplumsal cinsiyeti oluşturmada doğrudan etkisi söz konusudur. Bu kitaplar, kahramanların davranışlarının yanı sıra kıyafetleri, fiziksel görünüşleri ve aksesuarları gibi unsurlarla çocukları kolaylıkla etkilemektedir. Kahramanlarının cinsiyetinin belirsiz olduğu kitaplarda ise, kitabı okuyan yetişkinin etkisi söz konusudur (Sabuncuoğlu, 2006). Örneğin, cinsiyetlerin belirsiz olduğu “Seninle Ben, Küçük Ayı” kitabının büyük ayı ve küçük ayı kahramanlarını anne ve yavru ya da baba ve yavru ayı olarak okuyan bir yetişkin cinsiyetçi öğeler içermeyen bir kitabı bile kalıp yargılar içeren bir kitap haline getirebilir. Çocuk kitaplarını sunuluşunun yanı sıra seçilmesi de ayrı önem taşır (Vannicopoulou, 2004). Çocuk kitapları seçiminde ebeveynlerin ya da kitap alanların neye dikkat ettikleri de ayrıca önemsenmesi gereken unsurlardandır. Büyük alışveriş marketlerinde sepet içinde tek fiyat olarak satılan kitapların çoğu ucuz olduğu için incelenmeden alınmaktadır. Bu tarz kitaplar sadece satılması için dikkatsizce yazılmış, içerikleri sık ve kalıpyargılarla dolu olabilmektedir.

Kitle iletişim araçlarının, toplumsal cinsiyete dayalı rollerin ve kalıpların devam ettirilmesindeki etkisi yadsınamaz bir gerçeklik olduğunu kabul etmek gerekir. Her ne kadar bu roller zamana ve kültüre göre değişkenlik gösterse de genel olarak kadınlara ve erkeklere yüklenen geleneksel roller değişmemektedir. Bütün bunlar, kitle iletişim araçlarında toplumsal cinsiyet rollerinin sunumu konusunda ne kadar duyarlı ve dikkatli olunması gerektiğinin önemli bir göstergesidir (Dündar-Zeybekoğlu, 2012). Özellikle çocuk kitapları konusunda çok dikkatli olunması gerekmektedir. Bu alanda eserler veren yazar ve çizerlerin bu konudaki duyarlılıkları cinsiyetçiliğin önüne geçmede yardımcı olacaktır. Hooks (2000/2012), “Feminizm Herkes İçindir” isimli kitabında bunu şu şekilde ifade etmektedir;

... Neredeyse hiçbirimiz çocuk kitapları yazmıyoruz; ilköğretim okullarında ders vermiyoruz; devlet okullarındaki eğitim programı üzerinde etkili olabilecek güçlü

bir lobi faaliyeti yürütmüyoruz. Ben, çocuk kitapları yazmaya özellikle başladım, çünkü feminist düşüncüyü herkesin ulaşabileceği hale getirecek bir feminist hareketin parçası olmak istiyordum. Çağdaş feminist hareket doruk noktasındayken, çocuk kitaplarındaki cinsiyetçi önyargılar eleştirilmişti. “Özgür çocuklar için” kitaplar yazılmıştı. Çocuklar için kamu eğitimi, feminist aktivistlerin önyargısız bir müfredat oluşturmak üzere sürekli çalıştıkları bir alan olmak zorundadır.

(Hooks, 2000/2012, s.136)

2.4. İlgili Araştırmalar

2.4.1. Türkiye’de Yapılan Araştırmalar

Şirvanlı-Özen (1992) yaptığı araştırmasında çocuklarda cinsiyet özelliklerine ilişkin kalıpyargıların gelişimini incelenmiştir. Araştırmanın amacı, annenin çalışıp çalışmamasının, çocukta cinsiyet özelliklerine ilişkin kalıpyargıların gelişimi üzerindeki olası rollerini, kültürlerarası karşılaştırmalara uygun bir araçla ortaya çıkarmaktır. Araştırmanın diğer bir amacı ise, ebeveynin cinsiyet rolü değişkeninin, çocuğun cinsiyet özelliklerine ilişkin kalıpyargılar üzerindeki olası rollerini incelemektir. Ankara’nın Çankaya ilçesindeki 10 farklı ilkokuldan seçilen 240 denek, yaşları, cinsiyetleri ve annelerinin çalışma durumuna göre üç gruba ayrılmıştır. Araştırmada Cinsiyet Kalıpyargı Ölçeği ve Bem Cinsiyet Rolü Envanteri veri toplamak amacıyla kullanılmıştır. Veriler iki farklı ANOVA kullanılarak analiz edilmiştir. Bulgular, 5 yaşındaki deneklerin cinsiyet özelliklerine ilişkin kalıpyargılara, diğer iki yaş (8 ve 11 yaş) grubundakilere kıyasla anlamlı olarak daha az sahip olduklarını göstermiştir. Annenin çalışıp çalışmaması ve ebeveynin cinsiyet rolü değişkenlerinin çocukların cinsiyet özelliklerine ilişkin kalıpyargıları üzerinde herhangi bir rolü gözlenmemiştir.

Baran (1995) tarafından yapılan araştırmada Ankara’daki çocuk yuvalarında kalan ve ailesiyle birlikte yaşayan 7-11 yaşlarındaki çocuklarda cinsiyet rolleri ve cinsiyet özellikleri kalıpyargılarının gelişiminin saptanması ve bu kalıpyargıların kazanılmasında bazı değişkenlerin etkisi incelenmiştir. Araştırma Ankara’daki üç çocuk yuvası ile alt sosyo ekonomik düzeyi temsil eden semtlerden seçilen ve üç ilkokulun birinci – beşinci sınıflarına devam eden 7-11 yaşlarındaki toplam 254 çocuk üzerinde yürütülmüştür. Korunmaya muhtaç çocuklarla ailesiyle birlikte yaşayan arasında cinsiyet kalıpyargılarının gelişimi açısından önemli farklılıklar olduğu saptanmıştır. Çocukların cinsiyeti ilgi alanına ait kalıpyargıları

üzerinde; yaşları ve boş zaman değerlendirme şekilleri cinsiyet rolleri ve cinsiyet özellikleri kalıpyargıları ile ilgi alanı, meslek ve oyunla ilgili kalıpyargıları üzerinde etkili bulunmuştur. Çocukların tercih ettikleri oyuncak türünün ise cinsiyet özellikleri kalıpyargıları üzerinde etkili olduğu saptanmıştır.

Esen ve Bağlı'nın (2002) amacı, ilköğretim 1. Sınıf Abece ve Türkçe kitaplarında yer alan yetişkin figürlerinin, cinsiyetlerine göre, kimlerle birlikte gösterildiklerini, eylemlerini, içinde bulundukları mekânları ve bağlantıda oldukları nesneleri, araştırma için oluşturulmuş kategorileri kullanarak belirlemek ve değerlendirmektir. Kadın ve erkek figürler, en çok, "çocuklar" ile, ikinci olarak da "aile"leri ile birlikte gösterilmektedirler. Kadın figürler, en çok "ev ve ev çevresi"nde, erkek figürler, en çok "dış mekân"larda sergilenmektedirler. Kadın figürler, en çok "çocuğa yönelik"; erkek figürlerse, en çok "kamu ve iş yaşamı"yla ilgili etkinlikler içinde resmedilmektedirler. Kadın figürler, "özel", erkek figürlerse, "kamusal" nesnelerle daha fazla gösterilmektedirler. Bu bulgular, geleneksel cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıların kitaplara da yansıdığını göstermektedir.

Gürşimşek ve Günay (2005) 5 farklı yayınevine ait 16 kitaptaki kadın ve erkek karakterleri, aksesuar, kıyafet, kıyafetlerin rengi, eylem, fiziksel görünüş, meslek açısından incelemiştir. Çalışmanın sonucunda kadınlar ve erkelerin toplumun onlardan beklediği davranışları gösterdiği, fiziksel görünüşlerinin kalıplaşmış olduğu ve kitaplarda az da olsa kalıpların dışına çıkıldığı bulunmuştur.

Şafak, Çopur ve Özkan'ın (2006) yaptıkları araştırmalarında çocukların evle ilgili sosyal, ekonomik ve fiziksel faaliyetlere harcadıkları zaman çocukların cinsiyeti ve annenin çalışma durumu açısından incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini 330 kız ve 330 erkek öğrencinin anneleri oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda, erkek çocukların "bahçe bakımı", "taksit-fatura ödeme", "sinema-tiyatro bileti alma" faaliyetlerine kız çocuklardan daha çok zaman harcadığı belirtilmiştir. Kız çocukların ise "aile içi eğlence faaliyetleri düzenleme" faaliyetine erkek çocuklardan daha çok zaman harcadığı ifade edilmiştir. Çalışmayan annelerin çocuklarının "taksit-fatura ödeme" faaliyetine çalışan annelerin çocuklarından daha fazla zaman, çalışan annelerin çocuklarının ise "evcil hayvan bakımı" faaliyetine çalışmayan annelerin çocuklarından daha fazla zaman harcadığı belirlenmiştir.

Çubukçu ve Sivaslıgil'in (2007) çalışmalarında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan Let's Speak English adlı 7. sınıf İngilizce ders kitabı cinsiyet ideolojisi yönünden

incelenmiştir. Kitaptaki tüm metinler taranarak sözel olmayan ögeler içerik çözümlemesi yöntemiyle incelenmiş ve sözel veriler ise söylem çözümlemesi yapılmıştır. Metinlerde erkeklerin kadınlara göre daha sıklıkla görünmeleri, daha fazla söylem ve eylem üretmeleri ve geleneksel ev içi ve ev dışı etkinlikleri göz önüne alındığında, bu ders kitabında, 1) cinslerden birisinin belirgin olarak öne çıkarıldığı, 2) kadın ve erkeğin toplumsal rollerinin biyolojik cinsiyet temel alınarak ve geleneksel cinsiyet rolleriyle ilişkilendirilerek sunulduğu ifade edilmiştir.

Güneş'in (2008) yaptığı çalışmada, toplumsal cinsiyet rollerinin benimsetilmesinde önemli bir yeri olduğu düşünülen ilköğretim ders kitapları cinsiyet ayrımcılığı yönünden incelenmiştir. Araştırma, siyasal iktidardaki değişimin ders kitaplarına yansıyan cinsiyet ayrımcılığında herhangi bir değişime yol açıp açmadığını anlamak amacıyla yapılmıştır. Bu noktadan hareketle, 2002 yılındaki iktidar değişimi öncesi ve sonrası arasında bir karşılaştırma yapılmıştır. 1990 ile 2006 yılları arasındaki ders kitaplarının incelenmesi sonucunda, söz konusu süre zarfında ders kitaplarındaki cinsiyetçi tutumun azalma eğilimi gösterdiği değerlendirilmiştir.

Yorgancı (2008) 1-5. sınıflarda okutulan ders kitaplarını toplumsal cinsiyet açısından incelemiştir. Ders kitaplarında erkekler kadınlardan daha fazla temsil edildiği ve kadınların daha çok evde gösterildiği bulunmuştur. Ders kitaplarında erkeklerin meslekleri daha çok mekanik işleri kapsayan işler olarak belirlemiştir. Kadınların hemşirelik, öğretmenlik, doktorluk gibi mesleklerde gösterilmesine rağmen annelik rolünün vurgulandığı tespit edilmiştir. Ders kitaplarında toplumsal cinsiyet rollerinin inşasının açık bir şekilde görüldüğü belirtilmektedir.

Soyer-Çatalcalı'nın (2009) çalışmasının amacı medya materyallerinin çocuğun toplumsallaşması üzerinde etkili olduğunu ve çocuğun dikkatini çekebilecek niteliklere sahip kitaplarla bu alanın yönlendirildiğini ifade etmektedir. Bu makalenin amacı, okul öncesi çocuk eğitime yönelik hazırlanan kitaplarda yaratılan stereotipleri (kalıpyargı) ön plana çıkarmaktır. Bu doğrultuda kitapların içeriğinde yer alan stereotipler; niteliksel içerik analizi yöntemi ile yorumlanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın örneklemi, 6 farklı yayınevinin 50 hikâye kitabı üzerinden ve İzmir- Bornova'daki belirli anaokullarının 2003-2004 döneminde öğrencilerine aktardıkları kitaplar arasından seçilmiştir. Araştırmada, toplumsal cinsiyet ayrımı (kadın-erkek-çocuk), aile (modern-geleneksel), kent/kır ayrımı, canlı ve cansız

varlıkların insansılaştırılmaları, oyuncak seçimi, meslek stereotipleri, dine ilişkin stereotipler ve hayal dünyası olarak 8 temel kategori üzerinde durulmaktadır.

Köseler'in (2009) yaptığı çalışmada Gaziantep il merkezindeki okul öncesi eğitim kurumlarında kullanılan, araştırmacı tarafından yansızlık kurallarına bağlı olarak seçkisiz eleman örnekleme yöntemiyle seçilmiş 200 adet öykü ve 50 adet masal kitabı incelenmiştir. Araştırmada elde edilen bulgular sonucunda, incelenen öykü ve masal kitaplarında kadınların çalışma hayatı çok kısıtlı tutulmuş ve meslek rolleri çok az belirtilmiştir. Öykü ve masal kitaplarındaki kadın figürler genellikle ev içinde ve çocuklarıyla ilgilenen anne rolünde gösterilmiştir. Öykü ve masal kitaplarında sosyalleşmeye bağlı olarak kız çocuk karakteri de annelerine mutfakta ya da evin temizliğinde, erkek çocuk karakteri ise annelerine alışveriş işinde yardım etmektedir. Değişen modern aile yapısına göre kadın ve erkek figürler, geleneksel toplumsal cinsiyet olgusuna uygun rollerde resmedilmektedir.

Atış'ın (2010) araştırmasının amacı, ebelik ve hemşirelik birinci ve dördüncü sınıfında öğrenim gören kız öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını ve tutumlarını etkileyen faktörleri belirlemektir. Araştırmanın evrenini, Çukurova Üniversitesi Adana Sağlık Yüksek Okulu'nda öğrenim gören 209 birinci ve dördüncü sınıf öğrencisi oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak, anket formu ile "Toplumsal Cinsiyet Rollerine Tutum Ölçeği (TCRTÖ)" kullanılmıştır. Anket formu ve TCRTÖ birinci sınıfta öğrenim gören öğrencilere 03.10.2008'de (dönem başında), dördüncü sınıfta öğrenim gören öğrencilere ise 29.05.2009'da (dönem sonunda) uygulanmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerler ile yüzdelik sayılar, t-testi, Anova testi kullanılarak değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi tutuma sahip oldukları saptanmıştır.

Tosun'un (2010) yaptığı çalışmada cinsiyet rolü yöneliminin birer toplumsal rol olan ablalık ve ağabeylik ile ilişkisi incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini yaşları 14-18 arasında değişen, 351'i kadın- (%46,9), 398'i (%53,1) erkek, 749 kişi oluşturmuştur. Katılımcılar araştırmacı tarafından oluşturulan kişisel bilgi formunu ve Bem Cinsiyet Rolü Envanteri Kısa Formu'nu tamamlamıştır. Analiz sonucunda annenin çalışma durumu ile erkeklerin cinsiyet rolü yönelimi, ailenin gelir durumu ile kadın ve erkeklerin cinsiyet rolü yöneliminin ilişkili olduğu görülmüştür. Doğum sırası, ailesindeki çocuk sayısı, kendinden küçük kardeşlerinin cinsiyet kombinasyonu, ailesindeki çocukların cinsiyet kombinasyonu, kendini nasıl bir

kardeş olarak tanımladığı ile ağabeylerin kadınsılığı; ailesindeki çocukların cinsiyet kombinasyonu ile ağabeylerin cinsiyet rolü yöneliminin ilişkili olduğu görülmüştür.

Asan-Tezer (2010) tarafından yapılan bu araştırma, ilköğretim okullarında 1-5. sınıflarda okutulmakta olan ders kitaplarını cinsiyetçilik açısından incelemek ve bu okullarda görev yapan öğretmenlerin cinsiyetçilik algılarını saptamak amacıyla yapılmıştır. Ders kitapları resim ve metinleri cinsiyetçilik açısından değerlendirilmiş, bu değerlendirme yapılırken kız ve erkek çocukları sayısal değerleri, bulundukları mekânlar, iletişim halinde gösterildikleri bireyler ve cinsiyetlere önerilen meslekler açısından ele alınmıştır. Yapılan araştırma sonucunda öğretmenlerin toplumsal yapıda, okul ortamında, sınıf içi değer ve uygulamalarında ve ders kitaplarında cinsiyetçilik algısına sahip oldukları görülmüş ve ders kitaplarının resim ve metin analizlerinde cinsiyetçi tutumlar saptanmıştır. Öğretmenlerin cinsiyetçilik algıları, kız – erkek öğrencilere karşı tutumları, kişisel yaşamlarında cinsiyetçilik içeren değerleri, toplumsal cinsiyet algıları, iş yerinde yaşanan mobbing algıları ve ön kabulleri saptanarak ölçülmüştür.

Kahraman ve Başal'ın (2011) araştırmasının amacı, 7-8 yaş çocukların cinsiyet kalıpyargıları ile anne eğitim düzeyi ve çocukların oynadıkları oyun ve oyuncaklar arasındaki ilişkiyi saptamaktır. Çocukların cinsiyetlerine ilişkin kalıpyargıları belirlemek için “Cinsiyet Kalıpyargı Ölçeği” ve annelerin çocuklarının oyun ve oyuncak tercihleriyle ilgili düşüncelerini öğrenmek için de araştırmacılar tarafından hazırlanan bir anket formu kullanılmıştır. Araştırma sonucuna göre; çocuklardaki cinsiyet özelliklerine ilişkin kalıpyargılar, annenin eğitim düzeyinin yükselmesi ile birlikte artış göstermiştir. Bununla birlikte; erkek çocukların kız çocuklara göre kalıpyargılara daha fazla sahip oldukları belirlenmiştir. Ayrıca anne eğitim düzeylerinin çocuklarının öncelikli olarak tercih ettikleri oyuncak seçimlerini etkilemediği görülmüştür. Çocukların cinsiyetlerinin, kendilerinin tercih ettikleri oyuncakları seçerken etkili olduğu belirlenmiştir. Kız çocukları bebek ve mutfığa ilişkin oyuncakları seçerken, erkek çocukların ise araba, kamyon, tabanca gibi oyuncakları tercih ettiği görülmüştür.

Özkan (2013) çalışmasında, ilköğretim ders kitaplarında yer alan resimlerde kadın figürlerinin yer alma sayısı ve biçimini incelemiştir. Bu çerçevede, ders kitaplarında yer alan resimlerde kadın-erkek figürlerine ne oranda yer verildiğinin, konuların içeriğine göre resimlerdeki kadın-erkek figürlerinin durumunun dolayısıyla ders kitaplarında kadının nasıl bir konumda ve rolde yer aldığının belirlenmesi amaçlanmaktadır. Araştırma, Milli Eğitim

Bakanlığının 2008-2009 eğitim-öğretim yılında Niğde İli İlköğretim okullarında okutulan İlköğretim I. kademe ders kitapları ile sınırlandırılmıştır. Araştırma kapsamına 22 ders kitabı alınmıştır. İlköğretimde okutulan ders kitapları içinde 1. sınıf hayat bilgisi, 2. sınıf matematik ve 5. sınıf fen ve teknoloji ders kitapları dışındaki bütün kitaplarda erkek figürlerinin oranının kadın figürlerine oranla fazla olduğu dikkati çekmektedir. Kitaplarda yer alan görsel öğelerde, mesleklerde kadın-erkek figürlerinin kullanımında ve hemen hemen bütün kitaplarda sporla ilgili konularda ayrımcılık dikkat çekmektedir.

Çınar-Kitiş (2013) çalışmasında MEB tarafından okullarda ders kitabı olarak kullanılmasına izin verilen 20 adet ortaokul Türkçe ders kitapları ve Türkçe öğrenci çalışma kitapları incelemiştir. Veri analizi “içerik çözümlemesi” yöntemi ile gerçekleştirilmiş, bu amaçla çocuk ve yetişkin figürlerin “kimlerle, hangi eylemler içinde, hangi mekânlarda ve hangi tür nesnelerle” birlikte gösterildiğine, metinlerdeyse yaş ve cinsiyet bakımından “ana karakter/yan karakter” dağılımına bakılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular ışığında incelenen kitapların görsellerinde ve metinlerinde daha çok erkeklerin ve oğlanların görünür kılındığı, cinsiyete göre karakterlerin toplumsal cinsiyet kalıpyargılarıyla uyum içinde resmedildiği görülmüştür. Türkçe ders kitaplarında öğrencilere geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin sunulduğu ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretildiği belirtilmiştir.

Yurt içinde yapılan toplumsal cinsiyet ile ilgili çalışmaların daha çok ders kitapları üzerine olduğu görülmektedir. Ayrıca bireylere ölçek kullanılarak yürütülen çalışmalar da mevcuttur. Çeşitli ders kitaplarında yapılan çalışmalarda toplumsal cinsiyet kalıpyargılarının sürdürüldüğü ve cinsiyet ayrımcılığının açık bir şekilde görüldüğü belirtilmiştir.

2.4.2. Yurt dışında Yapılan Araştırmalar

Nilsen (1971) 80 resimli hikâye kitabını incelediği çalışmasında resimli kitaplarda kadın karakterlerin erkeklere göre daha az temsil edildiğini, kitap isimlerinde 14 erkek ismine karşılık 4 kadın ismi olduğunu ve kadınların geleneksel rollerde gösterildiğini bulmuştur. Çalışmada kadın karakterlerin daha eşitlikçi durumlarda temsil edilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Weitzman vd. (1972) ödüllü resimli kitapları inceleyerek kadınların kitap isimlerinde, ana karakterlerde ve resimlerde yetersiz bir şekilde yer aldığını ortaya çıkarmıştır. Karakterlerin geleneksel cinsiyet rolü kalıpyargılarını pekiştiren tasvirlerde nerede

göründüklerini sorgulayan çalışmada; erkeklerin aktif, kadınların pasif rollerde; kızlar diğer karakterleri izlerken ve onlara hizmet ederken erkeklerin onları yönlendirme içinde ve kurtarma rollerinde gösterildiği tespit edilmiştir. Ayrıca, yetişkin erkeklerin çok çeşitli mesleklerde gösterilirken kadınların sadece eş ve anne rolünde gösterildiği belirtilmiştir.

Béreaud (1975) çalışmasında, okul öncesi dönem çocukları için basılan Fransız kitaplarının Amerikan çocuk kitaplarından bulunan örüntülerle benzerliğini ortaya koymaktadır. Çalışmada, erkek temsillerinin daha çok olduğu ve cinsiyet rollerinin katı bir biçimde sunulduğu ifade edilmektedir. Fransız kadınların mesleklerindeki ilerlemelerini göz ardı eden örnek kitaplar kadınları geleneksel ev hanımı/ anne rolünde ya da düşük ücretli, yeteneksiz mesleklerde betimlemiştir.

Kolbe ve LaVoie (1981) 1972 – 1979 yılları arasında Caldecott ödüllü almış 19 kitabı kadın – erkek resimleri ve karakterleri oranı, ana karakterin cinsiyeti, kitapların kadın karakterleri içermesi ve cinsiyet rolü tasvirleri bakımından değerlendirmiştir. Kitaplardaki karakterlerin rolleri anlatıma dayalı/gösterilen, önemli/önemsiz ve tipik/tipik olmayan şekilde sınıflandırılmıştır. Analizler 1972’den bu yana kadın karakterlerin sayısının ve resimlerinin artmasına rağmen rol tasvirlerinin değişmediğini göstermiştir. Kadın rollerinin anlatıma dayalı, önemsiz ve tipeleştirilmiş olmaya devam ettiği belirtmektedir. Cinsiyeti tipeleştirme hem kadın – hem erkek yazarlar tarafından eşit sayıda yapılmıştır.

DeLoache (1987) çocukların resimli kitaplarındaki belirsiz cinsiyet karakterlerini annelerin etiketlemesiyle ilgili iki çalışma yapmıştır. İlk çalışmada anneler ve 18-38 aylık çocukları 3 popüler çocuk kitabını birlikte incelemiştir. Annelerin belirsiz cinsiyet karakterlerini ima etmek için erkeksi ya da kadınsı isimler ya da zamirler kullandığı kaydedilmiştir. Veriler çok fazla erkek önyargısı ortaya çıkarmıştır: Cinsiyeti kararlaştırılmamış karakterlerin %95’i anneler tarafından erkek olarak etiketlenmiştir. İkinci çalışmada, annelerin etiketlemesindeki cinsiyetle ilgili değişkenlerin etkisini incelemek için özel olarak hazırlanmış resimli kitaplar kullanıldı. Sonuçlar nötr resimleri erkeksi etiketlerle bahsetmeye yönelik güçlü bir önyargı göstermektedir. Birinci çalışma tekrarlandıktan sonra erkeksi etiketlerin tekrar oranı yüksek olduğu belirtilmiştir. Resimlerde bir yetişkinin bulunması, annelerin karakterlere cinsiyet atfetmesinde güçlü etkisi olan bir değişken olarak belirtilmiştir. Çocuk karakterler yalnız görüldüklerinde neredeyse her zaman erkek olarak etiketlenmiştir. Bir yetişkinin varlığında resmedildiklerinde ise kadınsı ya da nötr etiketler verilmeleri daha muhtemel olduğu ifade edilmiştir.

Oskamp, Kaufman ve Wolterbeek (1996) ödüllü kitaplar üzerindeki geçmiş çalışmalarda toplumsal cinsiyet kalıpyargılarının bulunduğunu fakat gitgide kadın karakterlerin görünürlüğünün arttığını belirtmektedir. Çalışmada, toplumsal cinsiyet kalıpyargılarının azaldığını görmek amacıyla geçmiş çalışmaların güncellemesi yapılmıştır. Çalışmanın sonucu, kadın karakterlerin görünürlüğünün arttığını, erkeklerle eşit sayıda ve daha çeşitli aktivitelerde yer aldığını göstermektedir. Toplumsal cinsiyet kalıpyargıları içeren tasvirlerde önemli kadın – erkek farklılıklarının azalmış olmasına rağmen, hemen göze çarpmayan geleneksel özelliklerin birçok kitapta hala devam etmekte olduğuna dikkat çekmektedir.

Narahara (1998) Anaheim’de bulunan bir okulda 4 anasınıflı öğretmeninden çocuklara her yıl okudukları 10 kitabın ismi istenmiştir. Her 10 kitaplık listeden 5 tane seçilerek toplam 20 kitap incelenmiştir. Erkek yazarların neredeyse iki katı kadar kadın yazar olduğu, erkeklerin daha fazla ana karakter ve ikincil rollerde belli belirsiz olarak yer aldığı, kitaplarda erkek temsillerinin kadınların iki katından daha fazla olduğu bulunmuştur.

Nilges ve Spencer (2002), çocuk yazınında toplumsal cinsiyetin tasviri ve fiziksel aktivite seviyesinin araştırıldığı çalışmada 57 Caldecott ödülü kazanan kitap incelemiştir. Kitaplar 4 kategoride incelenmiştir: (1) Sakin rollerde kadınlar, (2) Etkin rollerde kadınlar (3) Sakin rollerde erkekler ve (4) Etkin rollerde erkekler. Erkekler kadınlardan önemli derecede daha fazla resmedilmiştir ve cinsiyet gözetilmeksizin, sakin roller önemli derecede aktif rollerden daha fazla resmedilmiştir.

Brugilles, Cromer ve Andreyev (2002) çalışmalarında, resimli çocuk kitaplarında kullanılan karakterlerin günlük aktiviteleri bazen açık bir biçimde cinsiyete göre farklılaşmış özellik ve niteliklerde gösterildiğini; karakterlerin çoğunlukla erkek, kız, anne ya da baba olarak tasvir edildiği belirtilmektedir. Hatta hayvanlar gerçek ya da insanlaştırılmış olarak gösterilseler bile toplumsal cinsiyete göre tanımlandığı ifade edilmektedir. Çalışmada kitap yazarlarının erkek ya da kadın olması karakter ve karakter özelliklerinin seçimini etkileyip etkilemediği araştırılmıştır. Çalışmanın sonucunda kitapların erkek egemenliği üzerine temellendiği ve karakterlerin daha çok yetişkin olduğu görülmüştür. Kitapların hemen göze çarpmayan farklılıklarla cinsiyet hiyerarşisine yönlendirdiği ortaya çıkmıştır. Toplumsal cinsiyet normlarının içselleştirilip yeniden üretimi söz konusudur.

Jarvis'in (2002) çalışmasının amacı 70'lerde ve 80'lerde resimli kitaplardaki toplumsal cinsiyet kalıpyargılarını belirlemek için kullanılan metotların hala geçerli olup olmadığını belirlemektir. 15 Caldecott ödüllü görsel metin, 20 adet önceden belirlenmiş davranış özellikleri içeren eski ve yeni şemalar kullanılarak incelenmiştir. Yeni kodlama şeması kullanılarak yapılan kodlamada dört davranış özelliğinin belirgin bir şekilde değiştiği ifade edilmiştir. Bağımsız ve geleneksel olmayan özellikler artarken, bağımlı ve duygusal özellikler azalmıştır. Yeni kodlama şemasının kadın ana karakterler için yeni bir davranış biçimi oluşturduğu belirtilmiştir.

Gooden ve Gooden (2002) 1995-199 yılları arasında basılan çocuklar için dikkat çeken kitaplar arasından seçilen 83 kitabı ana karakter, resimler ve kitap isimleri açısından incelemiştir. Bu araştırma ile daha önce yapılan benzer bir içerik analizi çalışmasını güncellemiş ve geçmişte yapılan araştırmanın sonuçlarına göre karşıt bulguları açığa çıkarmıştır. Çalışmada yıllar geçtikçe ana karakterlerde kadınların yer alması nedeniyle adım adım eşitliğe doğru ilerlendiğini ifade edilmiştir.

Diekman ve Murnen (2004) çalışmalarında, popüler kültürdeki asimetrik değişimlerin yansımalarını keşfetmek amacıyla, cinsiyetçi olarak sınıflandırılan ve cinsiyet ayrımı yapılmayan kitapları ve hangilerinin öğretmenlere ve ailelere tavsiye edildiğini incelemişlerdir. Çok sayıda değerlendirici başlangıç düzeyi romanların bir örneğini okumuş ve kalıplaşmış özellikteki kişiliği, aile rollerini, statü eşitsizliğini, toplumsal cinsiyet ayrımını, kadınlığın geleneksel olarak idealleştirmesini ve cinsiyetlerin eşitsiz temsili içeren cinsiyetçiliği çeşitli şekillerdeki gösterilen tasvirlerle değerlendirmiştir. Cinsiyet ayrımı yapmayan kitapların, cinsiyetçi kitaplara göre erkeğe özgü nitelikleri ve rolleri benimsemiş kadınları tasvir etmesi daha olası olmasına rağmen, kitapların her ikisi de kadına özgü nitelikleri, ev işlerini ve boş zaman aktivitelerini benzer şekilde tasvir etmiştir. Çalışmada, böyle tasvirlerin kısmen de olsa cinsiyet eşitsizliğinin devam etmesine katkıda bulunduğu ifade edilmektedir.

Hellies D. (2004) çalışmasını kitaplarda cinsiyet rollerinin nasıl ve karakterlerin ne kadar sıklıkla görüldüğünü belirlemek amacıyla gerçekleştirmiştir. Çalışmada, 100 kitap analiz edilmiştir. 20 farklı yazar incelenmiştir. Beklendiği gibi, erkekler kadınlardan daha fazla ana karakter olarak ve daha olumlu olarak gösterilmiştir.

Anderson ve Hamilton (2005) çalışmalarında, kitaplarda anne ve babaların temsillerine odaklanmış ve erkeklerin kalıplaşmış bir şekilde sunulup sunulmadığını, nispeten daha az görünüp görünmediğini ya da etkisiz ebeveyn olarak gösterilip gösterilmediğini incelemiştir. 200 kitapla içerik analizi yapılarak elde edilen sonuçlar babaların çoğu zaman görünmediğini ve göründüklerinde de etkisiz ebeveyn olduklarını ortaya koymuştur.

Marie (2007) çalışmasında, 2006 yılının en çok satan ilk 10 resimli kitabı nitel ve nicel analizle incelemiştir. Bu kitapların sistematik ayrımcılık ve baskının unsurları içerdiği ortaya çıkarılmıştır. Kitaplardaki başlıca konular ırkçılık ve beyaz ayrıcalığının normalleştirilmesi, bazı kadın karakterlerin kalıplaşmış tasvirleri ve erkeklerin etrafındakilere karşı kayıtsız tutumlarıydı. Çalışmanın sonuçları, yetişkinlerin çocuk edebiyatındaki önyargıların farkında olmaları ve seçimlerinde buna dikkat etmeleri bağlamında eğitilmeleri gerektiğini ortaya koymuştur.

Craig (2008) 1950'den bu yana en çok satılan 60 resimli çocuk kitabında toplumsal cinsiyeti analiz ettiği çalışmasında karakterlerin yüzlerindeki duygusal ifadeleri incelemiştir. Kadınların sevgiyle ilgili davranışları, erkeklerin ise sinirli davranışları ifade ederken daha çok gösterildiğini tespit etmiştir.

Carter (2009) çalışmasında, küçük çocuklara yönelik sert kapaklı kitapların resimlerindeki toplumsal cinsiyet rol modellerini incelemiştir. Çalışmada 19 kitap önceden belirlenmiş bir rubrik ile incelenmiştir. Genç kadın karakterlerin kıyafetlerinde, saç stillerinde ve korumacı davranışları sergilemeye olan eğilimlerinde kalıplaşmış özellikler ortaya çıkmıştır. Buna rağmen, karakterlerin çeşitli araç kullandıkları etkinlikler cinsiyete dair kalıpları içermemektedir.

Arlemalm-Hagser (2010) çalışmasında, İsveç'te özellikle de okul öncesi oyun bahçelerindeki oyunlar ve öğrenmeyle ilgili olarak, okul öncesi eğitimcilerinin toplumsal cinsiyet eşitliği kavramını nasıl anladığını göstermeyi amaçlamıştır. Katılımcı dört anaokulundan üç tanesinde özellikle toplumsal cinsiyet eğitime odaklanan programlar mevcuttur. Video kayıtları ve odak grup tartışmaları, araştırma yöntemleri olarak kullanılmaktadır. Bulgular, açık hava oyunları ve öğrenmenin toplumsal cinsiyet perspektifinden bakıldığında nadiren problem yarattığını göstermektedir. Toplumsal cinsiyet kalıpları ve toplumsal cinsiyet rolleri kavramlarının çok karmaşık olduğu ve eğitimcilerin bu

kavramları ve bunları nasıl uygulayacakları ile ilgili farklı anlayışlara sahip olduğu belirtilmiştir.

Chen (2010) okul öncesi çocuklarının davranış sorunlarının dışsallaştırılmasındaki değişkenliğin toplumsal cinsiyet farklılıklarına dayanıp dayanmadığını araştırmıştır. Katılımcılar, bir sosyo-demografik anketi dolduran 110 ebeveynden oluşmaktaydı ve bu ebeveynler çocuklarının davranışlarını Achenbach Çocuk Davranışı Değerlendirme Ölçeğine göre değerlendirmişlerdir. Çocuklar, 52 erkek çocuk ve 58 kız çocuktan oluşmaktadır. Çalışma sonucunda, erkek çocukların, kız çocuklarına kıyasla, daha yüksek oranda dışsallaştırma problemi olduğu rapor edilmiştir. Bu çalışmada, okul öncesi çocuklarda, yüksek orandaki içselleştirme sorunlarının yüksek oranda dışsallaştırma sorunlarını da beraberinde getirdiği öngörülmüştür.

Fitzpatrick ve McPherson (2010) Amerika Birleşik Devletleri'nde basılan ve Kaliforniya bölgesinden rastgele belirlenen, 56 boyama kitabındaki 889 karakteri analiz etmiştir. Karakterler, toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet rolleri kalıpyargısı, faaliyet düzeyi, karakter türü ve yaşa göre kodlanmıştır. Çalışmanın sonucunda, erkeklerin daha aktif olduğu belirtilmiştir. Kadınların daha çok çocuk ve insan olarak tasvir edilirken, erkeklerinse çoğunlukla hayvan, yetişkin ve süper kahraman olarak tasvir edildiği ifade edilmiştir.

Adams, Walker ve O'Connel (2011) çalışmalarında Birleşik Krallık'ta basılan ve küçük çocuklara yönelik, ebeveynlik tasvirleri içeren en çok satan 60 adet resimli kitabı içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Çalışma sonucunda araştırmacıların babaların önemli ölçüde 'görünmez' olduğunu gösteren bir dizi hipotezi desteklenmiştir. Ancak, çocukları babalarıyla gösteren, babaları ise onlarla fiziksel temasta bulunurken ve onlara bakarken gösteren – belki de daha yenilikçi bir "ilgili" babalık tasviri ortaya koyan - sahnelerin, annelerin tasvir edildiği benzer sahnelerle kıyasla, bu resimli kitaplarda yer alması azımsanacak kadar düşük olmadığı belirtilmiştir.

Karniol (2011) çalışmasında, toplumsal cinsiyet ve toplumsal cinsiyetle ilgili renk kalıpyargılarının etkisini incelemek için, 98 İsrailli anasınıfı öğrencisi ve 3'üncü sınıf öğrencisine renk (pembe vs. mavi) ve resimlerin (Batman vs. Bratz) çapraz eşleştirildiği kitapçıklar arasında seçim yaptırmış ve sonrasında erkek ve kadın kalıpyargılarına göre boya kalemleri kullanarak resimleri boyamalarını istemiştir. Erkekler çoğunlukla, kapağında Batman olan pembe renkli kitapçığı seçmiştir. Aynı şekilde, kızlar da çoğunlukla, kapağında

Bratzdoll olan mavi renkli kitapçığı seçmiştir. Kitapçık seçiminde renk göz ardı edilmiştir. Erkeklerin kadınlar için kalıplaşmış renkleri kullanması figürler arasında farklılık göstermemiş, tesadüfen önemli farklılıklar ortaya çıkmıştır. Erkekler, kadın kalıpyargıları içeren figürü boyamaktan ve pembe rengi kullanmaktan kaçınmıştır. Kızlar ise, erkek kalıpyargıları içeren figür için kadın kalıpyargıları içeren renkleri daha az kullanmış ancak diğer figürler için her iki tür rengi de eşit ölçüde kullanmıştır.

Chanzanagh, Esmaeelzadeh ve Zarsazkar (2011) ilkokul beşinci sınıfta verilen derslerden dördünün kitabını toplumsal cinsiyetin nasıl temsil edildiğini incelemek amacıyla içerik analiziyle inlemiştir. Ders kitaplarında yer alan erkeklerin kadınlara oranı 3'te 1'dir (3:1).

Paynter-Crisp (2011) 3 Caldecott ödüllü ve 48 çok satan resimli kitapları incelediği çalışmasında niceliksel içerik analizi yöntemini kullanmıştır. Daha önceden benzer çalışmada kullanılan bir kodlama şemasını kullanarak 6 farklı değerlendirici ile çalışmasını yürütmüştür. Erkek yazar ve çizerlerin kadın yazar ve çizerlerden fazla olduğunu, insanlaştırılmış erkek karakter ve resimlerinin daha fazla olduğunu ve kendine güvenen/saldırgan kadın karakter olmadığını bulmuştur.

Verboord (2012), 1960 ve 2009 yılları arasında, çok satanlar listesini ve edebiyat ödülü kazanan yazarları analiz ederek Fransa, Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri'nde, bilimkurgu kitaplarındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliği eğilimlerini incelemiştir. Üç ülkede çok satanlar listesinde yer alan kadın yazarlar (popüler kültür sisteminin savunucuları), edebiyat ödülü kazanan kadın yazarlardan (yüksek kültür sistemi) fazla olduğu görülmüştür. Ülkeler arası farklılıklar halihazırda mevcuttur (ABD'de eşitsizlik az, Fransa'da fazla) ve kültürel üretimde sosyal eşitsizlikleri açıklarken alan karakteristiklerinin önemi vurgulanmaktadır.

Woglwend (2012) bu makalede, beş ile altı yaşındaki çocukların oynadığı iki adet oyuncak bebek oyunu örneğinin söylem analizi sunulmaktadır. Çalışmanın verileri, ABD'nin Orta-Batı bölgesinde yer alan ve odak noktası olarak belirlenen bir devlet okulunun anaokuluna bir yıl boyunca yapılan haftalık ziyaretler sırasında toplanmıştır. Prenses oyunu ile çocuklar, kadınsılıklara ve erkeksiliklere karar vermekte ve eşlerle karakter rollerini müzakere etmektedirler. Çalışmanın sonunda, oyuncak bebek oyununun, küresel medya ile yayılan toplumsal cinsiyet kimliği taşıyan metinlerin aracı kılınması ve erken çocukluk

dönemi ortamlarında çeşitli toplumsal cinsiyet performanslarına yönelik alanlar oluşturulması için verimli bir pedagojik yöntem olduğu belirtilmektedir.

Blaise ve Taylor (2012) çalışmasında lezbiyen, gey, biseksüel, transseksüel (LGBT) kuramından bahsetmektedir. LGBT kuramı, toplumsal cinsiyet ile ilgili yeni bir kuramdır. Baskın toplumsal cinsiyet şablonlarını anlamak ve onlarla mücadele etmek için yeni yollar bulmak isteyen erken çocukluk dönemi eğitimcileri için gereklidir. Çalışmada, yazarlar, erken çocukluk dönemi eğitiminde toplumsal cinsiyetin yeniden gözden geçirilmesi için LGBT kuramı kullanılan bir araştırmanın değerlendirmesini sunmaktadır. Bu değerlendirme, üç aşamada yapılandırılmıştır. Birincisi; feminist post-yapısalcı kuramların, erken çocukluktaki toplumsal cinsiyet kimliği tartışmasını, yaradılış ya da yetiştirme çerçevesinden çocukların toplumsal cinsiyeti nasıl oluşturduğu ile ilgili daha incelikli bir anlayışa nasıl kaydardığını açıklamaktadır. İkincisi; çocukların toplumsal kimliklerini oluşturmalarını heteroseksüel normların güçlü etkisine bağlayarak, LGBT kuramının feminist post-yapısalcı toplumsal cinsiyet anlayışlarına nasıl dayandığını göstermektedir. Üçüncü aşamanın ise çocukların oyunlarını yeniden değerlendirmek, profesyonel uygulamaları derinlemesine düşünmek ve bunları etkilemek için, bazı araştırmacıların ve öğretmenlerin LGBT kuramına dayanan "LGBT bakışı"nın nasıl kullanıldığını araştırmak olduğu ifade edilmektedir

Sunderland ve McGlashan (2012) iki anneli ve iki babalı aileleri gösteren 25 resimli kitapta, gey annelerin ve gey babaların temsilindeki farklılıkları incelemiştir. Çalışmada, kitap başlıklarını ve ortak ebeveyn adları, bunlara ek olarak ayrıca fiziksel temasın dilbilimsel, görsel ve çok yönlü temsili aracılığıyla, gey cinselliği incelenmiştir. İki anneli ve iki babalı aileleri gösteren kitaplarda özellikle görsellerin dikkat çekici olduğu vurgulanmaktadır. Kitap başlıklarına bakıldığında ise 9 iki babalı aile ve 16 iki anneli aile görülmüştür. Gey Anne ve Babaların toplumsal cinsiyet temsillerini ortaya koymak amacıyla, toplumsal cinsiyetin cinsellikle etkileşim içine girdiği görülmektedir.

Fouts, Hallam ve Purandare (2013) çalışmalarında, Orta Afrika'daki iki küçük ölçekli kültürel toplulukta - Bofi Avcıları ve Bofi Çiftçileri - yaşayan, yaşları bir ile dört arasında değişen elli altı çocukla ilgili gözlemlerini ortaya koymaktadırlar. Bu iki grubun sosyal oyunlarındaki toplumsal cinsiyet ve yaş varyasyonlarını incelemişlerdir ve şu sonuca varmışlardır: Üç ile dört yaş arasındaki çocuklar, bir ile iki yaş arasındaki çocuklara kıyasla

toplumsal cinsiyet bakımından daha çok ayrılmış durumdadırlar ve özellikle erkekler, diğer erkeklerle oyun oynama konusunda daha çok eğilim göstermişlerdir.

DeWitt, Cready ve Seward (2013) 1902 ve 2000 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri'nde basılan 300 adet 20. yüzyıl resimli çocuk kitabında anneler ve babaların tasvirlerini incelemiştir. Çalışmada anne karakterleri baba karakterlerinden sayıca daha üstün olduğu belirtilmiştir. Genel anlamda, kadınlar beslenme ve bakıcılık faaliyetlerinde erkeklerden üstünken, erkekler de arkadaş olma ve evi geçindirme konusunda kadınlardan üstün olarak tasvir edilmiştir. Kitabın basım zamanını bağımsız değişken şeklinde ele alınarak anne-baba rollerinde değişim olup olmadığını sorgulamış ve 20. yüzyılın son 30 yılında, eşitlikçi tasvirlerin arttığı ifade edilmiştir. 2000 yılında basılan kitaplarda babaların, geçmiş zaman dilimlerine göre, çocuk bakımıyla daha fazla ilgilenirken tasvir edildiği ve annelerin de giderek daha fazla dışarıda çalışırken tasvir edildiği belirtilmiştir.

Lester (2014) tarafından yapılan çalışmada 68 lezbiyen, gay, biseksüel ve transeksüel (LGBT) temalı çocuk kitabını ve bu kitapların eşcinselliği normalleştirerek homonormatifliği ne ölçüde güçlendirdiğini incelemektedir. LGBT karakterlerinin çocuk edebiyatında temsiline odaklanmıştır ve heteronormatifliği yıkmaya çalışan çocuk kitaplarının çoğunluğunun başarılı olmadığını, çünkü onun devam etmesini sağlayacak diğer baskı türlerini güçlendirdiğini öne sürmektedir. Lester (2014) incelenen bütün çocuk kitaplarının Batılı yayıncılar tarafından yazılıp basıldığını, bu sebeple, sonuçların Batılı olmayan toplumları ve edebiyatları kapsayacak şekilde genellenemeyeceğini ifade etmektedir.

Haines, Ajayi ve Boyd (2014), Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan lezbiyen, gay, biseksüel ve trans ebeveynlerle ilgili yapılan çalışmada 50 transeksüel ebeveynin kendileri tarafından belirtilen, ebeveynlikle ilgili sıkıntılarını incelemektedir. Bu analiz, ebeveyn ve trans kimliklerinin kesişiminde trans ebeveynlerin yaşadıkları zorluklara odaklanmaktadır. Her ne kadar trans ebeveynler cinsiyet değiştirmeyen ebeveynlerin yaşadığı sıkıntıların pek çoğunu yaşasalarda, herhangi bir destek olmaksızın kendilerinin üstesinden gelmek zorunda oldukları, kendilerine özgü sorunlarla da karşılaşmaktadırlar.

Raol ve Smith (2014) 2000 yılından bu yana yayınlanan hastane tedavilerini ele alan ve okul öncesi ve ilkokul çağındaki çocuklara (4-11 yaş) yönelik yazılan, görseller içeren kurgusal ve gerçeklere dayalı 48 kitapta doktor ve hasta tasvirleri incelenmiştir. Son birkaç on

yılda, İngiltere'deki kadın doktorların sayısı düzenli bir şekilde artış göstermesi ve günümüzde, İngiltere'de tıp okuyan öğrencilerin % 50'sinden fazlası kadın olmasının çocuklara yönelik tıbbi bilgiler içeren eserlere nasıl yansımış olabileceği araştırılmıştır.

Yurt dışındaki araştırmalarda kitaplar üzerine odaklanan çalışmaların ülkemize göre daha fazla olduğu görülmüştür. Resimli öykü kitaplarında toplumsal cinsiyet analizi çalışmalarının ülkemize göre daha erken yıllarda başladığı ve güncelleme çalışmalarının yapıldığı görülmektedir. Güncelleme çalışmalarının da yapılmasıyla toplumsal cinsiyet kalıpyargılarının yıllar geçtikçe azaldığı belirtilmiştir. Giderek daha eşitlikçi yapılara rastlanmasına rağmen hala kalıpyargıların sürdürüldüğü belirtilmiştir. Ayrıca LGBT bireylerini konu alan ve ayrımcılığı sadece cinsiyet olarak düşünmeyen (ırk, kültür farklılıkları gibi) yenilikçi çalışmalara rastlanılmıştır. Bu anlamda toplumsal cinsiyetin daha bütüncül bir şekilde ele alındığı görülmüştür.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma nitel araştırma özelliği taşımaktadır. Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008; s.39). Bu çalışmada doküman incelemesi tek başına veri toplama yöntemi olarak kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek 2008; s.187).

Araştırmanın deseni olgubilim diğer adıyla fenomenolojidir. Olgubilim, farkında olunan ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olunmayan olgulara odaklanmaktadır. Olgular hayatta karşılaşılan olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler ve kavramlardır (Yıldırım ve Şimşek,2008). Bu tanıma göre toplumsal cinsiyet farkında olunan ancak içerdiği boyutlarıyla araştırılması gereken bir olgudur.

3.2. Örneklem Seçimi – Çalışılan Dokümanlar

Araştırmada amaçlı örnekleme tekniklerinden maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmıştır. Maksimum çeşitlilik örneklemesinin amacı görece olarak küçük bir örneklem oluşturulması ve bu örnekleme çalışılan probleme taraf olabilecek materyallerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmaktır. Bu örneklemede amaç, genelleme yapmak için çeşitliliğin sağlanması değil, çeşitlilik gösteren durumlar arasında herhangi ortak ya da paylaşılan olguların olup olmadığının bulunmaya çalışılması ve bu çeşitliliğe göre problemin farklı boyutlarının ortaya konmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırmada incelenen resimli kitaplar, satıldığı yer ve yayınevi hususunda çeşitlilik gözetilerek araştırmacı tarafından satın alınmıştır. Araştırmacı tüm kitapları 2012 – 2014 yılları arasında temin etmiştir. Kitaplar satın alınırken reyonda kitap alan başka birileri daha varsa onların tercih ettiği kitapların alınmasına da dikkat edilmiştir. Resimli kitaplar İzmir Bornova ve Manisa’da bulunan alışveriş merkezlerindeki kitabevleri, Manisa’da bulunan kırtasiyeler, Bornova’da bulunan süpermarketlerden temin edilmiştir. Araştırmacı resimli kitapları toplamda 9 farklı yer ve 36 farklı yayınevinden temin etmiştir. Tahmini incelenecek kitap sayısı 60 olarak düşünülmüştür

fakat araştırmacı veri toplama sürecinde daha fazla kitaba ihtiyaç duymuştur. Bu yüzden 10 kitap daha incelenerek toplam 70 kitaptan veri elde edilmiştir. İncelenen kitapları çeviri ya da özgün eser olmasına dikkat edilmiş, kitaplar satın alırken çeviri ve özgün kitap sayılarının birbirine yakın olması sağlanmıştır. İncelenen 70 kitabın 38'i özgün ve 32'si çeviri eserdir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada “Kitap Künyesi – Kitap Bilgi Formu”, “Metin İnceleme Formu” ve “Resim İnceleme Formu” olmak üzere üç veri toplama aracı kullanılmıştır.

a) Kitap Künyesi – Kitap Bilgi Formu

Kitap künyesi örneklerinden yararlanılarak hazırlanmıştır. Bu form; kitabın adı, yazarın adı, çizerin adı, baskı sayısı, basım yılı ve yayınevine ait bilgileri içerir.

b) Metin İnceleme Formu - Resim İnceleme Formu

Bu iki form alanyazındaki ilgili çalışmalar incelenerek hazırlanmıştır. Problem durumuna göre alt problemler belirlendikten sonra formlar geliştirilmiştir.

Oskamp, Kaufman ve Wolterbeek (1996); Weitzman, Eifler, Hokada ve Ross (1972); Gooden ve Gooden (2001); Taylor (2003); Nilsen (1971); Trepanier – Street ve Romatowski (1999); Tsao (2008); Esen ve Bağlı (2002); Hellies, D. (2004) ve Gürşimşek ve Günay'ın (2005) makalelerinden yola çıkılarak taslak bir form oluşturulmuştur. Bu form öncelikle tez danışmanı tarafından kontrol edilmiş ve düzenlenmiştir. Bu sırada toplumsal cinsiyet konusunda çalışan 6 farklı öğretim üyesinden uzman görüşü alınarak veri toplama aracında gerekli değişiklikler yapılmıştır. Veri toplama aracı son olarak nitel araştırma yöntemleri konusunda uzman olan bir öğretim üyesi tarafından kontrol edilmiştir.

Metin ve resim inceleme formunda bulunan tabloların içerikleri aşağıda gösterildiği gibidir.

Metin inceleme formunda bulunan tabloların içerikleri	Resim inceleme formunda bulunan tabloların içerikleri
1) Kitabın yazar ve çizerinin cinsiyeti 2) Kitabın başlığında cinsiyete dair ipucu bulunma durumu 3) Metindeki aile yapısı 4) Metinde belirtilen karakterlere ait meslek, yapılan iş, ilgi alanı, oyun, oyuncak ve kişilik özellikleri	1) Hikâyenin tüm karakterlerinin cinsiyetleri 2) Fiziksel görünüş, giysi, aksesuar, meslek, ana kahramanın en çok bulunduğu mekân, yapılan iş, oyun – oyuncak ve mekân eylem uyumu

Her iki inceleme formunda da yer alan meslek, oyun, oyuncak ve yapılan iş temaları, resimde olup metinde olmayan ya da metinde olup resimde olmayan verilerin kaybedilmemesi için eklenmiştir. Örneğin, resimde görülen bir polis metinde geçmeyebilir, ya da metinde bir karakterin oynadığı oyuncak resimde görünmeyebilir. Bu tür veri kayıplarını önlemek için yukarıda belirtilen temalar her iki inceleme formunda da bulunmaktadır.

3.4. Veri Toplama Süreci

Araştırmacı örnekleme dahil olmayan iki adet resimli kitabı iki farklı okul öncesi öğretmeni ile birbirlerinden etkilenmeden farklı ortamlarda “Metin İnceleme Formu” ve “Resim İnceleme Formu”nu kullanarak incelemiştir. Bu ön çalışma formların anlaşılabilirliğini sağlamak için gerçekleştirilmiş ve çalışma sonucunda formlara son şekli verilmiştir. Verilerin toplanmasına formlar son halini aldıktan sonra başlanmıştır. Araştırmacı formları doldurmadan önce inceleyeceği kitabı okumuş ve daha sonra kitabın resimlerine göz gezdirmiştir. Her kitap için sırasıyla; kitap künyesi, metin inceleme formu ve resim inceleme formu doldurulmuştur. Veriler elektronik ortamda oluşturulan Word dosyası formatındaki formlara kaydedilmiştir. Her dosyanın içinde üç adet form bulunmaktadır ve dosya incelenen kitabın ismiyle kaydedilmiştir. İncelenen her kitaba bir numara verilmiştir. Örneğin; “1. Kitap” gibi. Kitapların incelenmesi 2013 - 2014 yılları arasında gerçekleştirilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Bu araştırmada incelenen kitaplar içerik analizi yöntemiyle mlenmiştir. İçerik analizi; verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanmasını içermektedir (Yıldırım ve şimşek, 2008).

3.5.1. Analiz Biriminin Saptanması

Araştırmanın analiz birimi amacına bağlı olarak sözcük, tema, karakter, cümle veya paragraf, madde ve içerik olabilir.

Araştırma problemi göz önüne alındığında cinsiyetçiliğin, toplumsal cinsiyet kalıp yargılara ilişkin sözcüklere bakıp anlaşılması mümkün olamayabilir. Bu yüzden araştırmacı içeriği de dikkate almak zorundadır. Bu araştırmada analiz birimi karakterlerin yaptıkları iş esnasında bulundukları mekânla ilgili soru (mekân-eylem uyumu) için içerik olarak ele alınmıştır. Diğer sorular için analiz birimleri aşağıda gösterilmiştir.

Metin	Resim
Meslek adları	Sa uzunluğu
Kişilik sıfatları	Saç rengi
Oyun ve oyuncak adları	Duygusal ifade
İş belirten eylemler	Yüz
İlgi alanı belirten sözcük veya sözcük grupları	Giysi
	Aksesuar
	Mesleğe ait üniforma ya da araç-gereç
	çeşitli mekân görselleri

3.5.2. Verilerin Kodlanması

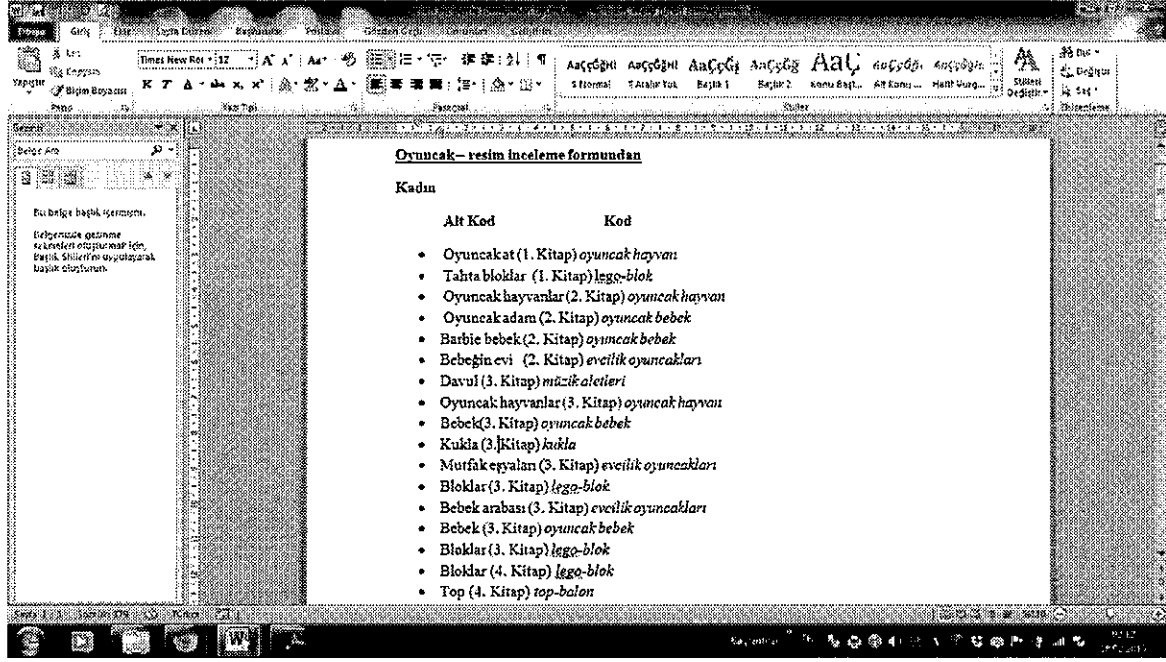
İçerik analizinin ilk aşaması olan bu bölüm aslında verilerin toplanması sürecinden bağımsız değildir.

Yıldırım ve Şimşek'in (2008) Strauss ve Corbin'den (1990) aktardığına göre kodlama üç şekilde yapılmaktadır.

- a) Daha önceden belirlenmiş kavramlara göre yapılan kodlama
- b) Verilerden çıkarılan kavramlara göre yapılan kodlama
- c) Genel bir çerçeve içinde yapılan kodlama

Bu araştırmada veriler “Daha önceden belirlenmiş kavramlara göre yapılan kodlama” ile kodlanmıştır. Araştırmanın temelini oluşturan bir kuram ya da kavramsal çerçevenin olduğu durumlarda, veriler toplanmadan önce bir kod listesi çıkarmak mümkündür. Bu kod listesi hem temalar, hem de temalar altında yer alabilecek kavramlar düzeyinde olabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008; s. 229). Bu araştırmada, toplumsal cinsiyetin ya da toplumsal cinsiyet kalıpyargılarının anlaşılabilceği ipuçları daha önceden yapılmış çalışmalar ile ortaya konmuştur ve alanyazın bilgisi kullanılarak oluşturulan formlara kodlama yapılmıştır.

Veri toplama süreci sonunda her kitabın metin ve resim inceleme formlarında bulunan her bir soru için veriler Word dosyasında alt alta yazılarak aynı sayfaya toplanmıştır. Veri hangi kitaptan alınıyorsa o kitabın numarası verinin yanına yazılmıştır. Böylelikle hangi kitaptan hangi verinin alındığını görmek daha kolay hale getirilmiştir. Ayrıca veriler cinsiyet arasındaki farklılıkları ortaya çıkarmak için- kadın ve erkek alt başlıkları altında toplanmıştır. Word dosyalarının çıktıları alınarak kodlara ulaşmak için veri seti birçok defa okunmuştur.

Fotoğraf 1. Bütün kitaplardan oyuncak temasına ait verilerin toplandığı dosyadan bir kesit

3.5.3. Verinin Örgütlenmesi

Bu aşama ortaya çıkan kodlardan yola çıkarak verileri, genel düzeyde açıklayabilen ve kodları belirli kategoriler altında toplayabilen temaların bulunmasını içerir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu çalışmada kategorilerin bulunması için kodlanmış veri seti art arda okunarak kodlar arasındaki ortak yönler bulunmaya çalışılmış ve alt kodlar bir araya getirilmiştir. Yıldırım ve Şimşek'e (2008) göre buna tematik kodlama denir. Tematik kodlamada ilk olarak, ortaya çıkan kodların benzerlik ve farklılıkların saptanması ve buna göre birbiri ile ilişkili olan kodları bir araya getirebilecek türden temaların belirlenmesi gerekir. Kodların birbirini kapsayacak şekilde olmaması ve birbirinden bağımsız olmasına dikkat edilmiştir. Aile yapısı, meslek, yapılan iş, oyun, oyuncak, ilgi alanı, kişilik özellikleri, fiziksel görünüş, giysi, aksesuar temalarının altında yer alan kodlar belirlenmiştir. Örneğin yapılan iş kodlarından bazıları "Çocuk Bakım", "Yemek – Servis" ve "Ulaşım Aracı Kullanma" şeklindedir.

3.5.4. Kodların ve Temaların Düzenlenmesi

İlk aşamada ayrıntılı kodlama ve ikinci aşamada tematik kodlama verinin düzenlenmesini sağlayan bir sistem oluşturmayı gerektirir. Bu aşamada toplanan bilgiler

kendi görüş ve yorumlarını yer vermeden sunulur (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Metin ve resim inceleme formlarında -verinin kaybolmaması için kullanılan- aynı temalar bu aşamada birleştirilmiştir. Meslek, yapılan iş, oyun ve oyuncak kategorilerinin altında yer alan kodlar incelenmiş, aynı olan kodlar elenmiştir. Bu aşamada tematik kodlamadan sonra veriler tekrar kategorilere göre düzenlenmiştir.

3.5.5. Verilerin Sayısallaştırılması

Verilerin sayısallaştırılması; “Var veya yok” ,“Yüzde Dağılımı” ve “Kapsanan Alan” şeklinde üç yolla yapılır. Bu araştırmada veriler yüzde dağılımı şeklinde sunulmuştur. Kategorilere ait bulguların frekans ve yüzdeleri hesaplanarak tablolar halinde gösterilmiştir.

3.5.6. Nitel Bulguların Yorumlanması ve Raporlaştırılması

Nitel bulguların yorumlanması ve Raporlaştırılması ayrıntılı bir biçimde tanımlanan ve sunulan bulguların araştırmacı tarafından yorumlanmasını içerir. Araştırmacının bu aşamada topladığı verilere anlam kazandırması ve bulgular arasındaki ilişkileri açıklaması, neden - sonuç ilişkileri kurması, bulgulardan birtakım sonuçlar çıkarması ve elde edilen sonuçların önemine ilişkin açıklama yapması gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu aşamada bulgular arasındaki ilişkiler ve bulgulardan elde edilen sonuçlar alanyazın bilgisi ile karşılaştırılarak yorumlanmıştır. Bu şekilde resimli kitaplardaki toplumsal cinsiyet kalıpyargıların açığa çıkarılması sağlanmıştır.

3.5.7. Araştırmacının Rolü

Nitel araştırmalarda araştırmacının katılımcı rolü bulunmaktadır. Araştırmacının kendi gözlemleri ve yorumları, araştırmadaki rolünü açık bir biçimde belirlemesi ve açıklamasını gerektirmektedir. Araştırmacının öznelliği ve kendi görüşleri yorumlama aşamasında devreye sokulmalıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu araştırmada araştırmacı öznelliğini ortaya koymadan kitapları incelemiş, sadece veri toplama aracındaki sorulara cevap vermiştir. Buna rağmen; kültür başta olmak üzere, bireyin yaşadığı ve yetiştiği çevre, deneyimleri, aile gibi birçok etken toplumsal cinsiyet algısını, beraberinde toplumsal cinsiyet kalıpyargılarını etkilemektedir. Araştırmacının Türkiye’nin batısında bulunan şehirlerden birinde doğup büyümesi, sahip olduğu aile yapısı ve bugün kadar yetiştiği çevrenin kültürü araştırma sürecinin önemli bir boyutudur. Araştırmacının tüm bu etkenler bağlamında toplumsal

cinsiyet algısının ve bu araştırmada üstlendiği rolün verilerin kodlanması sürecini etkilemiş olabileceği düşünölmektedir.

3.5.8. Geçerlik ve Güvenirlik

Bilimsel araştırmalarda sonuçların inandırıcılığı çok önemli olması nedeniyle bu araştırmalarda geçerlik ve güvenirlik ölçütleri kullanılmaktadır. Araştırmanın kullanılan veri toplama araçlarının ve araştırma deseninin geçerlik ve güvenirliliğini sağlamış olması beklenmektedir (Yıldırım ve şimşek, 2008).

Kirk ve Miller’e (1986) göre nitel araştırmada geçerlik, araştırılan olgunun, olduğu biçimiyle ve olduğu kadar yansız gözlenmesi anlamına gelmektedir (akt. Yıldırım ve şimşek, 2008). Bu çalışmada araştırma bulgularını oluşturan temalar oluşturulurken alanyazından yararlanılmıştır. Ayrıca araştırmada kullanılan inceleme formları farklı uzmanlara gönderilmiş bu şekilde çalışılan konunun boyutları uzman incelemesi ile teyit edilmiştir. Bunların araştırmanın iç geçerliliğini sağlayacağı düşünölmüştür. Araştırmanın örnekleme ve süreci başka örneklemlerle karşılaştırma yapabilecek düzeyde ayrıntılı tanımlanmıştır. Ayrıca incelenen dokümanların isimleri kullanılmadan alıntılar verilmesi ve dokümanların araştırmanın alt problemleri ilgili içeriğinin ayrıntılı betimlenmesinin dış geçerliliği artıracağı düşünölmektedir.

LeCompete ve Goetz’e (1982) göre güvenirlik araştırma sonuçlarının tekrar edilebilirliği ile ilgili olmasıdır (akt. Yıldırım ve şimşek, 2008). Bu anlamda araştırmanın yöntem ve aşamaları açık ve ayrıntılı bir biçimde anlatılmıştır. Sonuçlar verilere açık bir şekilde ilişkilendirilmiştir. Ayrıca araştırmacı incelenen dokümanlara ait ham verileri saklamıştır.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR

Bu bölümde, okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarındaki toplumsal cinsiyet öğelerini ortaya çıkarmak amacıyla yapılan kitap incelemelerinden elde edilen bulgular alt problemlere göre ele alınmıştır.

1. Kitap yazarları

Araştırmada incelenen kitapların yazarlarının cinsiyetine ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4.1. Resimli kitap yazarlarının cinsiyetlerine ilişkin bilgiler

Yazar	f	%
Kadın	50	71,43
Erkek	18	25,71
Kadın – erkek	1	1,43
Yazarı Belirsiz	1	1,43
Toplam	70	100

Resimli kitap yazarlarının %71,43'ünün kadın, %25,71'inin erkek olduğu görülmektedir. Kitapların %1,43'ü kadın ve erkek yazarlar tarafından birlikte yazılmıştır. Kitapların %1,43'ünün yazarı belirsizdir. Yazarı belirsiz olan kitap, çocukların cümlelerinden yola çıkılarak hazırlanan bir kitap olduğu için bu kategoride ele alınmıştır.

2. Kitap çizerleri

Araştırmada incelenen kitapların çizerlerinin cinsiyetine ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4.2. Resimli kitap çizerlerinin cinsiyetlerine ilişkin bilgiler

Çizer	f	%
Kadın	45	64,29
Erkek	21	30,00
Kadın – erkek birlikte	-	-
Çizeri belirsiz	4	5,71
Toplam	70	100

Resimli kitap çizerlerinin %64,29'unun kadın, %30'unun erkek olduğu görülmektedir. Kitapların %5,71'inin çizeri belirsizdir. Çizeri belirsiz kitapların içinde kolektif çalışmaların yer aldığı görülmüştür. Bu kitaplar, çizerin/çizerlerin kim olduğunun bilinmemesi ve buna bağlı olarak cinsiyetinin belirsizliği üzerine bu kategoride yer almıştır.

3. Kitap isimlerinde cinsiyete dair ipucu

Araştırmanın birinci alt problemi “Kitap isimleri cinsiyeti tanılayıcı sözcükler içermekte midir?” biçiminde ifade edilmiştir. Alt problemin çözümlemek üzere kitapların isimleri incelenmiştir. Kitap isimlerinin cinsiyete dair ipucu içermesi durumu Tablo 4.3.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.3. Resimli kitap isimlerinde cinsiyete dair ipucu içeren kelime/kelimelerin bulunma durumu

Cinsiyete dair ipucu içeren kelime / kelimeler	f	%
Var		
Kadınsı kelime	12	17
Erkeksi kelime	9	13
Birlikte	2	3
Yok	47	67
Toplam	70	100

Resimli kitapların isimlerine bakıldığında 23 tanesinin cinsiyete dair ipucu içeren kelime ya da kelimeler içerdiği görülmüştür. Bu soruda sadece insan isimleri değil, cinsiyete özgü kelimeler de dikkate alınmıştır. Örneğin; “Saç tokası”, “Noel Baba”, “Bütün Gün Esneyen Prenses” gibi kitap isimlerinde geçen toka, baba, prenses gibi sözcüklere cinsiyet belirten kelimeler olarak saptanmıştır.

Araştırmada incelenen kitap isimlerinin %17’si kadına , %13’ü erkeğe ve %3’ü ise hem kadına hem erkeğe özgü ipuçları içermektedir. Kitap isimlerinin %67’sinde cinsiyete dair ipucu içeren kelime ya da kelimelere rastlanmamıştır.

4. Aile yapısı

Araştırmanın ikinci alt problemi “Kitap metinlerinde geçen ailelerin yapısı nasıldır?” şeklinde ifade edilmiştir. Alt problemi çözümlmek üzere aile kavramı geçen kitaplar belirlenmiştir. Aile kavramını içeren kitaplarda aile yapısının ne olduğu Tablo 4.4’te gösterilmiştir.

Tablo 4.4. Resimli kitaplardaki aile yapısı kategorileri

Aile yapısı	f	%
Çekirdek ile	21	30,00
Geniş aile	1	1,42
Belirsiz	27	38,58
Yok	21	30,00
Toplam	70	100

Resimli kitapların %30'unda çekirdek aile, %1,42'sinde geniş aile bulunmaktadır. Kitapların %38,58'inde aile yapısı belirsizdir. Bu kitaplarda sadece tek ebeveyn gösterilmekte başka bir ebeveyne ait bilgi bulunmamaktadır. Tek ebeveyn gösterilen kitapların “tek ebeveynli” aile olduklarına dair bir bilgi de bulunmadığından bu kitaplar belirsiz kategorisi altında değerlendirilmiştir. Kitapların %30'unda bir aile bulunmamaktadır.

5. Kişilik özellikleri

Araştırmanın üçüncü alt problemi “Karakterlerin metinde belirtilen kişilik özellikleri nelerdir?” şeklinde ifade edilmiştir. Alt problemi çözümlemek üzere kitapların metinlerinde geçen kişilik özellikleri belirlenmiştir. Bu özellikler olumlu ve olumsuz olmak üzere iki farklı tabloda gösterilmiştir. Tablo 4.5'te olumlu kişilik özellikleri yer almaktadır.

Tablo 4.5. Resimli kitaplarda karakterlerin olumlu kişilik özelliği kategorileri

Olumlu kişilik özellikleri	Kadın			Erkek			Toplam	
	f	%		f	%		f	%
Anlayışlı (sevgi dolu, şefkatli, ilgili, bakım verici)s	6	9,23	(13,7)*	1	1,54	(4,8)*	7	10,77
Sevecen (sıcak, tatlı, şirin, sevimli)	8	12,30	(18,2)*	1	1,54	(4,8)*	9	13,84
Yardımsever (misafirperver, paylaşımcı, arkadaş canlısı)	5	7,70	(11,4)*	3	4,61	(14,2)*	8	12,31
Cesur (hırslı)	2	3,08	(4,5)*	2	3,08	(9,5)*	4	6,16
Sabırlı	1	1,54	(2,2)*	-	-	-	1	1,54
Empatik (hassas, ince düşünceli, kibar)	6	9,23	(13,7)*	5	7,70	(23,8)*	11	16,93
Akıllı (Zeki, mantıklı, kendini ifade edebilen, mükemmeliyetçi)	4	6,15	(9,1)*	4	6,15	(19,1)*	8	12,30
Tutumlu (temiz ve düzenli, eşyalarını dikkatli kullanan)	2	3,08	(4,5)*	1	1,54	(4,8)*	3	4,62
Sorumluluk sahibi (kurallara uyan, söz dinleyen)	4	6,15	(9,1)*	3	4,61	(14,2)*	7	10,76
Neşeli (komik)	4	6,15	(9,1)*	1	1,54	(4,8)*	5	7,69
Hayalci	2	3,08	(4,5)*	-	-	-	2	3,08
Toplam	44	67,61	(100)*	21	32,31	(100)*	65	100

* Parantez içindeki oran kodların kendi içindeki yüzdelik değerini göstermektedir.

Araştırma bulgularına göre kadın karakterlerin olumlu kişilik özellikleri (%67,61) erkeklere (%32,31) göre daha çok belirtilmiştir. Anlayışlılık, sevecenlik, yardımseverlik, tutumluluk, sorumluluk ve neşeli olma daha çok kadın karakterlere atfedilmiştir. Ayrıca sabırlı ve hayalci olma da sadece kadın karakterlerde görülen bir kişilik özelliği olarak bulunmuştur.

Çocukların cümlelerinden yola çıkılarak hazırlanan bir kitabın metninde cinsiyeti belirsiz hayvan karakterler babalarının kişilik özelliklerini sıralamaktadırlar. Bir karakter

empatik koduna örnek olarak “Babamı çok seviyorum çünkü... Her zaman naziktir.” demektedir. Neşeli kodu içinde yer alan komik olma, “Babamı çok seviyorum, çünkü... Komiktir.” cümlesiyle ifade edilmiştir (50. Kitap s:13). Akıllı olma ise “Babamı çok seviyorum, çünkü çok akıllıdır.” ve “Babamı çok seviyorum, çünkü... Çok zekidir.” cümleleriyle belirtilmiştir (50. Kitap s:3, s.23). Bir kitabın metninde ise anlayışlı koduna ait olarak erkek karakterin unutkanlığı üzerine annenin yavrusunun başını okşayıp onun gözlerine şefkatle baktığı yazılmıştır ve bununla birlikte şefkatli olmanın kadın karaktere atfedildiği görülmektedir (42. Kitap s:12).

52 numaralı kitabın metninde kadın karakterin sessizce odasına gidip giysilerini değiştirdiği temiz ve düzenli bir çocuk olduğuna dair bir cümle yer almaktadır (52. Kitap s:4). Annesi çalışan ve bakıcıya bırakılan bir çocuğu anlatan kitabın metninde ise bakıcı olarak yer alan kadın karakterin sevimli ve komik olduğuna dair bir cümle yer almaktadır (59. Kitap s: 13). 43 numaralı kitap kadın bir karakterin kullanmadığı eşyalarını ihtiyacı olanlara vermesini konu almaktadır. Kadın karaktere yardımsever ve paylaşımcı kişilik özellikleri atfedilmiştir (43. Kitap s:4).

Tablo 4.6’da ise olumsuz kişilik özellikleri yer almaktadır.

Tablo 4.6. Resimli kitaplarda karakterlerin olumsuz kişilik özelliği kategorileri

Olumsuz kişilik özellikleri	Kadın			Erkek			Toplam	
	f	%		f	%		f	%
Sinirli (sabırsız, sivri dilli, kavgacı, çabuk öfkelenen, çabuk küstüp barışan)	2	12,50	(28,57)*	3	18,75	(33,34)*	5	31,25
Güvensiz (kıskanç, utangaç, kendine güveni olmayan, endişeli, hemen ağlayan)	3	18,75	(42,86)*	2	12,50	(22,22)*	5	31,25
Şımarık	-	-	-	2	12,50	(22,22)*	2	12,50
Dağınık (tembel unutkan)	2	12,50	(28,57)*	2	12,50	(22,22)*	4	25,00
Toplam	7	43,75	(100)*	9	56,25	(100)*	16	100

* Parantez içindeki oran kodların kendi içindeki yüzdelik değerini göstermektedir.

Kitaplarda yer alan olumsuz kişilik özelliklerine bakıldığında ise kadın ve erkeklere atfedilen olumsuz kişilik özellik oranının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Sinirlerine hâkim olamama kadınlardan (%12,50) daha çok erkeklere (%18,75) atfedilmiştir. Ayrıca hiç şımarıklık gösteren kadına rastlanmamıştır. Güvensizlik özelliği daha çok kadınlara atfedilirken; dağınıklık her iki gruba da atfedilmiştir.

Olumlu kişilik özelliklerinde yer alan şefkatli özelliği ile belirtilen annenin oğluna fidan dikmeyi öğrettiği kitabın metninde erkek karakterin unutkanlığı ele alınmıştır. Fidan diken erkek karakter fidana bakmayı unutmuş, fidan büyümemiştir (42. Kitap s: 11). Saçlarına bir türlü toka takmak istemeyen kız çocuğunu anlatan kitabın metninde kadın karakterin sabırsız olduğu belirtiliyor (26. Kitap s:5).

6. İlgi alanı

Araştırmanın dördüncü alt problemi “Karakterlerin metinde belirtilen ilgi alanları nelerdir?” şeklinde ifade edilmiştir. Alt problemin çözümlemesi için kitapların metinlerinde geçen ilgi alanları tespit edilmiştir. Tablo 4.7’de karakterlerin ilgi alanları gösterilmiştir.

Tablo 4.7. Resimli kitaplarda karakterlerin ilgi alanı kategorileri

İlgi Alanı	Kadın			Erkek			Toplam	
	f	%		f	%		f	%
Doğa – Hayvan	5	16,66	(35,71)*	8	26,70	(50,0)*	13	43,36
Sanatsal – Kültürel Faaliyetler	3	10,00	(21,43)*	2	6,66	(12,5)*	5	16,66
Araba – Makine	-	-	-	4	13,33	(25,0)*	4	13,33
Koleksiyon	1	3,33	(7,14)*	-	-	-	1	3,33
Sportif faaliyetler	4	13,33	(28,58)*	2	6,66	(12,5)*	6	19,99
Eğlence	1	3,33	(7,14)*	-	-	-	1	3,33
Toplam	14	46,65	(100)*	16	53,35	(100)*	30	100

* Parantez içindeki oran kodların kendi içindeki yüzdelik değerini göstermektedir.

Karakterlerin ilgi alanlarına bakıldığında erkeklerin ilgi alanı (%53,35) kadınlara(%46,65) göre daha çok belirtilmiştir. Sanatsal – kültürel ve sportif faaliyetlerde kadınların daha çok gösterildiği görülmektedir. Araba – makineler sadece erkeklere atfedilen, koleksiyon ve eğlencenin sadece kadınlara atfedilen bir ilgi alanı olduğu bulunmuştur. Doğa – hayvan ile ilgilenmede ise erkekler (%26,70) kadınlara (%16,66) göre daha çok gösterilmiştir.

Doğa-hayvan koduyla ilgili, annesiyle tatile giden bir kızın tatilde neler yaptıklarının anlatıldığı kitapta erkek karakterin balık tuttuğu görülmektedir (52. Kitap s:2). 17 numaralı kitapta ise kadın bir karakterin kedisinden başka kimsesi olmadığı ve onunla birlikte yaşadığı görülmektedir. Kadın karakterin hayvan beslemesi ve yukarıda belirtilen erkek karakterin balık tutması doğa-hayvan koduna ait bir ilgi alanı olarak değerlendirilmiştir (17. Kitap s:3).

Kadın bir karakterin tatilde sahile gidip neler yaptığının anlatıldığı bir kitapta karakterin deniz kabuklarını biriktirip kavanozda saklaması “koleksiyon” koduna ait bir ilgi alanı olarak belirtilmiştir (11. Kitap s: 14). Hokkabazlıkla ilgilenen kadın karakterin yetenek yarışmasına katılmasını anlatan kitapta ise “hokkabazlık” eğlence koduna ait bir ilgi alanı olarak değerlendirilmiştir (4. Kitap s:6).

30 numaralı kitapta erkek karakter ailesiyle birlikte sinemaya gitmektedir. İzlediği filmin araba ile ilgili olduğu görülmektedir. Kitabın metnindeki “... Kahraman araba köprüden düştü ve sulara gömülerek kayboldu.” cümlesi filmin arabalarla ilgili olduğunu vurgulamaktadır. Erkek karakter film izlerken gösterilmiştir ve karakterin izlediği filmin arabalarla ilgili olduğu görülmektedir (30. Kitap s:10).

7. Karakterlerin cinsiyetleri

Araştırmanın beşinci alt problemi “Resimlerde gösterilen karakterlerin cinsiyetleri nelerdir?” şeklinde ifade edilmiştir. Alt problemin çözülmesi için kitapların resimlerinde bulunan karakterlerin türleri ve cinsiyetleri kodlanmıştır. Tablo 4.8’de tüm karakterlerin cinsiyetlere göre dağılımı gösterilmektedir.

Tablo 4.8. Resimli kitaplarda yer alan tüm karakterlerin cinsiyetlere göre dağılımı

Cinsiyet	Karakter Sayısı	
	f	%
Erkek	200	41,84
Kadın	198	41,42
Belirsiz	80	16,74
Toplam	478	100

Resimli kitaplarda yer alan tüm karakterlerin cinsiyetlerine bakıldığında karakterlerin %41,84'ünün erkek, %41,42'sinin kadın ve %16,74'ünün cinsiyeti belirsiz olduğu tespit edilmiştir.

8. Karakter türleri

Tablo 4.9'da ise karakterler türlerinin cinsiyetlerine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 4.9. Resimli kitaplarda yer alan karakterler türlerinin cinsiyetlere göre dağılımı

Karakter türleri	f	%
İnsan		
<i>Çocuk</i>		
Kadın	90	18,83
Erkek	83	17,37
<i>Yetişkin</i>		
Kadın	85	18,20
Erkek	87	17,79
Hayvan		
Kadın	25	5,23
Erkek	18	3,77
Cinsiyeti Belirsiz	50	10,46
Nesne		
Kadın	-	-
Erkek	1	0,20
Cinsiyeti Belirsiz	4	0,84
Yaratık		
Kadın	-	-
Erkek	-	-
Cinsiyeti Belirsiz	-	-
Diğer		
Kadın	6	1,25
Erkek	3	0,62
Belirsiz	26	5,44
Toplam	478	100

Araştırmaya başlamadan önce oluşturulan resimli kitaplarda yer alan karakterlerin cinsiyet grupları yukarıdaki tabloda belirtildiği gibidir. Buna göre karakterler insan şeklinde kız çocuk olarak 90, erkek çocuk olarak 83 kez; yetişkin kadın olarak 85, yetişkin erkek olarak 87 kez; dişi hayvan şeklinde 25, erkek hayvan şeklinde 18, cinsiyeti belirsiz olarak 50 kez gösterilmiştir. Nesne kategorisinde dişi olarak gösterilen karakter yoktur. 1 nesne erkek olarak, 4 nesne cinsiyeti belirsiz olarak belirtilmiştir. Yaratık kategorisinde bulunan karakterlere rastlanılmamıştır. Diğer kategorisinde dişi 6, erkek 19, cinsiyeti belirsiz olarak 26 karakter bulunmaktadır.

9. Saç rengi

Araştırmanın altıncı alt problemi “Resimlerde karakterlerin saçları, duygusal ifadeleri ve yüzleri nasıl gösterilmiştir?” şeklinde ifade edilmiştir. Alt problemin çözümlenmesi için kitapların resimlerinde gösterilen karakterlerin saç renkleri kodlanmıştır. Tablo 4.10’da karakterlere ait saç rengi bilgileri yer almaktadır.

Tablo 4.10. Resimli kitaplardaki karakterlerin saç rengi kategorileri

Saç rengi	Kadın		Erkek		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Kahve	72	18,09	65	16,33	137	34,42
Siyah	45	11,30	59	14,82	104	26,12
Sarı	23	5,80	25	6,30	48	12,10
Turuncu	9	2,26	8	2,01	17	4,27
Beyaz	6	1,50	10	2,51	16	4,01
Gri	4	1,00	6	1,50	10	2,50
Kumral	4	1,00	3	0,75	7	1,75
Kırmızı	3	0,75	-	-	3	0,75
Pembe	3	0,75	-	-	3	0,75
Kızıl	2	0,50	-	-	2	0,50
Mavi yeşil	2	0,50	-	-	2	0,50
Yeşil	1	0,25	-	-	1	0,25
Mavi	-	-	1	0,25	1	0,25
Sarı – siyah	-	-	1	0,25	1	0,25
Kül rengi	-	-	1	0,25	1	0,25
Belirsiz (şapka, örtü, kel vb.)	24	6,03	21	5,30	45	11,33
Toplam	198	49,73	200	50,27	398	100

Resimli kitaplardaki karakterlerin saç renkleri ne bakıldığında kadın ve erkeklerin saçları kahve, siyah, sarı ve turuncu renklerinde birbirine yakın oranlarda olduğu görülmektedir. Kadın ve erkek karakterlerin çoğunun saç rengi kahve ve siyah. Beyaz saç rengi erkek görsellerinde daha fazla kullanılmıştır. Sadece kadınlar kırmızı, pembe, kızıl, mavi – yeşil, yeşil saçlı; sadece erkekler ise mavi, sarı – siyah, külrengi saçlı gösterilmiştir.

10. Saç uzunluğu

Tablo 4.11’de karakterlerin saç uzunlukları belirtilmiştir.

Tablo 4.11. Resimli kitaplardaki karakterlerin saç uzunluğu kategorileri

Saç Uzunluğu	Kadın		Erkek		Toplam	
	f	%	f	%	F	%
Uzun	82	20,60	-	-	82	20,60
Orta	76	19,10	16	4,02	92	23,12
Kısa	17	4,27	162	40,70	179	44,97
Kel	-	-	8	2,01	8	2,01
Belirsiz	23	5,78	14	3,52	37	9,30
Toplam	198	49,75	200	50,25	298	100

Resimli kitaplardaki karakterlerin saç uzunluklarına bakıldığında kadınlar en çok uzun saçlı (%20,60), erkekler ise en çok kısa saçlı (%40,70) gösterilmiştir. Kadınlar beklenenin aksine kısa saçlı gösterilmesine rağmen erkeklerin uzun saçlı gösterilmediği tespit edilmiştir. Saç uzunluğu oranının %9,30’unu belirsiz kategorisi oluşturmaktadır. Bu kategori; içinde kelleri, diğer kategorilerdeki (hayvan, nesne, diğer kategorisi) karakterleri, şapka ve örtü vb. kullananları içermektedir.

11. Duygusal ifade

Tablo 4.12’de karakterlerin duygusal ifadelerine ait bilgiler belirtilmiştir.

Tablo 4.12. Resimli kitaplarda karakterlerin duygusal ifade kategorileri

Duygusal İfade	Kadın		Erkek		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Mutlu	135	32,68	132	31,96	267	64,64
Şaşkın	36	8,71	30	7,30	66	16,01
Üzgün	14	3,40	10	2,42	24	5,82
Korkmuş	9	2,17	11	2,66	20	4,83
Mutsuz	4	0,97	2	0,48	6	1,45
Heyecanlı	3	0,72	4	0,97	7	1,69
Endişeli	2	0,48	4	0,97	6	1,45
Kızgın	5	1,21	8	1,94	13	3,15
Suçlu	1	0,24	1	0,24	2	0,48
Umutsuz	1	0,24	-	-	1	0,24
Somurtkan	-	-	1	0,24	1	0,24
Toplam	210	50,82	203	49,18	413	100

Karakterlerin duygusal ifadelerine bakıldığında kadın ve erkekler en çok mutlu gösterilmiştir. Her iki grubun diğer duygusal ifadelerin oranı birbirine yakındır. Sadece kadına umutsuzluk, erkeğe ise somurtkanlık atfedilmiştir.

12. Yüzlerde cinsiyete dair ipucu

Kadın karakterlerin yüzlerinde cinsiyete dair ipucu olması durumu Tablo 4.13'te gösterilmiştir.

Tablo 4.13. Resimli kitaplarda kadın karakterlerin yüzlerindeki cinsiyete dair ipucu kategorileri

Karakterlerin yüzü	f	%
Ruj	7	3,5
Yanaklarında pembelik	3	1,5
Dudakların renginde biçimde belirginlik	6	3,0
Kirpiklerinde belirginlik	25	13,0
Kadın cinsiyetine özgü özellik yok	157	79,0
Toplam	198	100

Kadın karakterlerin %3,5'inde ruj, %1,5'inde yanaklarında pembelik, %3'ünün dudak renginde biçimde belirginlik, %13'ünün kirpiklerinde belirginlik bulunmaktadır. %79'unda ise kadın cinsiyetine özgü özellik bulunmamıştır.

Erkek karakterlerin yüzlerinde cinsiyete dair ipucu olması durumu Tablo 4.14'te gösterilmiştir.

Tablo 4.14. Resimli kitaplarda erkek karakterlerin yüzlerindeki cinsiyete dair ipucu kategorileri

Karakterlerin yüzü	f	%
Bıyıklı	16	8,0
Sakallı	6	3,0
Bıyıklı & Sakallı	1	0,5
Yanaklarında pembelik, çil vs.	3	1,5
Erkek cinsiyetine özgü özellik yok	174	87,0
Toplam	200	100

Erkek karakterlerin %8'i bıyıklı, %3'ü sakallı, %0,5'i bıyıklı ve sakallı, %1,5'i yanaklarında pembelik ya da çilli olarak gösterilmiştir. %87'sinde ise erkek cinsiyetine özgü özellik bulunmamıştır.

13. Aksesuar

Araştırmanın yedinci alt problemi "Resimlerde karakterler hangi aksesuarlarla gösterilmiştir nelerdir?" şeklinde belirtilmiştir. Alt problemin çözümlenmesi üzere karakterlerin resimlerinde belirtilen aksesuarlar kodlanmıştır. Tablo 4.15'te karakterlerin aksesuarlarına ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 4.15. Resimli kitaplarda karakterlere ait aksesuar kategorileri

Aksesuar	Kadın			Erkek			Toplam	
	f	%		f	%		f	%
Gözlük	18	7,25	(11,47)*	25	10,01	(27,48)*	43	17,35
Şapka	9	3,62	(5,73)*	33	13,31	(36,27)*	42	16,93
Çanta	16	6,46	(10,20)*	15	6,05	(16,49)*	31	12,51
Yaka	4	1,61	(2,54)*	1	0,40	(1,09)*	5	2,01
Kemer	1	0,40	(0,63)*	5	2,02	(5,49)*	6	2,42
Saat	1	0,40	(0,63)*	1	0,40	(1,09)*	2	0,80
Kravat,papyon,vs.	-	-	-	10	4,03	(11,00)*	10	4,03
Fular	2	0,80	(1,28)*	-	-	-	2	0,80
Toka	75	30,24	(47,78)*	-	-	-	75	30,24
Takı	25	10,10	(15,92)*	-	-	-	25	10,10
Spor aksesuarı	-	-	-	1	0,40	(1,09)*	1	0,40
Başında örtü	6	2,41	(3,82)*	-	-	-	6	2,41
Toplam	157	63,29	(100)*	91	36,71	(100)*	248	100

* Parantez içindeki oran kodların kendi içindeki yüzdelik değerini göstermektedir.

Aksesuar görsellerinin tamamına bakıldığında kadınların (%63,29) erkeklere (%36,71) göre daha çok aksesuarla gösterildiği tespit edilmiştir. Kadın karakterler kendi içinde en çok toka (%47,78) ile gösterilirken, erkek karakterler kendi içinde en çok şapka (%36,27) ile gösterilmiştir. Erkek karakterler kendi içinde ikinci olarak daha fazla gözlük (%27,48) ile gösterilmiştir. Hem kadınların hem erkeklerin kullanabileceği bir aksesuar olmasına rağmen spor aksesuarı (dizlik) sadece erkek görsellerinde kullanılmıştır.

14. Giysi

Araştırmanın sekizinci alt problemi “Resimlerde karakterler hangi kıyafetlerle ve renklerle gösterilmiştir?” şeklinde ifade edilmiştir. alt problemin çözülmesi için resimlerde gösterilen tüm karakterlerin giysileri ve giysilerinin renkleri kodlanmıştır. Tablo 4.16’da karakterlerin üst giysileri gösterilmiştir.

Tablo 4.16. Resimli kitaplarda karakterlerin üst giysi kategorileri

Üst giysi	Kadın			Erkek			Toplam	
	f	%		f	%		f	%
Tişört-kazak	117	22,67	(41,50)*	122	23,64	(52,14)*	239	6,31
Hırka	9	1,74	(3,20)*	5	0,97	(2,14)*	14	2,71
Bluz	1	0,19	(0,35)*	-	-	-	1	0,19
Yelek	3	0,58	(1,06)*	4	0,80	(1,71)*	7	1,38
Ceket	3	0,58	(1,06)*	10	1,93	(4,28)*	13	2,51
Mont	8	1,55	(2,83)*	9	1,74	(3,84)*	17	3,29
Süveter	-	-	-	6	1,17	(2,56)*	6	1,17
GöMLEK	19	3,68	(6,73)*	47	9,10	(20,10)*	66	12,78
Elbise –Kaftan	81	15,69	(28,72)*	4	0,80	(1,71)*	85	16,49
Pijama – Gecelik	14	2,71	(5,00)*	6	1,17	(2,56)*	20	3,88
Eldiven	9	1,74	(3,20)*	6	1,17	(2,56)*	15	2,91
Şapka – bere	8	1,55	(2,83)*	7	1,36	(3,00)*	15	2,91
Atkı	6	1,17	(2,12)*	5	0,97	(2,14)*	11	2,14
Ceket takım	1	0,19	(0,35)*	1	0,19	(0,42)*	2	0,38
Bikini –Mayo	1	0,19	(0,35)*	1	0,19	(0,42)*	2	0,38
Atlet - iç çamaşırı	2	0,38	(0,70)*	1	0,19	(0,42)*	3	0,57
Toplam	282	54,61	(100)*	234	45,39	(100)*	516	100

* Parantez içindeki oran kodların kendi içindeki yüzdelik değerini göstermektedir.

Üst giysilerin toplam sayısına bakıldığında kadınlar (%54,61) erkeklerden (%45,39) daha fazla üst giysisi ile gösterilmiştir. Kadınlar ve erkekler en çok elbise – kaftan, pijama – gecelik, ceket ve gömlekle gösterilme oranlarında farklılık göstermektedir. Ayrıca kadınların en çok elbise ile gösterildiği tespit edilmiştir.

Tablo 4.17’de karakterlerin alt giysileri yer almaktadır.

Tablo 4.17. Resimli kitaplarda karakterlerin alt giysi kategorileri

Alt giysi	Kadın			Erkek			Toplam	
	f	%		f	%		F	%
Kapri	2	0,35	(0,78)*	-	-	-	2	0,35
Şort	6	1,06	(2,31)*	19	3,35	(6,16)*	25	4,41
Pantolon	63	11,11	(24,32)*	137	24,16	(44,50)*	200	35,27
Etek	39	6,88	(15,05)*	-	-	-	39	6,88
Salopet	5	0,88	(1,93)*	11	1,94	(3,57)*	16	2,82
Tayt	1	0,17	(0,38)*	-	-	-	1	0,17
Ayakkabı – Bot	102	18,00	(39,40)*	112	19,75	(36,36)*	214	37,75
Terlik	22	3,89	(8,50)*	7	1,23	(2,27)*	29	5,12
Çorap	19	3,35	(7,33)*	22	3,88	(7,14)*	41	7,23
Toplam	259	45,69	(100)*	308	54,31	(100)*	567	100

* Parantez içindeki oran kodların kendi içindeki yüzdelik değerini göstermektedir.

Alt giysilerin toplam sayısına bakıldığında erkeklerin (%54,31) kadınlardan (%45,69) daha fazla alt giysilerle gösterildiği tespit edilmiştir. Pantolonun daha çok erkekler (%24,16) tarafından giyildiği görülmektedir. Kadınlar kendi cinsiyetleri içinde en çok ayakkabı (%39,40) , pantolon (%24,32) ve etekle (%15,05) gösterilmiştir.

15. Giysi renkleri

Tablo 4.18’de karakterlerin giysilerine ait renk bilgileri gösterilmektedir.

Tablo 4.18. Resimli kitaplarda karakterlerin giysilerinin renk kategorileri

Renkler	Kadın			Erkek			Toplam	
	f	%		f	%		f	%
Pembe	65	5,90	(12,70)*	2	0,18	(0,33)*	67	6,08
Yeşil	64	5,80	(12,50)*	66	5,97	(11,14)*	130	11,77
Mor	74	6,70	(14,50)*	29	2,63	(4,89)*	103	9,33
Kırmızı	67	6,07	(13,08)*	39	3,53	(6,58)*	106	9,60
Sarı	34	3,08	(6,64)*	42	3,80	(7,09)*	76	6,88
Mavi	87	7,90	(16,99)*	132	11,95	(22,29)*	219	19,85
Turuncu	38	3,44	(7,42)*	36	3,26	(6,08)*	74	6,70
Beyaz	27	2,44	(5,27)*	40	3,62	(6,75)*	67	6,06
Kahve	24	2,18	(4,68)*	79	7,15	(13,34)*	103	9,33
Bordo	3	0,28	(0,58)*	-	-	-	3	0,28
Lacivert	5	0,45	(0,97)*	7	0,63	(1,18)*	12	1,08
Gri	13	1,18	(2,53)*	41	3,71	(7,00)*	54	4,89
Gül Kurusu	4	0,36	(0,78)*	-	-	-	4	0,36
Siyah	4	0,36	(0,78)*	78	7,06	(13,17)*	82	7,42
Krem-Bej-Vizon	3	0,28	(0,58)*	1	0,09	(0,16)*	4	0,37
Toplam	512	46,42	(100)*	592	53,58	(100)*	1104	100

* Parantez içindeki oran kodların kendi içindeki yüzdelik değerini göstermektedir.

Giysilerin renkleri incelendiğinde pembe, mor, kırmızı, bordo ve gülcürusu renklerinde daha çok kadın giysilerinde kullanılırken; mavi, beyaz, kahve, gri ve siyah daha çok erkek giysilerinde kullanılmıştır.

16. Mekân

Araştırmanın dokuzuncu alt problemi “Resimlerde ana karakterler en çok hangi mekânlarda gösterilmiştir?” şeklinde ifade edilmiştir. Alt problemin çözümlenmesi için kitaplardaki ana karakterlerin cinsiyetleri belirlenmiştir. Daha sonra kitapların resimlerine bakılarak en çok hangi mekânda resmedildikleri kodlanmıştır. Tablo 4.19’da kitaplardaki ana karakterlerin cinsiyetlerine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 4.19. Resimli kitaplarda ana karakterlerin cinsiyete göre dağılımı

Ana karakterin cinsiyeti	Kitaplar	
	f	%
Kadın	22	31,4
Erkek	24	34,3
Cinsiyeti belirsiz	17	24,3
Tek bir ana karakteri olmayan	7	10,0
Toplam	70	100

Resimli kitaplardaki ana karakterlerin cinsiyetlerine ilişkin kategoriler yukarıdaki tabloda belirtilmiştir. Buna göre incelen kitaplardaki ana karakterlerin %31,4’ünün kadın, %34,3’ünün erkek ve %24,3’ünün cinsiyetinin belirsiz olduğu görülmüştür. Bazı kitaplarda hikâye bir aile ya da birçok karakter üzerinden anlatılmıştır. Aile ya da birçok karakter üzerinden anlatılan hikâye oranının da %10 olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.20’de ana karakterlerin en çok bulundukları mekânlar gösterilmektedir.

Tablo 4.20. Resimli kitaplarda ana karakterlerin en çok bulundukları mekân kategorileri

Mekân	Kadın		Erkek		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Ev ve ev çevresi	10	21,73	12	26,10	22	47,83
Dış mekân	4	8,70	10	21,74	14	30,44
Kurum ve kuruluş	3	6,52	1	2,17	4	8,69
Belirsiz	5	10,87	1	2,17	6	13,04
Toplam	22	47,83	24	52,18	46	100

Ana karakterlerin en çok bulunduğu mekânlar incelendiğinde dış mekân kategorisinde erkeklerin (%21,74) kadınlara (%8,70) göre daha fazla resimlendiği tespit edilmiştir. Kurum ve kuruluş kategorisi ise kadınların (%6,52) erkeklerden (%2,17) daha çok gösterildiği mekân olarak bulunmuştur.

17. Mekân – eylem uyumu

Araştırmanın onuncu alt problemi “Resimlerde karakterler bulundukları mekânla ya da yaptıkları işle ilgisiz bir şekilde cinsiyete biçilen basmakalıp davranış ya da nesnelerle gösterilmiş midir?” biçiminde ifade edilmiştir. Alt problemin çözülmesi için kitapların resimleri metinle kontrol edilerek incelenmiştir. Tablo 4.21’de mekân eylem uyumuna ait bilgiler sunulmuştur.

Tablo 4.21.

Resimli kitaplarda karakterlerin bulunduğu mekânla ya da yaptığı işle ilgisiz bir şekilde cinsiyete dair ipucu taşıma durumu

Mekân eylem uyumunda cinsiyete dair ipucu	f	%
Var	5	7,14
Yok	65	92,86
Toplam	70	100

Araştırmada incelenen kitaplardaki karakterlerin bulundukları mekânla ilgisiz bir şekilde gösterilip gösterilmediğine bakılmıştır. Örneğin kadın karakterler mutfakta olmasa bile mutfak önlüğüyle gösterildiğinde ilgisiz bir şekilde cinsiyete dair ipucu anlamında “var” işaretlenmiştir. Buna göre mekân eylem uyumu bulunmayan 5 kitap bulunmuştur.

Odasını toplamak istemeyen bir çocuğun odasını toplaması ve bunun üzerine dışarı çıkmasına izin verilmesinin anlatıldığı kitapta anne çocuğunu geçirmek için kapının dışına çıkmasına rağmen hala mutfak önlüğü ile gösterilmiştir (13. Kitap s:15).

Çiftlik yaşamının anlatıldığı kitapta anne çiftlik işleriyle uğraşırken önlükle gösterilmiştir fakat bahçeden ayrılıp festivale gideceği zaman ve festivalde bile üzerinde önlükle gösterilmeye devam edilmiştir (32. Kitap s:9, s:14). 33 numaralı kitabın metninde annenin salonda kitap okuduğuna dair bir cümle bulunmaktadır. Anne kitap okurken çocuk anneden su istemektedir. Bunun üzerine annesi mutfaka gidip su vermektedir. Sadece su vermeye gitmesine rağmen anne mutfakta önlükle gösterilmiştir (33. Kitap s:7). Evlerinin bahçelerine kamp kuran iki kardeşin yaşadıklarını anlatan kitapta anne bahçe işleriyle uğraşırken önlükle gösterilmiştir fakat eve girdiğinde de hala önlükle gösterilmeye devam edilmiştir (36. Kitap s:1,s:5).

18. Meslek

Araştırmanın on birinci alt problemi “Karakterlerin metinde ve resimlerde belirtilen meslekleri nelerdir?” şeklinde ifade edilmiştir. Alt problemin çözümlenmesi için kitapların metin ve resimlerinde yer alan tüm mesleklere cinsiyetleri belirtilerek kodlanmıştır. Tablo 4.22’de karakterlere ait meslekler gösterilmektedir.

Tablo 4.22. Resimli kitaplarda karakterlere ait meslekler

Meslekler	Kadın	Erkek
	f	f
Doktor	3	4
Öğretmen	6	1
Araba – Bisiklet Yarışçısı	1	1
Sporcu	1	3
Aşçı	1	4
Astronot	2	1
Müzisyen	1	1
Tezgâhtar	1	5
Bilim İnsanı	1	1
Memur	1	1
Çiftçi	1	3
Diş hekimi yardımcısı	1	-
Hemşire	1	-
Terzi	1	-
Mimar	1	-
Arkeolog	1	-
Veteriner	1	-
Dedektif	1	-
Doğa fotoğrafçısı	1	-
Bakıcı	1	-
Sekreter	1	-
Temizlik görevlisi	1	-
Diş hekimi	-	1
Eczacı	-	1
Aktar	-	1
Pilot	-	1
Sihirbaz	-	1

Postacı	-	1
Bahçıvan	-	1
Bilgisayar mühendisi	-	1
İtfaiye görevlisi	-	1
Herhangi bir aracı kullanan	-	1
Tesisatçı	-	1
Şantiye görevlisi	-	1

Resimli kitaplarda belirtilen mesleklerden diş hekimi yardımcısı, hemşire, terzi, mimar, arkeolog, veteriner, dedektif, doğa fotoğrafçısı, bakıcı, sekreter ve temizlik görevlisi meslekleri kadın karakterler atfedilmiştir. Diş hekimi, eczacı, aktar, pilot, sihirbaz, postacı, bahçıvan, bilgisayar mühendisi, itfaiye görevlisi, herhangi bir ulaşım aracını kullanan kişi, tesisatçı, marangoz, şantiye görevlisi meslekleri ise erkek karakterlere atfedilmiştir.

Resimli kitaplarda doktorluk, öğretmenlik, araba – bisiklet yarışçılığı, sporcu, aşçılık, astronotluk, müzisyenlik, bilim insanı, tezgâhtarlık, memurluk ve çiftçilik meslekleri hem kadınlara hem erkeklere atfedilmiştir. Kadın karakterler öğretmenlik ve astronotluk mesleklerinde erkeklerden daha fazla gösterilmiştir. Doktorluk mesleğinde ise kadınların (3 kez) ve erkeklerin (4 kez) gösterilme sıklığı birbirine yakındır.

Buğdayların nasıl bir işlemde geçerek una dönüştüğünü anlatan kitapta çiftçinin erkek olduğu görülmektedir (24. Kitap s:1). Annesi kardeşine hamile olan bir çocuğun yaşadıklarını anlatan kitapta ise doktorun kadın olduğu tespit edilmiştir (44. Kitap s:20). Öğrenciler öğretmenlerine doğum günü hediyesi tasarlamaktadır. Kendilerine bir meslek seçerek öğretmenlerine neler yapacaklarını belirttikleri kitapta erkek karakterler müzisyen ve dalgıç olarak gösterilirken, kadın karakterler terzi ve mimar olarak gösterilmiştir. Örneğin müzisyen olarak gösterilen erkek öğrenci “-Ben müzisyen olsam ona en güzel şarkıyı bestelerdim.” demektedir (46. Kitap s:7).

Çocuklarını doktora götüren bir ailenin doktorda neler yaşadıklarını anlatan kitapta doktor kadın olarak (67. Kitap s:9), çocuklarını diş hekimine götüren bir ailenin diş hekiminde neler yaşadıklarını anlatan kitapta diş hekimi erkek olarak gösterilmiştir (66. Kitap s:6).

19 numaralı kitapta balon satan satıcı erkektir (19.Kitap s:12). 56 numaralı kitapta birkaç anaokulu öğrencisi birbirlerine babalarının ne iş yaptıklarını anlatmaktadır.

Çocuklardan biri babasının itfaiyeci olduğunu, diğer çocuklar ise babalarının öğretmen ve doktor olduklarını ifade etmektedir (56. Kitap s:9, s:13, s:12). Kadın bir karakterin ileride hangi mesleği seçeceğini anlatan kitapta kadın karakter astronot, araba yarışçısı ve bilim insanı olarak gösterilmiştir (10. Kitap s:2, s.13).

19. Yapılan iş

Araştırmanın on ikinci alt problemi “Karakterlerin metinde ve resimlerde belirtilen yaptıkları işler nelerdir?” şeklinde belirtilmiştir. Alt problemin çözümlenmesi için kitapların metin ve resimlerinde tüm karakterlerin ne iş yaptıkları kodlanmıştır. Tablo 4.23’te karakterlerin yaptıkları işler gösterilmiştir.

Tablo 4.23 Resimli kitaplarda karakterlerin yaptıkları iş kategorileri

Yapılan İş	Kadın			Erkek			Toplam	
	f	%		f	%		f	%
Ev işleri – Temizlik	13	5,37	(9,70)*	5	2,07	(4,62)*	18	7,44
Yemek – Servis	29	12,00	(21,64)*	8	3,30	(7,40)*	37	15,30
Doğa – Hayvan ile İlgilenme	10	4,13	(7,46)*	15	6,20	(13,90)*	25	10,33
Tamir – Bakım / İnşa	3	1,23	(2,23)*	14	5,80	(13,00)*	17	7,03
Çocuk bakım	39	16,11	(29,10)*	16	6,61	(14,81)*	55	22,72
Öz bakım	7	2,89	(5,22)*	3	1,23	(2,77)*	10	4,12
Güç – Kuvvet – Taşıma	5	2,06	(3,73)*	10	4,13	(9,25)*	15	6,19
Örgü – El işi	5	2,06	(3,73)*	1	0,41	(0,92)*	6	2,47
Sanatsal – Kültürel Faaliyetler	8	3,30	(6,00)*	15	6,19	(13,90)*	23	9,49
Sportif Faaliyetler	10	4,13	(7,46)*	11	4,60	(10,18)*	21	8,73
TV- Bilgisayar	3	1,23	(2,24)*	1	0,41	(0,92)*	4	1,64
Ulaşım Aracı Kullanma	2	0,82	(1,49)*	9	3,37	(8,33)*	11	4,54
Toplam	134	55,33		108	44,67		242	100

* Parantez içindeki oran kodların kendi içindeki yüzdelik değerini göstermektedir.

Resimli kitaplarda bulunan karakterlerin hem resimlerde hem de metinlerde yaptıkları işin tamamına bakıldığında kadınların (% 55,33), erkeklerden (% 44,67) daha fazla iş yaptığı tespit edilmiştir. Ev işleri – temizlik, yemek – servis, çocuk bakım, öz bakım, örgü – el işi ve TV – bilgisayar kodlarında kadınlar daha çok gösterilirken; tamir – bakım – inşa, güç – kuvvet – taşıma, sanatsal – kültürel faaliyetler ve ulaşım aracı kullanmada erkekler daha çok gösterilmiştir. Ayrıca resimli kitaplarda kadınlar ve erkeklerin en çok çocuk bakımı ile ilgili işlerde gösterildiği tespit edilmiştir.

3 numaralı kitapta “Ev işleri – Temizlik” koduna ait bir resim görülmüştür. Resimde anne bulaşık yıkamaktadır. Aynı zamanda metinde bulaşık yıkamanın annenin üzerine düşen iş olarak görüldüğü belirtilmektedir (3. Kitap s:20). 13 numaralı kitapta “Ev işleri – Temizlik” ve “Yemek – Servis” koduna ait cümle bulunmaktadır. Odasını toplamak istemeyen bir çocuğa ailede herkesin sorumlulukları olduğu anlatılmaktadır. Kitapta annenin sorumluluğunun yemek yapmak, evi düzenlemek ve temizlemek olduğu belirtilmiştir (13. Kitap s:9). 4 numaralı kitapta ise “Yemek – Servis” koduna ait bir iş olarak resimde babanın yemek hazırlaması ve servis etmesi görülmektedir (4. Kitap s:13).

Çocuklarını diş hekimine götüren bir ailenin yaşadıklarını anlatan kitapta “Araç kullanma” koduna ait bir iş olarak anne araba kullanırken resimlenmiştir. Ayrıca resimde babanın evde kaldığı ve arabadakilere el salladığı görülmektedir (66. Kitap s: 2). 35 numaralı kitapta ise “Araç kullanma” koduna ait bir iş olarak kadın karakter motosiklet kullanırken gösterilmiştir (35. Kitap s:11).

5 numaralı kitabın resim ve metinlerinde “Tamir – Bakım – İnşa” koduna ait bir iş olarak hem kadın hem erkek karakterlerin kaydırak yaptıkları belirtilmiştir. Ayrıca kadın karakterlerin elinde çekiç ve testere, erkek karakterin elinde matkap bulunmaktadır (5. Kitap s:13). 16 numaralı kitapta baba ayı ve yavru ayı kereste toplamaya ormana gitmiştir. Topladıkları kerestelerle yatak yapmak için baba ayı baltasının keskinliğini kontrol etmiştir. Balta keskinliğini kontrol etmek “Tamir – Bakım – İnşa” koduna ait bir işi belirtilmiştir (16. Kitap s:18).

67 numaralı kitapta baba çocuğun giyinmesine yardım etmektedir. Bu iş babanın çocukla ilgilenmesi nedeniyle “Çocuk bakım” koduna ait bir iş olarak yer almıştır (67. Kitap s:3).

Öz bakım koduna ait bir iş olarak 55 numaralı kitapta erkek bir çocuk dişlerini fırçalarken gösterilmektedir (55. Kitap s:12). 5 numaralı kitapta ise hem kadın hem de erkek karakterler “Örgü – El işleri” koduna ait bir iş olarak hediye paketini süslerken görülmektedir (5. Kitap s:15). “Doğa – Hayvan besleme” koduna ait bir iş olarak erkek karakterin çukur kazması ve fidan dikimi gösterilmektedir (42. Kitap s:5).

20. Oyun

Araştırmanın on üçüncü alt problemi “Çocuk karakterlerin metinde ve resimlerde belirtilen oyun ve oyuncakları nelerdir?” şeklinde belirtilmiştir. Alt problemin çözümlenmesi için kitapların metin ve resimlerinde çocuk karakterlerin oynadıklarını oyun ve oyuncaklar kodlanmıştır. Tablo 4.24’te çocuk karakterlerin oynadıkları oyunlara ait bilgiler yer almaktadır.

Tablo 4.24. Resimli kitaplarda yer alan çocuk karakterlerin oynadığı oyun kategorileri

Oyun	Kadın			Erkek			Toplam	
	f	%		f	%		f	%
Geleneksel çocuk oyunları	9	13,43	(27,28)*	10	14,93	(29,41)*	19	28,36
Topla oynanan oyunlar	-	-	-	2	2,98	(5,89)*	2	2,98
Park – bahçe- toprak	4	5,97	(12,12)*	5	7,47	(14,70)*	9	13,44
Bilgisayar	1	1,49	(3,03)*	-	-	-	1	1,49
Düş gücü oyunları								
İnşa	7	10,44	(21,21)*	4	5,97	(11,76)*	11	16,41
Evcilik	8	11,94	(24,24)*	-	-	-	8	11,94
Doktorculuk	1	1,49	(3,03)*	-	-	-	1	1,49
Tiyatro – role girme	1	1,49	(3,03)*	2	2,98	(5,89)*	3	4,47
Tamircilik	-	-	-	2	2,98	(5,89)*	2	2,98
Uzay oyunu	-	-	-	1	1,49	(2,94)*	1	1,49
Hayali oyun	-	-	-	3	4,47	(8,82)*	3	4,47
Hareketli oyun	2	2,98	(6,06)*	5	7,50	(14,70)*	7	10,48
Toplam	33	49,23	(100)*	34	50,77	(100)*	67	100

* Parantez içindeki oran kodların kendi içindeki yüzdelik değerini göstermektedir.

Kitabın metni ve resimleri incelenerek kodlanan çocuk karakterlerin oynadıkları oyunların toplamına bakıldığında kadın ve erkeklerin oynadıkları oyun oranının yakın olduğu görülmektedir. Kadın ve erkek çocuk karakterler geleneksel çocuk oyunlarında eşit oranda

gösterilmiştir. Bilgisayar, inşa, evcilik ve doktorculuk oyunları kadınların daha fazla yer aldığı oyunlar olarak tespit edilmiştir. Uzay oyunu, hayali oyunlar, top, park – bahçe – toprak, tiyatro – role girme, tamircilik oyunları ve hareketli oyunlar erkeklerin kadınlardan fazla yer aldığı oyunlar olarak gösterilmiştir.

3 numaralı kitabın metninde düş gücü oyunları kodunun alt koduna ait bir oyun olarak kadın karakterlerin evcilik oynadığı görülmektedir. Kitapta “Odaya girince Burcu hemen oyuncak mutfak eşyalarını çıkardı. Beraber pasta, börek hazırladılar. Misafircilik oynadılar.” ifadesi yer almaktadır (3. Kitap s: 12).

51 numaralı kitabın metninde kadın ve erkek karakterler hep birlikte kartopu oynamaktadır. Ayrıca kızakla kaydıkları da belirtilmektedir. Kartopu ve kızakla kayma hareketli oyunlar koduna ait bir oyun olarak değerlendirilmiştir (51. Kitap s:3). 12 numaralı kitapta kadın karakterin “...Bilgisayarda oyun oynamak yerine uzun süredir okumak için zaman bulamadığı hikâye kitabını okudu. ...” ifadesi yer almaktadır (12. Kitap s:12). Bilgisayar oyunu oynamak kadına atfedilmiştir.

Annesi ile oyun oynayan bir çocuğun anlatıldığı kitapta erkek karakter geleneksel çocuk oyunları koduna ait bir oyun olarak saklambaç oynamaktadır (34. Kitap s:3). 9 numaralı kitapta kadın karakter düş gücü oyunları koduna ait bir oyun olarak doktorculuk oynamaktadır (9. Kitap s:2).

8 numaralı kitapta erkek karakterin annesinin ona kızmasıyla odasının ormana dönüştüğü belirtilmektedir. Bu hayali oyunda erkek karakter hiç bilmediği bir ülkeye yolculuk etmekte ve oradaki vahşi hayvanlarla birlikte birtakım olaylar yaşamaktadır. Erkek karakter düş gücü oyunlarının alt kodu olarak hayal oyunlarına ait bir oyunla gösterilmektedir (8. Kitap s:6, s:7).

64 numaralı kitabın metninde kadın karakterin oynaması yasaklanan oyunlar belirtilmektedir. Kadın karakter bu oyunları bir erkek karakter ile birlikte oynayacaktır. Çekirge yakalama ve yuvarlanma hareketli oyunlar olarak, terk edilmiş şatoda hayalet arama düş gücü oyunlarının alt kodu olarak hayal oyunlarında, elim sende geleneksel çocuk oyunlarında, yüzünü çamurla boyama park – bahçe – toprak olarak değerlendirilmiştir (64. Kitap s:25, s:26).

21. Oyuncak

Tablo 4.25'te çocukların oynadıkları oyuncaklar gösterilmiştir.

Tablo 4.25. Resimli kitaplarda yer alan çocuk karakterlerin oynadıkları oyuncak kategorileri

Oyuncak	Kadın			Erkek			Toplam	
	F	%		f	%		f	%
Park – bahçe oyuncakları	6	2,98	(5,36)*	6	2,98	(6,82)*	12	6,0
Maket	1	0,50	(0,90)*	3	1,49	(2,27)*	4	1,5
Düş gücü oyunları için kullanılan oyuncaklar*								
Evcilik oyuncakları	9	4,47	(8,03)*	1	0,50	(1,13)*	10	5,0
Doktorculuk seti	1	0,50	(0,90)*	-	-	-	1	0,5
İnşaatçılık	-	-	-	2	1,00	(2,27)*	2	1,0
Tamir aletleri – Kesici aletler	-	-	-	3	1,49	(3,40)*	3	1,5
Kostüm – Aksesuar	3	1,50	(2,67)*	3	1,49	(3,40)*	6	3,0
Gerçek nesne	2	1,00	(1,79)*	-	-	-	2	1,0
Oyuncak hayvan	32	15,90	(28,57)*	20	9,95	(22,73)*	52	26,0
Oyuncak bebek	19	9,45	(16,96)*	1	0,50	(1,14)*	20	10,0
Kukla	3	1,50	(2,67)*	2	1,00	(2,27)*	5	2,5
Lego – Blok	15	7,46	(13,39)*	8	3,98	(9,10)*	23	11,5
Ulaşım araçları	7	3,48	(6,25)*	22	10,94	(25,00)*	29	14,5
Robot	1	0,50	(0,90)*	1	0,50	(1,14)*	2	1,0
Müzik aletleri	4	2,00	(3,57)*	5	2,49	(5,69)*	9	4,5
Yapboz	1	0,50	(0,90)*	-	-	-	1	0,5
Top – Balon	8	3,98	(7,14)*	12	5,97	(13,64)*	20	10,0
Toplam	112	55,72	(100)*	89	44,28	(100)*	201	100

*Parantez içindeki oran kodların kendi içindeki yüzdelik değerini göstermektedir.

Kadın ve erkek çocuk karakterlerin oynadığı toplam oyuncak sayısına bakıldığında kadınların (% 56) erkeklerden (% 44) daha fazla oyuncakla gösterildiği tespit edilmiştir. Evcilik eşyaları, doktorculuk seti, gerçek nesneler, oyuncak hayvan ve bebekler, lego – inşa

oyuncakları kadınların daha çok kullandığı oyuncaklar olarak gösterilirken; inşaatçılık seti, tamir aletleri – kesici aletler, ulaşım araçları ve top – balon erkeklerin daha çok kullandığı oyuncaklar olarak gösterilmiştir.

22 numaralı kitapta “Utku, sabahları Hav Hav’ı yanında gördüğünde çok mutlu oluyor.” ifadesi yer almaktadır. Erkek karakterin elinde buluna ve en yakın arkadaşı olduğu belirtilen oyuncak hayvanın köpek olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca etrafında ise top, oyuncak ayı ve oyuncak otobüs görülmektedir. Bu kitapta oyuncak hayvan, top ve ulaşım araçları kodlarına ait oyuncaklar bulunduğu tespit edilmiştir (22. Kitap s:5). 34 numaralı kitabın resminde erkek karakter annesiyle saklambaç oynarken kendi oyuncak kutusunun içine saklandığı görülmektedir. Oyuncak kutusunun içinden çıkan oyuncaklar ise oyuncak arabalardır (34. Kitap s:16). 55 ve 13 numaralı kitapların resimlerinde topla oynayan karakterlerin erkek olduğu görülmektedir (55. Kitap s:1; 13. Kitap s:3).

27 numaralı kitapta kadın karakterin etrafında oyuncak hayvan, top ve bloklar bulunmaktadır. Kadın karakter çember geçirmektedir. Ayrıca kitabın metninde bulunan “Yalnızca oyuncaklar değil, boş kutular, boş şişeler ve değişik başka pek çok şey de Deniz için oyuncak yerine geçer.” ifadesiyle gerçek nesnelerin oyuncak yerine geçtiği vurgulanmıştır. Gerçek nesne koduna ait veri bu kitaptan elde edilmiştir (27. Kitap s: 4).

23 numaralı kitapta doktora giden bir kız çocuğu doktordan çıkınca şu sözleri söylemektedir: “Şimdi iyi bir hasta olduğum için oyuncak kutusundan bir oyuncak seçmeliyim. Altta pembe, kalp bir yüzük görüyorum. Ona yetişmememe yardım eder misin? Kolunu uzatarak yetiş. Güzel!”. Kadın karakter pembe yüzük seçiminde gösterilmektedir. Pembe yüzük “Kostüm – Aksesuar” koduna ait bir oyuncak olarak değerlendirilmiştir (23. Kitap s:21).

Maket koduna örnek olarak 54 numaralı kitapta bulunan resimde kadın ve erkek karakter birlikte maket şehir yapıp oynamaktadır ve erkek karakterin annesi gelip onların bu oyuncaklarını çok beğendiklerini dile getirmektedir (54. Kitap s:12). 16 numaralı kitapta erkek karakterin odasında roket, küre, oyuncak ayı ve müzik aleti görünmektedir. Küre, maket koduna ait bir oyuncak olarak değerlendirilmiştir (16. Kitap s:28).

11 numaralı kitabın kadın ve erkek karakterleri birlikte kostüm giyerek evde tiyatro oynadıkları görülmektedir (11. Kitap s:13). 8 numaralı kitapta erkek karakter kurt kostümüyle tek başına oynamaktadır (8. Kitap s:2).

1 numaralı kitapta kadın ve erkek karakterler babaları ile birlikte bloklarla oynamaktadır (1. Kitap s:19). 37 numaralı kitabın metninde “Atakan, babası yollar ve köprüler inşa etmek istiyordu. Hemen inşaatçılıkla ilgili oyuncak takımını bir araya topladı.” ifadesi yer almaktadır. İnşaatçılık oyuncak koduna ait veri bu kitaptan elde edilmiştir (37. Kitap s:1).

BÖLÜM V

5. TARTIŞMA

Çocukların toplumsal cinsiyetin kıyafet, dış görünüş, renk, aksesuar eğilimleriyle vurgulandığı bir dünyaya doğmaları onlara cinsiyetin çok önemli bir şey olduğunu hissettirmektedir. Böylelikle toplumsal cinsiyet başından beri çocukların dünyasında her şeyin önüne geçen bir sosyal kategori olarak yer almaktadır (Fine, 2010/2011). Bu bölümde toplumsal cinsiyetin içerdiği boyutlar araştırmanın bulguları doğrultusunda tartışılacaktır.

Resimli kitapların yazar cinsiyetlerine bakıldığında kadın yazar oranının (% 71,43) erkek yazar oranına (%25,71) göre daha fazla olduğu görülmektedir. Kadın yazarların erkeklere göre daha fazla olması, kadın karakterler lehine toplumsal cinsiyet kalıpyargıları içermeyen metinler yazılmasını sağlayabilir. Yapılan iş, oyun ve oyuncak kategorileri incelendiğinde toplumsal cinsiyet kalıpyargılarının devam etmekte olduğu görülmektedir. Yapılan iş kodlarından ev işleri – temizlik, yemek – servis ve çocuk bakımın daha çok kadınlara atfedilmesi; evcilik oyuncaklarıyla, oyuncak bebeklerle daha çok kadınların oynaması, erkeklerin hareketli oyunlarda daha çok yer alması toplumsal cinsiyet kalıpyargılarının sürdürüldüğünü göstermektedir. Bu bağlamda resimli kitaplarda toplumsal cinsiyet kalıpyargılarının devam ettiği düşünülürse kadın yazarların buna daha çok katkı sağladığı düşünülebilir. Narahara 1998’de Anaheim’de bulunan bir okulda 4 anasınıflı öğretmeninden çocuklara her yıl okudukları 10 kitabın listesi istemiştir. Her 10 kitaplık listeden 5 tane seçerek toplam 20 kitabı incelediği çalışmasında kadın yazarların erkeklerin neredeyse iki katından fazla olduğunu belirtmiştir. Anagnostopoulos’un (1981) çalışmasında Yunanistan’da çocuk kitabı yazarlarının çoğunun kadın olduğu fakat buna rağmen kitaplardaki cinsiyet eşitsizliklerin devam ettiği ifade edilmektedir (akt. Vannicopoulou, 2004). Raol ve Smith (2014) hastaneyi konu alan 4-11 yaş çocuklarına yönelik yazılan 48 kitabı incelediği çalışmasında, kitapların % 60’ı kadınlar tarafından, % 24’ü erkekler tarafından yazılmıştır. Kalan % 16’lık dilimde, mevcut bilgiler temel alınarak cinsiyeti belirlemek mümkün olmadığı ya da erkek ve kadın ortak yazarlar olabileceği belirtilmiştir. Bu anlamda araştırmanın bulguları Narahara (1998) ve Raol ve Smith’in (2014) bulguları ile örtüşmektedir.

Brugilles, Cromer ve Andreyev'in (2002) çalışmaları yazar cinsiyetleri açısından farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Çalışmada resimli çocuk kitaplarında kullanılan karakterler günlük aktiviteler açısından incelenmiş ve kitap yazarlarının erkek ya da kadın olması karakter ve karakter özelliklerinin seçimini etkileyip etkilemediği araştırılmıştır. Çalışmanın sonucunda resimli kitapların erkek egemenliği üzerine temellendiği ve karakterlerin daha çok yetişkin olduğu görülmüştür. Kitapların hemen göze çarpmayan farklılıklarla cinsiyet hiyerarşisine yönlendirdiği ortaya çıkmıştır. Burgeilles vd. (2002), kitaplarda toplumsal cinsiyetin yeniden üretimi söz konusu olduğunu belirtmektedir. Kadın ve erkek yazarların birlikte çalıştığı kitaplarda kadınların erkeklere göre daha iyi özelliklerde temsil edildiği ve erkek yazarların genelde kitaplarda erkeklere atfedilen erkeksi özellikleri kullanmayı devam ettirdikleri ifade edilmektedir. Ayrıca kadın yazarların sadece kadınlar için yazılan ve sadece kadınların okuduğu kitaplar yazma korkusuyla oto sansür uyguladıkları belirtilmiştir.

Verboord (2012) Fransa, Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri'nde 1960 ve 2009 yılları arasında basılan, çok satan ve edebiyat ödülü kazanan bilimkurgu alanındaki kitap yazarlarını toplumsal cinsiyet eşitsizliği açısından karşılatırmıştır. Kadın yazarların çok satanlar listelerinde başarılar kazandıkları, ancak üç ülkede de normalden daha düşük seviyede temsil edildiklerini belirtmiştir. Üç ülkede çok satanlar listesinde yer alan kadın yazarların (popüler kültür sistemin savunucuları), edebiyat ödülü kazanan kadın yazarlardan (yüksek kültür sistemi) fazla olduğu tespit edilmiştir. Statünün önemli olduğu alanlarda erkeklerin kadınları bu alanların dışına ittiğini düşünen Verboord (2012), çalışmanın sonuçlarının bu düşüncenin kanıtı olduğunu iddia etmektedir. Verboord'un (2012) çalışması bağlamında ödüllü çocuk kitap yazarlarının cinsiyetlerinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bunun üzerine, statünün önemli hale geldiği "ödü" aşamasında çocuk kitaplarında hangi cinsiyetin üstün geldiği araştırabilir.

Resimli kitaplarda kadın çizer oranının (% 64,29) erkek çizer oranına göre (%30,00) daha fazla olduğu görülmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi, kadın çizerlerin erkeklere göre daha fazla olması, kadın karakterler lehine toplumsal cinsiyet kalıpyargıları içermeyen resimler çizmesini sağlayabilir. Kadınların daha çok kadın cinsiyetini çağrıştıran nesneler olarak toka, takılarla ve elbiseyle gösterilmesi bu anlamda kalıpyargıların sürdürüldüğünü göstermektedir. Ayrıca bunlara ek olarak pembe rengin kadınlara, mavi rengin erkeklere atfedilmesi gösterilebilir. Oskamp vd.'nin 1996'da yayınlanan çalışmasında 1986-1991 yılları arasında Caldecott ödülü alan kitaplarda erkek çizer sayısının kadın çizer sayısından fazla

olduğu ortaya koyulmuştur. Paynter-Crisp 2011’de yaptığı çalışmada 3 adet Caldecott ödüllü kitap ve 48 adet en çok satılan resimli kitap incelemiştir. Paynter-Crisp erkek yazar ve çizerlerin kadın yazar ve çizerlerden daha fazla olduğunu belirtmiştir. Çalışmanın bulguları Oskamp vd. (1996) ve Paynter-Crisp’in (2011) bulgularıyla örtüşmemektedir. Kadın yazar ve çizerlerin erkeklerden daha fazla olması, kadınların çocukla ilgili çalışmalarda daha çok yer almasından dolayı olduğu düşünülmektedir.

Resimli kitap isimlerinin %67’sinde cinsiyete dair ipucu bulunmadığı görülmüştür. Kitap isimlerinin cinsiyetçilik ögesi içermemesi olumlu bir durum olarak görülebilir. Kitap isimlerinin %17’si kadın cinsiyetini çağrıştıran, %13’ü erkek cinsiyetini çağrıştıran sözcükler içermektedir. Bu durum kadınların lehinedir. Nilsen 1971’deki çalışmasında 80 kitap ismi içinde 14 erkek, 4 kadın isminin geçtiğini bulmuştur. Gooden ve Gooden (2002) 1995-1999 yılları arasında basılan 83 kitabı ana karakter, resimler ve kitap isimleri açısından incelemiştir. Çalışma, geçmişte yapılan benzer bir çalışma ile karşılaştırılmış ve geçmişte yapılan çalışmada kitap isimlerinde erkek isim sayısını fazla bulmuştur. Gooden ve Gooden (2001) ise kadın ve erkek isim sayılarını birbirine yakın bulmuş ve yıllar içinde kitap isimlerinde kadın isimlerinin artış gösterdiğini belirtmiştir. Kitap isimlerinin ve kitap kapaklarının kitap almadaki önemi düşünüldüğünde kitapların daha satın alınmadan gizil mesajları iletmeye uygun oldukları söylenebilir. Bu durumda kitap isimleri toplumsal cinsiyete dair önemli bir ipucudur. Bu ipuçlarına, kitap satın alan herkesin dikkat etmesi gerektiği ve özellikle öğretmenlerin kitap seçerken toplumsal cinsiyet özellikleri ve rolleri için her iki cinsiyetin de temsil edildiği kitapları dengeli alması ve okuması önerilebilir.

Resimli kitaplardaki çekirdek aile yapısının (%30) geniş aile yapısına (1,42) göre üstünlüğü göze çarpmaktadır. Bu durumun günümüzde çekirdek ailelerin artıp, geniş ailelerin azalmasıyla ilgisi olduğu düşünülebilir. Köşeler’in (2009) Gaziantep il merkezindeki okul öncesi eğitim kurumlarında kullanılan 250 kitabı incelediği çalışmasında kitapların %89,58’inde çekirdek aile, %10,42’sinde geniş aile yapısı olduğunu bulmuştur. Bu anlamda çalışmanın bulguları Köşeler’in (2009) bulguları ile örtüşmektedir. Bu çalışmada incelenen kitaplarda göze çarpan diğer bir bulgu da aile yapısının belirsiz olduğu kitapların bulunmasıdır. Bu kitaplarda tek bir ebeveyn den bahsedilmekte fakat kitabın metin ve resimlerinde ailenin tek ebeveynli bir aile olduğunu gösteren herhangi bir ipucu bulunmamaktadır. Bu yüzden bu kitaplardaki aile yapısı belirsiz olarak değerlendirilmiştir. Araştırmada aile yapısının belirsizlik göstermesi Gürşimşek ve Günay’ın (2005) çalışması ile paralellik göstermektedir. Gürşimşek ve Günay (2005) inceledikleri çocuk kitaplarında aile

kavramının anne ve çocuktan oluşan bir yapıdan oluştuğunu ifade etmektedir. Genel olarak baba – çocuk ikilisinden ziyade anne – çocuk ikilisinin öne çıktığı belirtilmiştir. Bu araştırmada da durum değişmemiştir. Aile yapısının belirsiz olduğu kitaplara bakıldığında gösterilen tek ebeveynin anne olduğu kitaplar çoğunluktadır. Bu durum Anderson ve Hamilton'ın 2005 yılında yaptığı çalışmanın bulguları ile örtüşmektedir. Anderson ve Hamilton (2005) inceledikleri 200 kitapta babanın anneye göre daha az temsil edildiğini ve babaların etkisiz ebeveyn şeklinde gösterildiğini ifade etmiştir. Kadın ve erkeklerin en çok yaptıkları işlere bakıldığında çocuk bakım ile uğraştıkları görülmektedir. Buna rağmen babalar daha çok, çocuklarla oyun oynarken gösterilmiştir. Anneler ise çocukların birincil bakımını üstlenen kişi konumundadır. DeWitt, Cready ve Seward (2013) ise 1902 ve 2000 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri'nde basılan 300 adet yirminci yüzyıl resimli çocuk kitabında anneler ve babaların tasvir edilmesini incelemiştir. Çalışmanın sonucunda Anderson ve Hamilton'ın (2005) çalışmalarına benzer olarak anne karakterlerinin baba karakterlerinden sayıca daha üstün olduğu belirtilmiştir. Ayrıca metinde -görünür olmalarına izin verilmiş olsa bile- diğer bireyler ve babaların konuya genellikle sonraki aşamada dâhil olduğunu ifade edilmiştir. Adams, Walker ve O'Connel (2011) çalışmalarında Birleşik Krallık'ta basılan ve küçük çocuklara yönelik, ebeveynlik tasvirleri içeren en çok satan 60 resimli kitabı incelemişlerdir. Babaların evde daha az gösterildiği, diğer aile üyeleriyle daha az fiziksel temasta bulunduğu, ev işlerine ya da çocuk bakım faaliyetlerine daha az katıldığı ve duygularını daha az ifade ettiği ve bu yönde tasvir edildiklerini ifade etmişlerdir. Ancak, çocukları babalarıyla gösteren, babaları ise onlarla fiziksel temasta bulunurken ve onlara bakarken gösteren – belki de daha yenilikçi bir “ilgili” babalık tasviri ortaya koyan - sahnelerin, annelerin tasvir edildiği benzer sahnelerle kıyasla, bu resimli kitaplarda yer alması azımsanacak kadar az sayıda olmadığı belirtilmiştir. Bu araştırmanın sonucu da dikkate alınarak, resimli çocuk kitaplarında annelerin babalardan daha fazla sayıda yer alması konusunda, ülkeler arası benzerliklerin bulunduğu söylenebilir.

Günümüzde cinsel yönelimlerin geçmişe göre daha rahat ifade edilmesiyle birlikte trans bireylerin aile kurmaları daha görünür hale gelmiştir. Türkiye'de olmasa da yurt dışındaki bazı ülkelerde görünür hale gelen trans aileler ile ilgili çalışmalar yapılmaktadır. Haines, Ajayi ve Boyd (2014) arafından 50 transeksüel ebeveyn ile yapılan çalışmada pek çok trans ebeveynin aile kurduktan sonra cinsiyet değiştirirken, bazılarının ise cinsiyet değişimi sırasında ya da sonrasında çocuk sahibi olduğu belirtilmiştir. Kendilerinin bu geçiş dönemiyle ebeveynlik sorumluluklarını koordine etmeleri ve çocuklarını korumak için

ebeveynlik ortamlarındaki görünl rl klerini dikkatli bir şekilde kontrol ettiklerini ifade eden çalışmada bu sırada ortaya çıkan sorunların trans ebeveynlerin toplumdaki görünürlüklerini artırdığı ifade edilmiştir.

Son zamanlarda trans aileler,  ocuk kitaplarında yer almaya ba lamı tır. Lester (2014) tarafından yapılan çalışmada 68 LGBT temalı  ocuk kitabı incelenmiştir. LGBT karakterlerinin  ocuk edebiyatında temsiline odaklanmıştır ve heteronormatifli i yıkmaya çalışan  ocuk kitaplarının çoğunluğunun başarılı olamadı ını ifade etmektedir. Kitaplarda beklenen toplumsal cinsiyet rollerine uyum sağlayan ve tehditk r olmayan LGBT karakterleri ebeveynli e ilgi duymaktadır ve bu kişiler beyaz ve üst-orta sınıfa mensuptur. Lester (2014) incelenen bütün  ocuk kitaplarının Batılı yayıncılar tarafından yazılıp basıldı ını, bu sebeple, sonuçların Batılı olmayan toplumları ve edebiyatları kapsayacak şekilde genellenemeyece ini ifade etmektedir. Sunderland ve McGlashan (2012) iki anneli ve iki babalı aileleri gösteren 25 resimli kitapta, gey annelerin ve gey babaların temsilindeki farklılıkları incelediği çalışmalarında bu tür kitaplarda, özellikle görsellerin dikkat çekici olduğunu vurgulamaktadır. Her ne kadar ortak ebeveynlerin cinselliği pozitif ve çeşitli yollarla gösterilmiş olsa da, anneler babalara kıyasla daha sık *ortak ebeveyn* olarak resmedilirken, babalar da annelere kıyasla daha sık *partner* olarak resmedilmiştir. Gey anne ve babaların toplumsal cinsiyet temsillerini ortaya koymak amacıyla, toplumsal cinsiyetin cinsellikle etkileşim içine girdiği görülmektedir. Kitap başlıklarına bakıldığında 9 iki babalı aile ve 16 iki anneli aile görülmüştür. İki anneli ailelerin daha fazla sayıda görülmesi, kadınların daha çok bakım verici olarak d   n lmesinin sonucu olarak düşünülebilir.

Resimli kitapların metinlerinde hem kadınlar hem de erkekler için ifade edilen olumsuz kişilik özellikleri oranı birbirine yakındır. Buna rağmen, olumlu kişilik özellikleri erkeklerden çok kadınlara atfedilmiştir. Ayrıca tüm karakterler olumlu kişilik özelliklerinde daha fazla gösterilmiştir. Olumlu kişilik özelliklerinin daha fazla kadınlara atfedilmesine rağmen toplumda kadından beklenen kişilik özellikleri görülmektedir. Örneğin, sevecenlik,  irin olma, anlayı lılık, yardımseverlik gibi özellikler kadınlardan beklenen kişilik özellikleridir (Dökmen-Ya ın, 1999). Akıllı olma özelliği ise resimli kitaplarda eşit oranda kadın ve erkeklere atfedilmiştir. Erkeklere uygun görülen bu özellik cinsiyet özellikleri kalıpyargılarını desteklememektedir. Buna ek olarak empatik olma özelliği oranının kadın (%9,23) ve erkeklerde (%7,70) birbirlerine yakın olması empatik olmanın daha çok kadınlara yakı tırıldı ı düşüncesine zıt d   mektedir. Yasin, Hamid, Othmanb, Bakar, Hashim ve Mohti

(2012 okul ortamında, erkek çocuklar ise erişkin, entelektüel, karar verme becerisine sahip ve liderlik özellikleri taşıyan bireyler olarak tasvir edilmektedir. Bunun yanında kızların model alacağı özellikler bulunmamıştır. Bu çalışmada, erkeksi özelliklerin ön plana çıkmadığı, kadınsı özelliklerin daha çok vurgulandığı görülmüştür. Bir cinsiyetin özelliklerinin ön plana çıkmasından ziyade her iki cinsiyet özelliklerinin cinsiyetten kaynaklanmadığı gösterilirse cinsiyetçilik önemli ölçüde azalacaktır.

Olumsuz kişilik özellikleri incelediğinde sinirlilik erkeklere atfedilmiştir. Toplumda, olumsuz durumlar karşısında erkeklerin sinirli davranışlarını göstermelerine daha hoşgörülü bakıldığı söylenebilir. Bu durum çalışmada incelenen resimli kitaplarda da değişmemiştir. Craig (2008) 1950'den bu yana en çok basılan ve satan 60 kitapta karakterlerin duygusal ifadelerini incelemiştir. Craig (2008) kadınların erkeklerden daha çok sevecen davranışları, erkeklerin de kadınlardan daha çok sinirli davranışları ifade ederken sunulduğunu belirtmiştir. Bu çalışmadaki karakterlerin duygusal ifadelere bakıldığında erkeklerin daha çok kızgın, anlayışlılık altında toplanan özelliklerde kadınların sevgi dolu, şefkatli gibi özellikler bulunduğu görülmektedir. Sinirli olma durumu erkeklerde, sevgi dolu olma özelliklerinin kadınlarda ön planda olduğu düşünülürse bu bulgu Craig'in (2008) bulguları ile örtüşmektedir. Ayrıca güvensizlik başlığı altında toplanan özelliklerin daha çok kadınlara atfedildiği tespit edilmiştir. Paynter-Crisp (2011) resimli kitapları incelediği çalışmasında kendine güvenen/saldırgan özelliklerin kadınlarda bulunmadığını tespit etmiştir. Bu çalışmada da kadınların güvensizlik (kıskanç, utangaç, kendine güveni olmayan, endişeli, hemen ağlayan) özellikleri (%18,75) ön plana çıkmıştır. Paynter-Crisp'in bulgusuyla çalışmanın bulguları örtüşmektedir.

Erkeklere ait ilgi alanı (%53,35) kadınlara (%46,35) göre daha çok belirtilmiştir. Toplumda erkeklerin ilgilerinin bilim, teknik, çalışma, macera, makineler, aletler ve silahlar; kadınların ise daha ziyade ev işleri, güzel sanatlar ve yardım dernekleri olduğu düşünülmektedir (Arat, 1996). Kadınların daha fazla yer aldığı kodlara bakıldığında kültürel – sanatsal ve sportif faaliyetlerin görülmesi olumlu bir durum olmasına rağmen beklendiği gibi araba – makine ilgi alanının sadece erkeklere atfedilmesi kalıpyargıların sürdürüldüğünü göstermektedir. Kadınlar koleksiyon ve eğlence faaliyetlerinde erkeklerden daha fazla yer almaktadır. Erkekler ise doğa – hayvan ilgi alanında kadınlardan daha fazla gösterilmiştir. Bu durum kadınların daha sakin aktivitelerde yer alırken, erkeklerin daha aktif aktivitelerde yer aldığını göstermektedir. Sonuçlar dış mekân kategorisinde erkeklerin daha fazla yer aldığını

göstermiştir. Buna göre; erkeklerin dışarda yapılan etkinliklerde daha fazla yer alması ile dış mekânlarda kadınlardan daha fazla gösterilmesi arasında bir ilişki kurulabilir. Kitiş-Çınar (2013) ders kitaplarındaki erkeklerin daha çok balık tutarken ya da avlanırken, gazete okurken, bahçe işleriyle ilgilenirken ve piknik yaparken resmedildiklerini, kadınların ise örgü örerken, televizyon seyrederken, nakış işlerken ve piknik yaparken gösterildiklerini tespit etmiştir. Bu eylemlerin kadın ve erkeğe göre dağılımlarına bakıldığında ise geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine uygun olduğu ifade etmiştir. Yasin ve diğerleri (2012), ders kitaplarında kadınlar için genellikle ev içindeki sınırlı sayıda faaliyet belirlediğini, erkeklerin ise genellikle daha çeşitli faaliyetlerde bulunurken tasvir edildiğini tespit etmiştir. Bunlardan bazılarının bisiklete binmek, futbol ve basketbol oynamak gibi sportif faaliyetler olduğunu belirtmiştir. Bu araştırmada ise erkeklerin daha çok araba-makineler ve doğa – hayvan ilgi alanında gösterildiği tespit edilmiştir. Buna göre kitap metinlerinin toplumsal cinsiyet kalıpyargılarından tamamen sıyrıldığı söylenemez.

Resimli kitaplarda kullanılan tüm erkek karakter oranı (%42,28) ve tüm kadın karakter oranının (%41,87) birbirine yakın olduğu görülmüştür. Nilsen (1971) ve Oskamp vd. (1996) yıllar içinde kadın karakterlerin kitaplardaki görünürlüklerinin arttığını belirtmektedir. Yorgancı'nın 2008'de ders kitaplarını toplumsal cinsiyet rolleri açısından incelediği çalışmasında ders kitaplarının hepsinde erkek figürlerin kadın figürlerden daha fazla olduğunu bulmuştur. Ders kitaplarında yapılan başka bir çalışmada ise 22 ders kitabı içinden 1. sınıf hayat bilgisi, 2. sınıf matematik ve 5. sınıf fen ve teknoloji ders kitapları hariç bütün kitaplarda erkek figürlerin oranının kadın figürlerine göre fazla olduğu belirtilmektedir (Özkan, 2013). Narahara (1998) anasınıfında okunan öyküleri ve Hellies-Dawn (2004) masal kitaplarını incelediği çalışmalarında yine erkek karakterlerin kadın karakterlerden daha sık yer aldığını tespit etmiştir. Bu çalışma daha eski çalışmalar olan Nilsen (1971) ve Oskamp vd.'nin(1996) bulguları ile paralellik gösterirken, daha yakın tarihli Yorgancı (2008), Özkan (2013), Hellies D. (2004) ve Narahara (1998) ile örtüşmemektedir. Ayrıca Chanzanagh, Esmaeelzadeh ve Zarsazkar (2011) İran'da ilkokul beşinci sınıfta okutulan derslerden dördünün kitabı toplumsal cinsiyetin nasıl temsil edildiğini görmek amacıyla içerik analizi kullanılarak incelenmiştir. Ders kitaplarında yer alan erkeklerin kadınlara oranı 3'te 1 (3:1) olduğunu belirtmiştir. Türkiye'de ders kitapları üzerine yapılan hemen hemen tüm çalışmalarda erkeklerin ön planda olduğu görülmektedir. Resimli kitapların resimlerde erkek ve kadınların temsil edilmesi bakımından ders kitaplarından daha ileri olduğu düşünülmektedir.

Resimli kitaplarda kullanılan karakterlerin en çok insan olarak resmedilmiş oldukları görülmektedir. Kitaplarda sırayla en çok insan, hayvan, diğer ve nesne kategorisinde bulunan karakterler yer almıştır. Hayvan karakterlere bakıldığında kadın (%4,01) ve erkek (%3,40) hayvan karakter oranının yakın olduğu, cinsiyeti belirsiz hayvan karakterlerin (%9,51) kadın ve erkeklere göre daha fazla yer aldığı tespit edilmiştir. Cinsiyeti belirsiz karakterler içeren kitaplar öyküyü herhangi bir cinsiyet üzerinden anlatmadığı için bu kitapları okuyan ya da dinleyenler karakterlere kendi düşüncelerine göre cinsiyet atayacaktır. Bu durum, kitaplarda cinsiyetçiliğin önüne geçilmesi bakımından olumlu bir durum olarak görülebilir. Fitzpatrick ve McPherson (2010) Amerika Birleşik Devletleri'nde basılan 56 boyama kitabındaki karakterlerin türlerini insan, hayvan, kurgu, süper kahraman ve insan-yapımı (örneğin konuşabilen arabalar veya robotlar) olarak sınıflandırmıştır. Çalışmada erkeklerin kadınlardan daha fazla tasvir edildiğini fakat sadece insan karakterleri analiz edildiğinde kadın (dişi) insan karakteri, 2.4:1 oranında erkek insan karakterinden sayıca daha fazla olduğunu tespit etmişlerdir. Bu yüzden, herhangi bir toplumsal cinsiyetin ne kadar baskın olduğu ifade edilirken karakter türünün mutlaka dikkate alınması gerektiği vurgulanmıştır. Fitzpatrick ve McPherson (2010) kadınların süper kahraman veya insan yapımı konuşabilen nesneler olarak tasvir edilmediğini, bunun yanı sıra, erkekler genellikle hayvan (vahşi, özgür, güçlü), kurgu, insan ve süper kahraman olarak resmedildiğini belirtmiştir. Bu çalışmada ise insan ve hayvan karakterlere bakıldığında erkek ve kadın sayılarının yakın olduğu görülmüştür. Ayrıca Fitzpatrick ve McPherson (2010) erkeklerin daha çok yetişkin, kadınların ise daha çok çocuk olarak gösterildiğini belirtmiştir. Bu durumun, erkek çocukların kendilerini yetişkin bireyler olarak görmesine, kız çocukların ise çocuk ve çocuk gibi görmesine neden olduğunu düşündüklerini ifade etmişlerdir. Bruegilles vd. (2002) kitaplardaki karakterlerin daha çok yetişkin olarak gösterildiğini ifade etmiştir. Bu çalışmada ise yetişkin ve çocuk karakterlerin erkek ve kadın sayılarının bakıldığında herhangi bir karakter türünün öne geçmediği görülmüştür.

Saç, insanlık tarihi boyunca önemli sembolik anlamlar içermiştir. Saçla ilgili değerlendirmeler cinsiyete göre farklılık göstermektedir (Çabuklu, 2007). Bu çalışmada her iki cinsiyet grubu için saç renklerinde kahve ve siyahın ön planda olduğu görülmektedir. Kadınlar kırmızı, pembe gibi renklerde gösterilirken erkekler mavi, kül rengi gibi renklerde gösterilmiştir. Buna göre kadınların saç rengi erkeklere göre daha çok çeşitlilik

göstermiştir. Gürşimşek ve Günay (2005) da çalışmasında erkeklerin saçlarının genelde kahve ve kısa olarak gösterildiklerini belirtmiştir.

Karakterlerin cinsiyetlerinin ayrılmasındaki önemli özelliklerden biri de saç uzunluğudur. Tarihte erkekler için kısa saç normal kabul edilirken, kadınların saçının uzun olması beklenmiştir (Çabuklu, 2007). Anaokulunda yapılan bir araştırmada çocuklardan kızlar hakkında bildiklerini anlatmaları istenmiştir. Çocukların verdiği en sık cevaplardan biri fiziksel görünüşle ilgili olarak kızların saçlarının uzunluğu ile ilgili bilgiler olmuştur (Fine, 2010/2011). Araştırmada diğer saç uzunluklarına göre az da olsa kadınların kısa saçlı (%4,27) resimlendiği görülmüş fakat erkeklerin uzun saçlı olarak resimlendiği görülmemiştir. Resimlerde kadınlar en çok uzun saçlı (%20,60), erkekler en çok (%40,70) olarak gösterilmiştir. Carter 2009'daki çalışmasında, kadın karakterlerin uzun saçlı ya da kurdeleli olmak üzere iki şekilde gösterildiği ve bu karakterlerin hiç birinin kısa saçlı gösterilmediğini belirtmiştir. 19 kitabın 7'sinde kadın karakterler orta uzunlukta saçla, 9'unda uzun saçla gösterilmiştir. Bu çalışmada kadın karakterlerin kısa saçlı gösterilmesi kalıplaşmış düşüncenin dışına çıktığını göstermektedir. Günümüzde kadınların kısa saçlı olması erkeklerin uzun saçlı olmasına göre daha kolay kabul edilebilir bir durum olarak düşünülmektedir. Kitaplarda uzun saçlı erkeklerin yer almamasının nedeninin bu durum ile ilgili olduğu düşünülmektedir.

Resimli kitapların resimlerinde her iki cinsiyetin yüzlerinde en çok mutluluk ifadesinin olduğu görülmektedir. 16. yüzyılda yüz ile insanın karakteri arasında ilişkiler kuran yaklaşımların olduğu belirtilmiştir. Önceleri yüzün doğal ifadelerini kontrol altına alma düşüncesi ve yüze çeki düzen verme amacıyla soylular kendilerinin portrelerini yaptırmışlardır. Bu şekilde sınıfsal farklılıkların temeli atılmış ve 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra sanayileşmeyle ve fotoğrafın ucuzlamasıyla kamusal bir yüz yaratılmak istenmiştir. Bu yeni yüz normal, beyaz, heteroseksüel orta sınıf erkeğin yüzü olarak ortaya çıkmıştır. Artık yüzde yapay bir gülümseme bulunmaktadır ve bu "iyi hal kültürünün" parçası olmuştur (Çabuklu, 2007). Karakterlerin yüzlerinde diğer duygu ifadelerinin daha az bulunmasının nedenin arkasında "iyi hal kültürünün" devam ettirilme çabasının olduğu düşünülebilir.

Karakterlerin yüzlerindeki cinsiyete dair ipuçları tüm karakter türlerinde -insan, hayvan, nesne, yaratık, diğer- incelenmiştir. Buna göre resimlerde kadın karakterlerin %3,5'inde ruj, %1,5'inde yanaklarında pembelik, %3'ünün dudak renginde biçiminde belirginlik, %13'ünün kirpiklerinde belirginlik bulunmaktadır. %79,0'ının yüzlerinde

cinsiyete dair ipucu taşımamaktadır. Kadınlar en çok kirpiklerindeki belirginlikle yüzlerinde kadın cinsiyetine dair ipucu bulunmamaktadır. Gürşimşek ve Günay (2005) da çalışmasında kadınların uzun kirpiklerle gösterildiğini belirtmiştir.

Erkek karakterlerin %8'i bıyıklı, %3'ü sakallı, %0,5'i bıyıklı ve sakallı, %1,5'i yanaklarında pembelik ya da çilli olarak gösterilmiştir. Erkeklerin %87,0'ının yüzlerinde cinsiyete dair ipucu bulunmamaktadır. Erkekler en çok bıyıkla yüzlerinde cinsiyete dair ipucu taşımaktadır. Gürşimşek ve Günay (2005) da çalışmasında erkeklerin sakal ya da bıyıkla gösterilerek cinsel kimliklerinin belirtildiğini ifade etmiştir.

Cinsiyete dair ipucu taşımayan kadın ve erkek karakter oranının çok olması karakterlerin yüz çizimlerinde cinsiyetçilik öğelerinin fazla kullanılmadığı ve karakterlerin yüzlerindeki çizimlere bağlı olarak ayrıştırılmadığı düşünülebilir.

Resimlerde kadınların (%63,29) erkeklere (%36,71) göre daha çok aksesuarla gösterildiği tespit edilmiştir. Buna göre aksesuarların, kadınlar açısından daha çok cinsiyeti ayırtıran nesne konumunda olduğu düşünülebilir. Kadınlar en çok saç tokası (%47,78) ile gösterilmiştir. Kadınların en çok saç tokası ile gösterilmesi, Carter'ın (2009) kadın karakterlerin uzun saçlı ya da kurdeleli olarak gösterildiği bulgusu ile paralellik göstermektedir. Toka hem saçları açık olanlar hem de toplu olanlar için vazgeçilmez bir aksesuar olarak yer almıştır. Gürşimşek ve Günay (2005) kadınların küpe, çanta ve taç ile gösterildiğini belirtmektedir. Bu çalışmada kadınlar %6,46, erkekler %6,06 oranında çanta ile gösterilmiştir. Bu yüzden çanta kadınlar için ayırt edici bir aksesuar olarak görülmemiştir. Kadınlar ikinci olarak en çok küpenin içinde bulunduğu takı (%15,92) ile gösterilmiştir. Gürşimşek ve Günay (2005) kadınların giysileri ile erkeklerin ise kullandıkları aksesuarlarla cinsel kimlikler kazandıklarını ifade etmektedir. Bu çalışmada erkek karakterin öne çıkan aksesuarları şapka (%36,27) ve gözlüktür (%27,48). Şapka ve gözlüğün, kravat gibi sadece erkeklere özgü aksesuar olarak görülmediği söylenebilir. Toplam yüzdelere bakıldığında erkekler %10,01 oranında gözlük, %13,31 oranında şapka ile gösterilmiştir. Çalışmada kadınlar erkeklere göre daha az oranda da olsa şapka (%3,62) ve gözlükle (%7,25) gösterilmiştir.

Resimlerde erkeklerin kadınlara göre daha çok ceket ve gömlekle resimlendiği görülmektedir. Ceket ve gömleğin genelde erkekler tarafından kullanıldığı düşünüldüğünde böyle bir sonucun çıkması beklenebilir. Pijama kadınlarda gecelik şeklinde de resimlenmiş ve

kadınlar (%2,71) erkeklerden (%1,17) daha fazla pijama ile gösterilmiştir. Ayrıca kadınlar en çok tişört-kazak ve elbise ile gösterilmiştir. Resimlerde erkeklerin pantolonla resimlendiği görülmektedir. Kadınların etekle gösterilme oranı (% 6,88) pantolonla (%11,11) gösterilme oranının eteğin kadınlara ait bir giysi olmasına rağmen altında kalmıştır. Carter (2009) çalışmasında 8 kitapta kadın karakterlerin elbiseyle, 4 kitapta pantolonla gösterildiğini belirtmiştir. Gürşimşek ve Günay (2005) çocuk kitaplarında kadınların en sık elbise ve etekle, erkeklerin ise pantolon ve gömlekle gösterildiğini ortaya koymuştur. Bu çalışmada kadınlar elbise ve pantolonla daha fazla gösterilmiştir. Kadınların giysilerinde en çok kullanılan renkler sırasıyla mavi (%16,99), mor (%14,5), kırmızı (%13,08) ve pembe (%12,7) olduğu görülmektedir. Erkeklerin giysilerinde ise en çok mavi (%11,95), kahve (%7,15), siyah (%7,06) ve yeşil (%11,14) kullanılmıştır. Ayrıca mavi rengin kadın giysilerinde en çok kullanılan renk olmasına rağmen erkek giysilerinde daha çok kullanıldığı ve az da olsa erkek giysilerinde pembe (%0,33) rengin kullanıldığı görülmüştür. Resimlerde kadınlar için kullanılan renklerin canlı, erkekler için kullanılan renklerin ise daha koyu renkler olduğu düşünülmektedir. Gürşimşek ve Günay (2005) kadınlar için pembe ve yeşilin, erkekler için mavi ve siyahın baskın renk olarak kullanıldığını ifade etmektedir. Buna göre bu araştırmanın bulguları Gürşimşek ve Günay'ın çalışmasının bulguları ile kısmen örtüşmektedir. Carter (2009) çalışmasında 6 kitapta kadın karakterlerin baskın olarak pembe ve kırmızı renk giysilerle gösterildiğini tespit etmiştir. Çalışmanın bulgularının Carter'ın (2009) bulguları ile paralellik gösterdiği söylenebilir.

Sosyolog Jo Paoletti 19.yüzyılın sonuna kadar çocuklara beyaz kıyafetler giydirildiğini, çocuk kıyafetlerindeki pembe mavi etiketlemesinin toplumsal cinsiyetin miladı olduğunu belirtmektedir. Ayrıca önceleri bir süre pembenin kırmızıya yakın bir renk olması nedeniyle kararlı ve güçlü bir renk olarak erkekler için, mavinin inanç ve sebat sembolü olması nedeniyle kızlar için uygun görüldüğünü ifade etmektedir. Bunlara ek olarak, çocuk giyimindeki dönüşümün tesadüfi olmadığını, toplumsal cinsiyetin öğretililebilecek bir şey olduğunu söylemektedir (Fine, 2010/2011). Bu bağlamda erkelere uygun görülen rengin mavi, kızlara uygun görülenin pembe olması toplumun ürettiği bir kültürel yapıyı değiştirmesidir. Bu bağlamda bundan çok sonra bugün kabul edilen kültürel yapılar da değişebilir.

Karniol (2011), toplumsal cinsiyetle ilgili renk kalıpyargılarını incelediği çalışmasında toplam 98 İsraili anasınıfı öğrencisi ve 3'üncü sınıf öğrencisine kadın figürün (Bratz) mavi renkli, erkek figürün (Batman) pembe renkli olduğu kitapçıklar vererek seçim yapmalarını istemiştir. Kitapçık seçiminde rengin göz ardı edildiği; erkeklerin çoğunlukla, kapağında

Batman olan pembe renkli kitapçığı, kızların da çoğunlukla, kapağında Bratzdoll olan mavi renkli kitapçığı seçtiği ifade edilmiştir. Çalışmada, her ne kadar renk çocukların seçimlerine yön verse de, diğer toplumsal cinsiyet bağlantılı ipuçlarıyla uyuşmadığında, rengin çocuklar için daha az önemli bir ipucu haline geldiği belirtilmiştir. Karniol (2011), erkeklerin, kadın kalıpyargıları içeren figürü boyamaktan ve pembe rengi kullanmaktan kaçtıklarını, pembe yerine sarı rengi kullandıklarını ifade etmiştir. Ayrıca küçük yaştaki erkek çocuklar yaşça daha büyük olanlara kıyasla daha çeşitli renkler kullanma eğiliminde oldukları tespit edilmiştir. Kızların ise, erkek kalıpyargıları içeren figür için kadınlar için kalıplaşmış renkleri daha az kullandığını ancak diğer figürler için her iki tür rengi de eşit ölçüde kullandığını belirtmiştir. Renk toplumsal cinsiyet ile ilgili önemli bir ipucu olsa da, kullanıldığı nesne veya eşya daha önemli olabilmektedir. Bu çalışmada yetişkinler ve çocukların giysileri için tercih edilen renklerin daha ayrıntılı incelenebileceği düşünülmektedir.

Kitaplardaki kadın (% 31,34) ve erkek ana karakter oranının (%34,3) küçük bir farkla erkekler lehine olsa da birbirine yakın olduğu görülmektedir. Kadın ve erkek ana karakter oranının birbirine yakın olması cinsiyetçilik açısından bakıldığında olumlu bir durumdur. Gooden ve Gooden (2002) 1995-1999 yılları arasında basılan çocuklar için dikkat çeken kitaplar arasından 83 kitabı ana karakter, resimler ve kitap isimleri açısından incelediği çalışmasında kitaplarda ana karakter olarak kadınların yer alması nedeniyle adım adım eşitliğe doğru ilerlendiğini belirtmiştir. Hellies-Dawn (2004) 20 farklı yazardan toplam 100 kitap incelediği çalışmasında beklendiği gibi, erkeklerin kadınlardan daha fazla ana karakter olarak ve daha olumlu özelliklerde gösterildiğini ifade etmiştir. Çınar-Kitiş (2013) ortaokul Türkçe ders kitaplarını incelediği çalışmasında metinlerdeki ana karakter dağılımına bakmış ve en çok erkek yetişkin ve çocukların ana karakter olduğunu belirtmiştir. Ev ve ev çevresi kategorisinde erkek ana karakterler (%26,10), kadın ana karakterlere göre (%21,73) daha fazla ev ve ev çevresinde gösterilmiştir. Bu durum dikkat çekici olsa da, dış mekân kategorisine bakıldığında erkekler (%21,74) kadınlara (%8,70) göre çok daha fazla dış mekânda resimlenmiştir. Çınar-Kitiş (2013) çalışmasında yetişkin ve çocuk figürleri ayrı değerlendirmiştir. Buna göre hem yetişkinlerde hem de çocuklarda kadın ve erkekler ev ve ev çevresinde birbirine yakın oranda resimlenmiştir. Dış mekânda da hem yetişkinlerde hem de çocuklarda erkekler kadınlara göre daha fazla resimlenmiştir. Bu anlamda çalışmanın bulguları Çınar-Kitiş'in (2013) bulguları ile paralellik göstermektedir. Bu araştırmada kurum – kuruluş ve belirsiz kategorisinde kadın ana karakterler erkek ana karakterlerden daha fazla yer almıştır. Ancak Çınar-Kitiş (2013) hem yetişkin hem de çocuklarda erkeklerin kadınlara

göre daha fazla kurum – kuruluş ve belirsiz kategorisinde yer aldığını tespit etmiştir. Esen ve Bağlı (2002) ilköğretim 1. Sınıf Abece ve Türkçe kitaplarında kadınların en çok ev ve ev çevresinde, erkek figürlerin ise en çok dış mekânlarda sergilendiğini belirtmiştir. Ölçer (2003) 32 adet Türk masalını incelediği çalışmasında, ev içi mekânın aile bütünlüğünün korunarak geleneğin sürdürülebilmesi için, savunulması gereken bir mekân oluşuyla kadına, ev dışı mekânın ise genellikle erkeğe ait olduğunun ortaya çıktığını ifade etmektedir. Yorgancı (2008) 1-5. sınıflara okutulan ders kitaplarında kız çocukların erkek çocuklara göre daha çok evde gösterildiğini, erkeklerin ise daha çok kamusal yaşamda gösterildiğini belirtmiştir. Yasin ve diğerleri (2012) Malezya'daki ingilizce ders kitaplarının görsel analizini gerçekleştirmişlerdir. Analize göre, kadın katılımcılara ayrılan alanın hâlâ özel alan, erkeklerin ise genellikle ev dışında, kamusal alanda temsil edildiği belirtilmiştir. Bu çalışmada erkekler daha çok her ne kadar ev ve ev çevresinde gösterilse de dış mekânda gösterilme oranı kadınlardan daha fazladır. Buna göre mekân temasında kalıpyargı içeren ve içermeyen düşünce bir arada bulunmaktadır.

Resimlerde kadınların bulundukları mekânla ya da yaptıkları işle ilgisiz olarak resimlendiği 5 kitap olduğu ve resimlere bakıldığında bu kadınların mutfak önlüğü ile resimlendiği görülmektedir. Bu durum mutfak önlüğünün cinsiyetçi bir nesne olarak kullanıldığını göstermektedir. Örneğin, kadın karakterin salonda kitap okurken çocuğu su istediği için mutfaka gitmesi ve orada önlükle gösterilmesi cinsiyetçiliğin gizil mesajlarından biri olarak görülebilir.

Birçok toplumda meslekler “kadın işi” ve “erkek işi” olarak cinsiyete göre uygun görülmesi bakımından ikiye ayrılmaktadır (Parlaktuna, 2010). Örneğin, bir meslek insanın bütün zamanını, enerjisini, duygusal ve maddi kaynaklarını talep ediyorsa, bu mesleğin kadınlar için uygun olmadığı düşünülür. Kadınların meslek sahibi olsalar da asıl işlerinin evle ilgili işler olarak kabul edilmesi, onların çalışma hayatlarını kısıtlamaktadır. Ev kadınının bir kadınlık normu haline gelişinden sonra çok şey değişmiştir. Çünkü artık tek doğru “çalışmayan kadın” haline gelmiştir. Çalışmak bir kadın için ancak ihtiyaçtan ve istisnai bir durum olarak görülmektedir. Günümüzde bu düşüncenin varlığından söz edilebilir fakat kadınların meslek sahibi olmasının önemi daha da artmış görünmektedir. Yine de kadınlar çalışma hayatlarında ne kadar başarılı olsalar da ailelerine yeterince ilgi gösteremediklerinde çalışmanın kadınlar için uygun olmadığı düşünülür. Bu yüzden kadın mesleklerinin eve de vakit ayırabileceği yarı zamanlı rahat meslekler olması gerektiği kanısı yaygındır (Çayır ve

Ceyhan, A., 2012). Örneğin, Köşeler'in (2009) çalışmasında sadece kadınlara atfedilen meslekler; hemşirelik, ses sanatçısı, anaokulu müdürü ve terziyiktir. Yorgancı (2008) 1-5. Sınıflara okutulan ders kitaplarında kadınlara öğretmenlik, doktorluk, hemşirelik meslekleri önerilirken; erkeklere önerilen mesleklerin mekanik işleri kapsıyor olmasının vurgulandığını ifade etmiştir.

Bu araştırmada resimli kitapların metin ve resimlerinde kadın karakterlere geleneksellerin yanı sıra geleneksel olmayan mesleklerin de atfedildiği tespit edilmiştir. Örneğin, mimar, arkeolog ve veteriner mesleği sadece kadınlara atfedilen mesleklerden birkaçını oluşturmaktadır. Köşeler'in 2009 yılında yaptığı çalışmada mimarlık ve veterinerlik sadece erkeklere atfedilen meslekler olarak bulunmuştur. Bu araştırmada kadınların daha farklı mesleklerde gösterilmesi bakımından bir ilerleme olduğu söylenebilir. Buna rağmen sadece erkeklere atfedilen meslekler incelendiğinde kalıpyargıların dışına çıkıldığı söylenememektedir. Erkekler Köşeler'in (2009) çalışmasında da olduğu gibi bu araştırmada da tamirci, postacı, mühendis, pilot, bahçıvan gibi meslek gruplarında gösterilmektedir. Her iki çalışmada hem erkek hem kadınlara atfedilen meslekler de ise öğretmenlik kadınlara daha çok yakıştırılan meslek olmuştur. Doktorluk Köşeler'in (2009) çalışmasında erkeklere daha uygun görülürken, bu çalışmada kadın ve erkeklerde hemen hemen eşit sayıda gösterilmiştir. Günümüzde kadınların eğitim görmesi için harcanan çaba geçmişe göre bir hayli artmıştır. Bunun için sivil toplum kuruluşları harekete geçmiş ve toplumda kadınların eğitim görmesiyle birçok şeyin değişeceği düşüncesi yer almaya başlamıştır. Bu araştırmada kadınların doktor olarak gösterilmesi, kadınların eğitime harcanan çabanın sonucu olarak düşünülmektedir.

Raol ve Smith (2014) hastaneyi konu alan 4-11 yaş çocuklarına yönelik yazılan 48 kitabı incelediği çalışmasında; doktor karakterlerinin sadece % 37'si kadinken, % 59'u erkek olduğunu belirtmiştir. Ayrıca hastalar arasında da cinsiyet dengesizliği olduğunu ve sadece % 32'si kadınlardan oluştuğunu ifade etmiştir. Kitaplarda kadın doktorlar erkek meslektaşlarına göre daha genç görünmektedirler. Kadın yazarlar, doktorları nadiren olumsuz karakterli veya zayıf klinik bilgileri olan kişiler olarak tasvir etmiştir. Kadın yazarlar eşit sayıda erkek ve kadın doktor karakterleri yaratırken, erkek yazarlar tarafından yaratılan doktor karakterlerinin çoğu erkekti. Kadın doktorların % 70'i sağlık ocaklarında ya da toplum merkezlerinde çalışırken tasvir edilmiştir ve % 30'u da hastanelerde çalışırken tasvir edilmiştir. Kadınlar evin yakınına konumlandırılmış ve hastanelerin yüksek statülü dünyasından uzak tutulmuştur. Kadın doktorlar genellikle hastalarından tedavi geçmişlerini öğrenirken tasvir edilmiştir.

Erkek meslektaşları ise, muayene ederken ya da diğer başka süreçlerde görev üstlenirken tasvir edilmiştir. Teşhis teknolojilerinden etkilenen çocuklara göre, erkek doktorların yaptıkları işler daha önemli görünebileceği düşünülmektedir.

Ülkemize göre daha gelişmiş sayılabilir bir ülkede bile kadınların çocuk kitaplarında ikincil konumda gösterildikleri görülmektedir. Raol ve Smith (2014) çalışmalarında iş gücü istatistiklerinde pratisyen hekimlerin % 37'sinin ve hastane danışmanlarının üçte birinin kadın olduğunu ifade etmiştir. Buna rağmen, kitaplarda kadın doktorların % 70'inin sağlık ocaklarında ya da toplum merkezlerinde çalışırken tasvir edilmesi kalıpyargıların sürdürüldüğüne işaret etmektedir.

Ayrıca yine bu çalışmada frekansları erkeklere göre az olsa da kadınlar araba – bisiklet yarışçısı, sporcu, aşçı, çiftçi, satış görevlisi olarak gösterilmiştir. Bunlara ek olarak, erkekler için daha uygun olarak düşünülen astronotluk ve bilim insanı meslekleri kadınlarda daha fazla frekansa sahiptir. Bu durumun kadınların artık toplumsal hayatta daha çok yer alması ve statüsünün yükselmesinden kaynaklandığı düşünülebilir. Gümüsoğlu (2006), ders kitapları üzerine yaptığı çalışmada 1950'den önce kadınların kitaplarda meslek sahibi olarak yer aldığını, 1950'den sonra ise annenin ev işlerini yaptığı ve dışarıda çalışanın baba olduğu belirtmektedir. Bu araştırmada, kitaplarda kadınların gösterildikleri meslekler çeşitlilik göstermekte ve bu da olumlu bir durumdur. Çalışmanın bulguları bu anlamda Köseleler'in (2009) ve Gümüsoğlu'nun (2006) bulgularıyla paralellik göstermemektedir. Fitzpatrick ve McPherson (2010) boyama kitaplarında kadın bilim insanı, kamyon şoförü ya da doktor göremediklerini belirtmiştir. Keith, L. (1995), çalışmada kadınların kalıplaşmış ve kadınlara uygun mesleklerde gösterildiğini belirtse de, kalıplaşmış düşüncenin aksine kasap ve taksi şoförü olarak da gösterildiğini tespit etmiştir. Resimli kitaplarda kadın temsillerinin artmasının yanı sıra çeşitli mesleklerde gösterilmesi toplumdaki kadın hareketliliğinin bir sonucu olarak görülebilir.

Araştırmada toplumsal cinsiyet kalıpyargılarının yapılan iş kodlarında sürdürüldüğü açık bir şekilde görülmüştür. Yapılan iş kodlarında cinsiyetçi iş bölümüne ait bulgulara rastlanılmıştır. Kadınlar ev işleri, temizlik, yemek, örgü – el işleri, çocuk bakımı, öz bakım işlerinde erkeklerden daha fazla yer almışlardır. Erkekler ise doğa – hayvan ile ilgilenme, tamir – bakım – inşa, güç – kuvvet – taşıma, araç kullanma, sportif faaliyetler ve sanatsal – kültürel faaliyetlerde daha fazla yer almışlardır. Kalıpyargıların devam ettiğinin bir göstergesi

olarak dikkat çeken bir bulgu da erkeklerin en çok çocuk bakım işlerinde yer almasına rağmen yaptıkları iş çocukla oyun oynama olarak gösterilmiştir. Çocuğun temizliği, yemek yedirilmesi gibi işler anneler tarafından yapılmaktadır.

Gümüsoğlu (2006) çalışmasında, ders kitaplarında 1950 öncesinde anne ile babanın ortak amaçlar doğrultusunda hareket ettiğini ifade ederken, 1950 sonrasında annenin yemek, çamaşır, bulaşık gibi işleri yaptığını vurgulayan cümleler bulunduğunu ifade etmektedir. Köşeler (2009) de çalışmasında kadınların en çok yemek yapma, sofrta hazırlama ve çocukla ilgilenme gibi işlerde gösterildiğini, erkeğin işten dönüşte çocuklarla ilgilenme, tamir, odun toplama gibi işlerde gösterildiğini belirtmektedir. Her iki çalışmanın bulguları da kadınları evde, erkekleri daha çok dışarıda olduğuna işaret etmektedir. Yorgancı (2008) ders kitaplarında yemek, temizlik ve çocuk bakımının tamamının kadınlar tarafından üstlenildiğini ifade etmektedir. Kitiş-Çınar (2013) ders kitaplarında kadınların ev ile ilgili eylemlerde erkeklere göre daha çok bulunduğunu, erkeklerin çalışma hayatında daha sık gösterildiğini ifade etmektedir. Ayrıca çocuk ile ilgili eylemlerde kadınların daha fazla yer aldığı ve anne rolünün vurgulandığını belirtmektedir.

DeWitt, Cready ve Seward (2013) 1902 ve 2000 yılları arasında basılan 300 resimli çocuk kitabını incelediği çalışmalarında kitabın basım zamanını bağımsız değişken şeklinde ele alarak anne ve babaların rollerinde değişim olup olmadığını sorgulamışlardır. Çalışmada arkadaş rolünü çoğunlukla babalar üstlendiği görülmüştür. Çocuğu dışarıya gezmeye çıkarmak genellikle her bir ebeveyn tarafından eşit ölçüde sergilenen bir davranışken, çocukla hem fiziksel hem de fiziksel olmayan yollarla oynama eylemi genellikle babalar tarafından yerine getirilmiştir. Bu bulgu, bu araştırma ve diğer araştırmalarda ortaya çıkan erkeğin daha çok “çocukla oynarken gösterilmesi” ile örtüşmektedir. DeWitt, Cready ve Seward (2013) disipline etme rolünün, anneler ve babalar arasında paylaşıldığını belirtmiştir. Genel anlamda, kadınların beslenme ve bakıcılık faaliyetlerinde erkeklerden üstün, erkeklerin de arkadaş olma ve evi geçindirme konusunda kadınlardan üstün olduğu tespit edilmiştir. Fakat, 20. yüzyılın son 30 yılında eşitlikçi tasvirlerin arttığını ifade edilmiştir. 2000 yılında basılan kitaplarda babaların, geçmiş zaman dilimlerine göre, çocuk bakımıyla daha fazla ilgilenirken tasvir edildiği ve annelerin de giderek daha fazla dışarıda çalışırken tasvir edildiği görülmüştür. Bu araştırmada da erkeklerin en çok -her ne kadar çocukla oynama olarak da olsa- çocuk bakımı ile ilgilenmeleri ve kadınların çeşitli mesleklerde gösterilmesi, resimli kitaplarda eşitlikçi tasvirlerin artışı olarak düşünülmektedir.

Fitzpatrick ve McPherson (2010) çalışmalarında karakterlerin davranışlarını 3 faaliyet düzeyi olarak - statik, meşgul (statik, ancak çizim yapmak gibi ince motor becerilerini kullanıyor) ve aktif (kaba motor becerileri) – kodlanmıştır. Çalışmanın sonunda erkeklerin daha aktif davranışlarda bulunurken gösterildiği belirtilmiştir. İnce motor becerileri alanında, erkeklerin (% 57) kadınlardan (% 43) daha fazla tasvir edilmesinin şaşırtıcı bir bulgu olduğu ifade edilmiştir. Sadece statik kategoride kadınlar baskın çıkmıştır (örneğin, oturma ya da ayakta durma ve hiçbir şey yapmama). Kaba motor becerileri alanında, büyük farklılıkların olduğu belirtilmiştir. Erkekler koşarken, tırmanırken ve başkalarını kurtarıırken (genellikle kadınları ve küçük çocukları) gösterilmiştir. Fitzpatrick ve McPherson (2010) bu görsellere dayanarak, çocuklar, erkeklerin "çalıştıkları" kadınların ise "hiçbir şey yapmadıkları" şeklindeki yerleşik kalıpyargılara maruz kaldıklarını iddia etmektedir. Yasin ve diğerleri (2012) kadınlara tahsis edilen toplumsal rollerle ilgili kalıpyargıların eş, annelik ve bakıcılık olduğunu ve bu görevlerin genellikle sadece ev ile sınırlı olup, kadınlar ön bahçe ve arka bahçe gibi özel alanlarda temsil edildiğini belirtmektedir. Özellikle mutfak ve bahçedeki ev işlerinden sorumlu olarak tasvir edildiği belirtilmiştir. Bu araştırmanın bulguları diğer araştırmalarla paralellik göstermektedir. Yapılan işlerin kadın işi ve erkek işi olarak ayrıldığı bir düşünce sisteminin getirilerinin resimli kitaplarda yer bulduğu ve bu kitaplarla bu düşüncelerin zihinlere yerleştiği düşünülmektedir.

Resimli kitapların metin ve resimlerinde geleneksel çocuk oyunları ve park – bahçe – toprak oyunlarında kadın ve erkeklerin birbirlerine yakın oranda yer aldıkları görülmektedir. Topla oynanan oyunlarda ise kadınların, bilgisayar oyunlarında erkeklerin hiç yer almadığı tespit edilmiştir. Hareketli oyunlarda ise erkekler daha fazla gösterilmiştir. Örneğin, Düş gücü oyunları incelendiğinde kalıpyargıların burada daha çok belirgin olduğu görülmektedir. Evcilik ve doktorculuk oyunlarında erkekler hiç gösterilmemiş; tamircilik, uzay oyunu ve hayal oyunlarında kadınlar hiç gösterilmemiştir. Düş gücü oyunlarında cinsiyetçi iş bölümü, çocuk oyunlarına uyarlanmış bir şekilde ortaya çıkmıştır. Örneğin, evcilik oyunlarında kadın karakterler yer alırken, tamircilik oyunlarında erkek karakterler yer almaktadır. Bu durum, yetişkinlerin yaptıkları işlerdeki rol dağılımıyla benzerlik göstermektedir.

Kitapların metin ve resimlerinde düş gücü oyunlarında kullanılan oyuncaklarda kadın ve erkeklerin oynadığı oyuncaklar arasında belirgin bir fark görülmektedir. Evcilik oyuncakları, oyuncak bebekler ve tamir aletlerinde cinsiyetçi yaklaşımın sürdürüldüğü

söylenabilir. Erkekler çok az oranda evcilik oyuncakları (%0,5) ve oyuncak bebeklerle (%0,5) gösterilmiştir. Kadınlar ise tamir aletleri ile hiç gösterilmemiştir. Carter'ın (2009) çalışmasında 19 kitapta 4 kitabın kadın ana karakteri oyuncak bebekle, 4 kitabın kadın ana karakteri oyuncak hayvanla ve 3 kitabın kadın ana karakteri topla oynamıştır. Buna rağmen oyuncak bebeklerle oynayanların büyük çoğunluğu oluşturduğundan söz edilemeyeceği belirtilmiştir. Ayrıca kitapların tümüne bakıldığında karakterlerin erkeklerin tercih ettiği araba, kayık gibi oyuncaklarla oynadığı, bir yandan blok ve uçurma gibi cinsiyetsiz oyuncaklarla da oynadığı belirtilmiştir.

BÖLÜM VI

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmada elde edilen sonuçlar bulguların sunuluş sırasıyla özetlenmiştir.

Resimli kitaplarda kadın yazar ve çizer oranı erkeklere göre daha fazladır. Bu kadınlar lehine bir durumdur. Ayrıca kitap isimlerinin çoğunda cinsiyete dair ipucu bulunmamaktadır. Cinsiyete dair ipucu taşıyan kitaplara bakıldığında ise kitap isimlerinde kadın isimleri erkek isimlerinde daha fazla yer almaktadır. Bu durumun da kadınlar lehine olduğu görülmektedir.

Resimli kitaplarda yer alan ailelerin yapısı ile ilgili bulgulara bakıldığında çekirdek ailelerin oranının geniş ailelerin oranına göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca çok sayıda (27) sadece tek ebeveynin gösterildiği fakat ailenin tek ebeveynli aile olduğuna dair herhangi bir ipucu içermeyen kitapların çoğunluğu oluşturduğu görülmüştür. Bu ailelerde annenin babalara göre daha çok yer aldığı ve bu yüzden babaların pasif bir şekilde gösterildiği tespit edilmiştir. Babaların kitaplarda annelere göre daha az yer alması çocukla ilgilenmenin annenin sorumluluğu olarak gösterilmek istenmesiyle ilgili gizil mesajlar içerdiği düşünülmektedir.

Kitaplarda tüm karakterler için olumlu kişilik özellikler olumsuz kişilik özelliklerinden daha fazla yer almıştır. Okul öncesi dönemde çocukların iyi özellikleri örnek alması için bu durum olumlu bir sonuç sayılabilir. Buna rağmen olumlu kişilik özelliklerinin çoğu kadınlar için kullanılmıştır. Kadınlar için kullanılan bazı olumlu kişilik özelliklerinin kalıpyargı içeren düşünceden (kadınların anlayışlı, sevimli vb. olması gibi) ayrıldığı görülmüştür. Olumsuz kişilik özelliklerinin kadınlara ve erkeklere ait toplam yüzdelerine bakıldığında ise oranların birbirine yakın olduğu görülmüştür. Olumsuz kişilik özelliklerinde de sinirli olmanın daha çok erkeklere atfedilmesi kalıpyargıların sürdürüldüğünü göstermektedir.

Kadınların ve erkeklerin ilgi alanlarına bakıldığında erkeklerin dış mekânda daha aktif olabilecekleri ve mekanik konuları kapsayan etkinliklerde, kadınların daha sakin etkinliklerde

görüldüğü bulunmuştur. Buna rağmen kadınların sportif etkinliklerde erkeklerden daha çok yer alması kalıpyargıların az da olsa değiştiğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Resimli kitaplarda erkek ve kadın karakterlerin temsil edilme oranı erkekler az bir oranda fazla olsa da birbirine çok yakındır. Karakterler genellikle insan olarak gösterilmiştir. Hayvan olarak gösterilen karakterlerin çoğunu (daha çok çeviri eserlerde) cinsiyeti belirsiz hayvanlar oluşturmaktadır.

Resimli kitaplarda kısa saçlı kadınların yer alması olumlu bir durum olarak görülmüştür. Buna rağmen; hiçbir erkek karakterin uzun saçlı gösterilmemesi saç konusunda kalıpyargıların erkekler için devam ettiğini düşündürmüştür. Kadınlar daha çeşitli saç rengiyle gösterilmiştir ve kadınların saç renkleri erkeklerin saç renklerine göre canlı renklerdir. Kadın ve erkek karakterler genelde mutlu gösterilmiştir. Yüzünde cinsiyet ipuçları içermeyen karakterlerin fazla oluşu cinsiyetleri fiziksel anlamda ayırtırmanın pek fazla yapılmadığını göstermektedir.

Kitap resimlemelerinde kadınlar daha çok saç tokası ve takıyla, erkekler ise şapka ve gözlükle gösterilmiştir. Kadınlar erkeklere göre az da olsa şapka ve gözlükle gösterilmiştir. Kıyafetler incelendiğinde kadınlar en çok elbise ve pantolonla gösterilmiştir. Kadınların etekten daha çok pantolonla resimlenmesi olumlu bir durumdur. Erkekler en çok pantolonla gösterilmiştir. Kadın kıyafetlerinde öne çıkan renkler mavi, pembe, kırmızı ve mor; erkek kıyafetlerinde öne çıkan renkler mavi, siyah ve gridir.

Ana karakterlerin en çok bulundukları mekân açısından bakıldığında erkek ana karakterler, kadın ana karakterlerden daha fazla dış mekânda gösterilmesine rağmen, erkeklerin kadınlar kadar - hatta daha fazla oranda - ev ve ev çevresinde gösterilmesi olumlu bir durumdur. İncelenen 70 kitaptan 5 kitapta karakterler bulundukları mekânla ilgisiz bir şekilde gösterilmiştir.

Kadınların çok çeşitli mesleklerde ve buna ek olarak “erkek mesleği” olarak düşünülen mesleklerde görülmesi olumlu bir durum olarak bulunmuştur. Kadınların astronot, bilim insanı, mimar ve veteriner gibi mesleklerde görülmesi cinsiyete yönelik kalıpyargı içermeyen bir düşüncenin ürünüdür. Buna rağmen erkeklerin hala bahçıvan, pilot, mühendislik gibi mesleklerde görülmesi cinsiyete yönelik kalıpyargıların sürdürüldüğünü göstermiştir.

Eylem temasında ise kalıpyargıların çok net bir şekilde ortaya çıktığı görülmüştür. Kadınlar en çok yemek-servis, ev işleri – temizlik ve çocuk bakım ile gösterilmiştir. Erkekler ise güç kuvvet gerektiren mekanik işlerde yer almıştır. Buna rağmen; erkekler en çok çocuk bakım işlerinde gösterilmiştir. Erkekler çocuğun sadece oyun ihtiyacını karşılayan ebeveyn gibi gösterilse de bu olumlu bir durumdur. Kadın ve erkek karakterlerin oynadığı oyun ve oyuncaklarda cinsiyete yönelik kalıpyargı içermeyen özellikler bulunsada yine de kalıpyargıların devam ettiği görülmüştür.

Araştırma sonucunda resimli çocuk kitaplarındaki toplumsal cinsiyet kalıpyargıları çocuklara, kadın ve erkeklere atfedilen meslekler, eylemler, kişilik özellikleri, ilgi alanları, oyunlar, oyuncaklarla birlikte kadın ve erkeklerin fiziksel görünüşleri, kıyafetleri, aksesuarları ve bulundukları mekânlar aracılığıyla gösterildiği belirlenmiştir. Genel olarak resimli çocuk kitaplarındaki toplumsal cinsiyet kalıpyargılarının bazı alanlarda azaldığı düşünülse de bazı alanlarda devam ettiği görülmektedir.

Araştırma sonucunda şu öneriler sıralanabilir:

- Bu çalışma zamanla ve yeni çıkan kitaplarla güncellenebilir. Böylelikle zaman içindeki değişim gösterilecektir.
- 0-3 yaş grubu çocuklara hitap eden kitaplar da toplumsal cinsiyet kalıpyargıları açısından incelenebilir.
- Okul öncesi eğitim kurumlarda bulunan öğretmenlere ve ailelere eğitim verilerek toplumsal cinsiyet farkındalığı sağlanabilir. Toplumsal cinsiyet farkındalığı eğitimlerinde cinsiyet kalıpyargıları içeren ve içermeyen resimli kitap örnekleri üzerinde atölye çalışmaları tasarlanabilir.
- Çocuk kitabı yazarı ve çizerlerinin toplumsal cinsiyet ile ilgili farkındalık sağlamaları için çalışmalar yapılabilir.
- Kitap metinlerinin herhangi bir cinsiyeti ön plana çıkarmaması ve toplumsal cinsiyet kalıpyargılarını pekiştirecek öğeleri içermemesi, toplumsal cinsiyet kalıpyargılarının aksine daha eşitlikçi özellikler içermesi önerilebilir. Örneğin; erkek karakterlerin duygusal, kadın karakterlerin güçlü olarak bahsedildiği metinler gibi.
- Kitap resimlerinde karakterlerin toplumsal cinsiyet ipuçlarından arındırılmış (sakal, makyaj, aksesuar vs.) olarak resimlenmesi ve giysilerinde kalıpyargıları güçlendirecek renklerin kullanılmaması önerilebilir.

BÖLÜM VII

7. KAYNAKLAR

- Adams, M., Walker, C. ve O'Connell, P. (2011). Invisible or Involved Fathers? A Content Analysis of Representations of Parenting in Young Children's Picturebooks in the UK. *Sex Roles*, 65:259–270.
- Akın, A. (2008). "Toplumsal Cinsiyet", <http://dostfinamoral.blogspot.com.tr/2008/02/toplumsal-cinsiyet.html>) adresinden elde edildi. Erişim Tarihi: 29 Kasım 2014.
- Aktan, T. & Sakallı – Uğurlu, N. (2013). 'Kalıpyargı İçeriği Modeline Sosyal Bağlamsal Bir Yaklaşım: Bağlam İçinde Kalıpyargı İçerikleri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 31, 15-35.
- Anderson, D. & Hamilton, M. (2005). Gender Role Stereotyping of Parents in Children's Picture Books: The Invisible Father. *Sex Roles*, 52(3/4), 145-151.
- Apalı, Y. (2011). Sosyolojik Açıdan Kadınlarla İlgili kalıp Yargılar. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 26, 50 – 64.
- Arlemalm-Hagser, E. (2010). Gender Choreography and Micro-Structures Early Childhood Professionals' Understanding of Gender Roles and Gender Patterns in Outdoor Play and Learning. *European Early Childhood Education Research Journal*, 18(4), 515-525.
- Arat, N. (1996). *Kadın Gerçeklikleri*. İstanbul: Say Yayınları.
- Arslan, A. (2005). Medyanın Birey ve Toplum Üzerindeki Etkisi, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, http://www.insanbilimleri.com/makaleler/sosyoloji/Medyanin_Birey_Toplum.html adresinden elde edildi. Erişim Tarihi: 9 Aralık 2014.
- Arslangiray, N. (2013). *Üniversitede Beden İmajının Yordayıcıları Olarak Bağlanma Stilleri ve Toplumsal Cinsiyet Rollerini*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara: Türkiye.
- Asan, H. T. (2010). Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik ve Öğretmenlerin Cinsiyetçilik Algılarının Saptanması. *F Dergi*, 2 (2), 65-74.
- Baran, G. (1995). *Ankara'da Bulunan Çocuk Yuvalarında Kalan 7-11 Yaş Grubu Çocuklarda Cinsiyet Rollerini Ve Cinsiyet Özellikleri Kalıpyargılarının Gelişimi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara: Türkiye.
- Bem, S. L. (1989). Genital knowledge and gender constancy in preschool children. *Child Development*, 60, 3.
- Béreaud, S. R. (1975). Sex role images in French children books. *Journal of Marriage and the Family*, 37, 194-207.

- Brugeilles, C., Cromer, I., & Cromer, S. (2002). Male and female characters in illustrated children's books or how children's literature contributes to the construction of gender. *Population (English edition)*, (57)2, 237-267.
- Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2009). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı (2008-2013)*. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. Ankara.
- Blaise, M. & Taylor, A. (2012). Using Queer Theory to Rethink Gender Equity in Early Childhood Education. *Young Children*, 6(1).
- Bütün, M. (2010). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Perspektifinden Çocuk Bakım Hizmetleri: Farklı Ülke Uygulamaları*. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Carter, J. (2009). *Gender Role Portrayal in Board Book Illustrations*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, University of North Carolina, Chapel Hill, North Carolina.
- Chen, J. J. (2010). Gender Differences in Externalising Problems among Preschool Children: Implications for Early Childhood Educators. *Early Child Development and Care*, 180(4).463-474.
- Connell, W. R. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*. (Çev: Cem Soydemir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Craig, A. B. (2008). *Gender Stereotypes About Emotion Portrayed in Children's Picture Books*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, North Carolina State University.
- Cüceloğlu, D. (2005). *İnsan ve Davranış*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çayır, K., Bağlı, M. T. & Esen, Y. (2008). *Pusula Gençlerle insan hakları eğitimi kılavuzu*. İstanbul: Bilgi Yayıncılık.
- Çubukçu, H. & Sivaslıgil, P. (2007). 7. Sınıf İngilizce Ders Kitaplarında Cinsiyet Kavramı, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/27/762/9663.pdf> Erişim Tarihi: 9 Kasım 2014
- Çabuklu, Y. (2007). *Toplumsal Kurgular ve Cinsiyetçilik*. Everest yayınları: İstanbul.
- Çelik, Ö. (2008). *Ataerkil Sistem Bağlamında Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: Türkiye.
- Chanzanagh, E. H., Esmaealzadeh, Z. & Procedia, Z. M. (2011). Gender in school subject: a case-study on Iran's primary levels - school subjects, *Social and Behavioral Sciences*, 15:1832-1838.
- Çayır, K. & Ceyhan, A. M. (der.) (2012). *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Çınar, K. E. (2013). *Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli: Türkiye.
- Damarlı, Ö. (2006). *Ergenlerde toplumsal cinsiyet rolleri, bağlanma stilleri ve benlik kavramı arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: Türkiye.
- DeLoache, J. S. (1987). The Three Bears Are All Boys: Mothers' Gender Labeling of Neutral Picture Book Characters. *Sex Roles*, 17:3/4.
- Demirel, P. (2009). *Annesi Çalışan ve Çalışmayan Öğrencilerde Toplumsal Cinsiyet Kalıpyargılarının Yetkinlik ve Sevecenlik Algısı Temelinde İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: Türkiye.
- DeWitt, L. A., Cready, M. C. & Seward, R.R. (2013). Parental Role Portrayals in Twentieth Century Children's Picture Books: More Egalitarian or Ongoing Stereotyping?. *Sex Roles*, 69:89–106.
- Diekmann, A. B., & Murnen, S. K. (2004). Learning to be little women and little men: The inequitable gender equality of nonsexist children's literature. *Sex Roles*, (50)5/6, 373-385.
- Dökmen, Z. Y. (1999). Bem Cinsiyet Rolü Envanteri Kadınsılık ve Erkeksilik Ölçekleri Türkçe Formunun Psikometrik Özellikleri. *Kriz Dergisi*. 7 (1), 27-40.
- Dökmen, Z. Y. (2010). *Toplumsal cinsiyet (Sosyal Psikolojik Açıklamalar)*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Dündar, Z. Ö. (2012). Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Televizyon Reklamlarına Yansıması, <http://www.ethosfelsefe.com/ethosdiyaloglar/mydocs/Ozg-Cinsiyet.pdf> adresinden elde edildi, 5 (1), 121-136. Erişim tarihi: 15 Kasım 2014.
- Ecevit, Y. (2003). Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çatışabilir?. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 25,4, 83-88.
- Erbay, F. & Samur, A. (2010). Anne ve babaların çocuk kitapları hakkındaki genel görüşleri il çocukların alıcı dil gelişim düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5(4), 1063-1073.
- Esen, Y. & Bağlı, M. T. (2002). İlköğretim ders kitaplarındaki kadın ve erkek resimlerine ilişkin bir inceleme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35(1-2), 143-154.
- Fine, C. (2011). Toplumsal Cinsiyet Yanılsaması. (Çeviri: Kıvanç Tanrıyar). Sel Yayıncılık: İstanbul. (Özgün çalışma, 2010).
- Fitzpatrick, J. M. & McPherson, J. B. (2010). Coloring Within the Lines: Gender Stereotypes in Contemporary Coloring Books. *Sex Roles*, 62:127–137.

- Fouts, H. N., Hallam, R. A. & Purandare, S. (2013). Gender Segregation in Early-Childhood Social Play among the Bofi Foragers and Bofi Farmers in Central Africa. *American Journal of Play*, 5(3).
- Gardiner, H. W. & Gander, M.J. (1998). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. (Çeviri: Bekir Onur) İstanbul: İmge yayıncılık. (Özgün çalışma, 1994).
- Gooden, A. M., & Gooden, M. A. (2001). Gender representation in notable children's picture books: 1995–1999. *Sex Roles*, 45:89–101.
- Gökçen, A. E. (2008). *Kadınla İlgili Forward E-Posalar Bağlamında İnternet ve Toplumsal Cinsiyet İlişkisi*. Yayımlanmamış Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: Türkiye.
- Gürşimşek, I. & Günay, V. D. (2005), Çocuk Kitaplarında Cinsiyet Rollerinin işlenişinde Kullanılan Dilsel ve Dildışı Göstergelerin Değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, (2005).
- Gümüšoğlu, F. (2005). *Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet (Cumhuriyetin İlk Yıllarından Günümüze)*. (2. Basım). Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları. İstanbul
- Güneş, Ö. (2008). Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Ayrımı (1990-2006). *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 19 (2).
- Haines, A.B., Ajavi, A.A. & Boyd, H. (2014). Making trans parents visible: Intersectionality of trans and parenting identities, *Feminism & Psychology*, 24(2), 238–247.
- Helleis, D. L. (2004) *Differentiation of Gender Roles And Sex Frequency in Children's Literature*. Unpublished phd dissertation, Maimonides University.
- Hooks, B. (2012). *Feminizm Herkes İçindir*. (Çeviri: Ece Aydın, Berna Kurt, Şirin Özgün, Aysel Yıldırım) bgst yayınları: İstanbul. (Özgün çalışma, 2000).
- Heywood, C. (2003). *Baba Bana Top At!* (Çeviri: Esin Hoşsucu). Kitap Yayınevi: İstanbul. (Özgün çalışma, 2001).
- İmamoğlu, E. O. (1991). *Aile İçinde Kadın-Erkek Roller*. Türk Aile Ansiklopedisi. Ankara: Cilt 3, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Vakfı.
- Jarvis, E. C. (2002). *Redefining the Feminine in Children's Picture Book*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, University of North Carolina, Chapel Hill, North Carolina
- Kahraman, B. P. & Başal, H. A. (2011). Anne Eğitim Düzeylerine Göre Çocukların Cinsiyet Kalıpyargıları ile Oyun ve Oyuncak Tercihleri. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 6 (1).
- Kalaycı, N. & Hayırsever, F. (2014). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bağlamında Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Ders Kitabına Yönelik Bir İnceleme ve Bu Konuya İlişkin

Öğrenci Algılarının Belirlenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(3), 1049-1074.

- Karniol, R. (2011). The Color of Children's Gender Stereotypes, *Sex Roles*, 65:119-132.
- Keith, J. L. (1995). *The portrayal of Gender and Ethnicity in Children's Picture Books*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, San Jose State University.
- Keleş, S. (2008). *Erken Çocuklukta Toplumsal Cinsiyet Değişmezliği Ölçüm Aracı'nın Uyarlanması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul: Türkiye.
- Kodan, S. (2013). *Evli Bireylerin Evlilik Kalitesi Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları ve Yaşam Doyumları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum: Türkiye.
- Kolbe, R., & LaVoie, J. (1981). Sex-Role Stereotyping in Preschool Children's Picture Books. *Social Psychology Quarterly*, 44(4), 369-374.
- Köseler, F. (2009). *Okul Öncesi Öykü ve Masal Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Olgusu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın: Türkiye.
- Lester, Z. J. (2014). Homonormativity in Children's Literature: An Intersectional Analysis of Queer-Themed Picture Books. *Journal of LGBT Youth*, 11:3, 244-275.
- Marie, M. (2007). *A Thematic Feminist Analysis of Best-Selling Children's Picture Books*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Oregon State University.
- Mussen, P. H. (196). *Child Development and Personality*. Pennsylvania, United States: Red Lion.
- Narahara, M. (1998). Gender stereotypes in children's picture books. *East Lansing, MI: National Center for Research on Teacher Learning*. (ERIC Document Reproduction Service No. ED419248).
- Nilges, L. M., & Spencer, A.F. (2002). The pictorial representation of gender and physical activity level in Caldecott Medal winning children's literature (1940-1999): A relational analysis of physical culture. *Sport, Education and Society*, (7)2, 135-150.
- Oskamp, S., Kaufman, K., & Wolterbeek, L. A. (1996). Gender role portrayals in preschool picture books. *Journal of Social Behavior and Personality*, 11(5), 27-39.
- Ölçer, E., (2003). *Türkiye Masallarındaki Toplumsal Cinsiyet ve Mekân İlişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: Türkiye.
- Özdemir, E. (2006). *Okulöncesi Dönem Çocuklarının Cinsiyet Özelliklerine İlişkin Kalıpyargılarının İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara: Türkiye.

- Özgür, Ö. (2010). *Televizyonda Yayınlanan Kadın Programlarında Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Sunumu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya: Türkiye.
- Özkan, R. (2013). İlköğretim Ders Kitaplarında Kadın Figürü. *The Journal o Academic Social Science Studies*, 6 (5), 617-631.
- Paynter, K. C. (2011). *Gender Stereotypes and Representation of Female Characters in Children's Picture Books*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, <http://digitalcommons.liberty.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1500&context=doctoral> adresinden elde edildi. Erişim tarihi: 11 Ocak 2015.
- Pincha, C. (2009). *Toplumsal cinsiyete duyarlı afet yönetimi. Uygulamacılar için el kitabı*. (Çev: D.K. Demirer), Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları. http://gdnonline.org/resources/PinchaKitap_Turkce_RENKLLI.pdf adresinden elde edildi. Erişim tarihi: 14 Aralık 2014.
- Raol, H. & Smith, H. (2014). The representation of women doctors in children's picture books. *Journal of the Royal Society of Medicine*, 107 (12), 480-482.
- Sabuncuoğlu, A. (2006). *Televizyon Reklamlarında Toplumsal Cinsiyet*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir: Türkiye.
- Sayer, H. (2011). *Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı*. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Sayılan, F. (2012). *Toplumsal cinsiyet ve eğitim*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Seçgin, F. (2012). *Toplumsal Cinsiyet Etkinliklerinin Öğrencilerin Algı ve Tutumlarına Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ankara: Türkiye.
- Sevim, F. (2013). *Medya Okuryazarlığı, Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Medyada Temsili*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul: Türkiye.
- Şafak, Ş., Çopur, Z. & Özkan, M. (2006). Çocukların Evle İlgili Faaliyetlere Harcadıkları Zamanın İncelenmesi. www.sdergi.hacettepe.edu.tr/sszcmao.pdf adresinden elde edildi. Erişim Tarihi: 2 Mart 2014.
- Soyer, Ç. A. (2009). Okul Öncesi Dönem Çocuk Hikâye Kitapları: Stereotipler ve Kimlikler. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1, 13-27.
- Sunderland, J. & Mcglashan, M. (2012). The linguistic, visual and multimodal representation of two-Mum and two-Dad families in children's picturebooks. *Language and Literature*, 21(2) 189-210.
- Şahin, G. (2014). Okulöncesi Dönem Çocuklarında Görsel bir Uyarın Olarak Resim. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9/3, 1309-1324.

- Şirvanlı, Ö. D. (1992). *Annenin Çalışma Durumu ve Ebeveynin Benimsediği Cinsiyet Rolü Değişkenlerinin Çocuğun Cinsiyet Özelliklerine İlişkin Kalıpyargılarının Gelişimine Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara: Türkiye.
- Taylor, F. (2003). Content Analysis and Gender Stereotypes in Children's Books. *Teaching Sociology*, 31 (3), 300-311.
- Terzioğlu, F. & Taşkın, L. (2008). Kadının Toplumsal Cinsiyet Rolünün Liderlik Davranışlarına ve Hemşirelik Mesleğine Yansımaları. *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*. 12,2, 62-67.
- Trepanier-Street, M. L., & Romatowski, J. A. (1999). The influence of children's literature on gender role perceptions: A reexamination. *Early Childhood Education Journal*, (26)3, 155-159.
- Tosun, Z. (2010). *Cinsiyet rolü yöneliminin ablalık ve ağabeylik ile ilişkisinin toplumsal rol kuramı bağlamında değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin: Türkiye
- Tsao, Y. (2008). Gender Issues in Young Children's Literature. *Reading Improvement*, 45 (3), 108-114.
- Uluocak, Ş., & Aslan, C. (2011). *Kadın bakış açısından toplumsal cinsiyet rolleri*. Çanakkale: Çanakkale Kitaplığı Akademi.
- Uluşen, M. (2010). *Sağlık Çalışanlarının ve Toplumun Toplumsal Cinsiyetle İlgili Duyarlılığı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara: Türkiye.
- Vannicopoulou, A. (2004). Resimli Çocuk Kitaplarında Kadın Karakterler. (Çev: Dilek Çiftçi Yeşiltuna), *Ege Eğitim Dergisi*, 5 (2): 65-73.
- Verboord, M. (2012). Female bestsellers: A cross-national study of gender inequality and the popular-highbrow culture divide in fiction book production, 1960–2009. *European Journal of Communication*, 27(4) 395–409.
- Veziroğlu, M. ve Gönen, M. (2012). Resimli Çocuk Kitaplarının MEB Okul Öncesi Eğitim Programındaki Kazanımlara Uygunluğunun İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 37(163), 226-238. <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/viewFile/1204/350> adresinden elde edildi. Erişim Tarihi: 14 Aralık 2014.
- Weitzman, L., Eifler, D., Hokada, E., & Ross, C. (1972). Sex-role socialization in picture books for preschool children. *American Journal of Sociology*, 77, 1125-1150.
- Wohlwend, K. E. (2012). "Are You Guys "Girls"?": Boys, Identity Texts, and Disney Princess Play. *Journal of Early Childhood Literacy*, 12(1).
- Yavuzer, H. (1999). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara:

Seçkin Yayınevi.

Yılmaz, R. (2007). Reklamlarda Toplumsal Cinsiyet Kavramı: 1960-1990 Yılları Arası Milliyet Gazetesi Reklamlarına Yönelik Bir İçerik Analizi, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 4 (4), 143–155.

http://www.gata.edu.tr/ureme_sagligi/toplumsal_cinsiyet.html Erişim Tarihi: 25 Aralık 2014

<http://www.hazargrubu.org/etkinlikler/katildigimiz-toplantilar-sempozyumlar/422-toplumsal-cinsiyet-esitligi-atolye-calismasi.html> Erişim Tarihi: 15 Aralık 2014

http://www.eycb.coe.int/gendermatters/chapter_1/1.html Erişim Tarihi: 24 Aralık 2014.

<http://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/Resimli%20%C3%87ocuk%20Kitaplar%C4%B1.pdf> Erişim Tarihi: 25 Şubat 2015.

BÖLÜM VIII

8. EKLER

Ek 1

METİN İNCELEME FORMU

1. Kitap

Kitap	Yazarın Cinsiyeti		Çizerin Cinsiyeti	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Özgün Türkçe Eser				
Çeviri Eser				

2. Kitabın başlığında cinsiyete özgü tanılayıcı kelime/kelimeler ya da söz öbeği var mı? Varsa yazınız.

Var ☐

Yok ☐

3. Metinde geçen ailenin (varsa) yapısı nedir?

Aile Yapısı	
Çekirdek aile	
Geniş aile	
Tek ebeveynli aile	
Belirsiz	
Yok	

4. Öyküde her bir cinsiyete atfedilen mesleklerle/yapılan işlerle/ilgi alanları ile/kişilik özellikleri ile/oyuncaklarla/oyunlarla ilgili özellikler nelerdir?

*Öyküde yer alan her karakter dikkate alınmalıdır.

	Erkek	Kadın	Belirsiz
Öyküde her bir cinsiyete atfedilen mesleklerle ilgili özellikler nelerdir?			
Öyküde her bir cinsiyete atfedilen yapılan işlerle ilgili özellikler nelerdir?			

Öyküde her bir cinsiyete atfedilen ilgi alanları ile ilgili özellikler nelerdir?			
Öyküde her bir cinsiyete atfedilen kişilik özellikleri ile ilgili özellikler nelerdir?			
Öyküde her bir cinsiyete atfedilen oyuncaklarla ilgili özellikler nelerdir?			
Öyküde her bir cinsiyete atfedilen oyunla ilgili özellikler nelerdir?			

Ek 2

RESİM İNCELEME FORMU

* Her bir kitap için veriler tek bir form üzerinde işaretlenir.

Öykünün Karakterleri:

1. Karakter
2. Karakter
- 3.

Cinsiyet	1. Karakter 2. Karakter 3.
Fiziksel Görünüş	1. Karakter Saç Duygusal İfade Yüz 2. Karakter Saç Duygusal İfade Yüz 3.
Giysi	1. Karakter 2. Karakter 3.
Aksesuar	1. Karakter 2. Karakter 3.
Mekân	Sadece ana karakter için; Ev ve Ev Çevresi:

	Dış Mekân: Kurum ve Kuruluş: Belirsiz:
Meslek	
Eylem	1. Karakter 2. Karakter
Oyun & oyuncak	1. Karakter Oyun Oyuncak 2. Karakter Oyun Oyuncak 3.
Mekan & Eylem	Bütün resimler gözden geçirildiğinde karakterlerden herhangi birinin bulunduğu mekânda, mekânla ilgili ya da ilgisiz bir şekilde karakterin cinsiyetine ilişkin bir ipucu var mı? Varsa yazınız. Var ☐ Yok ☐

Ek 3

KİTAP KÜNYESİ

Kitap Künyesi

Doküman No:

• Kitabın adı:

• Yazarın adı:

• Çizerin adı:

• Baskı sayısı:

• Basım yılı:

• Yayınevi

ÖZGEÇMİŞ

SİNEM GÜNDÜZ ŞENTÜRK
e-mail: 1310.sinem@gmail.com
Tel: 0507 469 05 83

KİŞİSEL BİLGİLER

- Uyruğu: T.C
- Doğum Yeri: İZMİR
- Doğum Tarihi: 20 / 08 / 1987
- Medeni Durum: Evli

EĞİTİM DURUMU

- Yüksek Lisans: Ege Üniversitesi, İzmir Okul Öncesi Öğretmenliği
- Eylül 2005 – Haziran 2010 Lisans: Ege Üniversitesi, İzmir Okul Öncesi Öğretmenliği
- Eylül 2001 – Haziran 2005 Edirne Anadolu Lisesi, Edirne Sayısal Alan
-

İŞ DENEYİMİ

- Temmuz 2013 – halen Pelitalan İlkokulu/ Okul öncesi öğretmeni
- Aralık 2010 – Temmuz 2013 Manisa Tarzanı Ahmet Bedevi İlköğretim Okulu/ Okul öncesi öğretmeni

YABANCI DİL

- İngilizce: Okuma ve yazma –iyi , Konuşma – orta

BİLGİSAYAR

- MS Office uygulamaları (PowerPoint, Word, Excel)

BURLAR & ÖDÜLLER

- Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi - Fakülte İkinciliği (2010)
- Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi - Okul Öncesi Öğretmenliği Bölüm Birinciliği (2010)

SÖZEL BİLDİRİLER

- Dereobalı, N. & Şentürk-Gündüz, S. (8 - 9 Mayıs, 2014). *Ana Sınıfa Devam Eden 48-66 Aylık Çocukların Toplumsal Cinsiyet Rollerine Bakışı*. 9. Okul Öncesi Eğitimi Öğrenci Kongresi, Başkent Üniversitesi, Ankara.

KURS VE SEMİNERLER

- Çağdaş Drama Derneği – Yaratıcı Drama Liderliği Kursu (1,2,3,4 ve 5. Aşama)

- Çağdaş Drama Derneği – Okulöncesinde Yaratıcı Drama / Nalan Olgun (12 saatlik Atölye Çalışması)
- Çağdaş Drama Derneği – İlköğretimde Tiyatro / Ali Kırkar (Atölye Çalışması)
- Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yaratıcı Drama Kulübü – Tiyatro Spor, Sahne ve Atölye Çalışmaları
- Manisa Halk Eğitim Merkezi – Tiyatro Kursu
- Manisa Gençlik Merkezi – Tiyatro Kursu
- Elginkan Vakfı – Sorun Çözme Teknikleri Semineri
- Elginkan Vakfı – Etkili Sunuş Teknikleri Semineri
- Elginkan Vakfı – Liderlik ve Motivasyon Semineri
- Elginkan Vakfı – Word –Excel Uygulamaları Semineri
- Elginkan Vakfı – İnternet & Powerpoint Uygulamaları Semineri
- YDS Akademi – İngilizce Kursu

İLGİ ALANLARI

- Çocuk Edebiyatı
- Yaratıcı Drama
- Tiyatro

ÖZET:

Bu çalışmada resimli hikâye kitapları toplumsal cinsiyet kalıpyargılar açısından incelenerek kitapların içerik ve resimlemedeki cinsiyetçiliğe ilişkin öğelere dikkat çekmek amaçlanmıştır. Çalışma nitel araştırma özelliği taşımaktadır. Farklı zaman, yer ve yayınevlerinden satın alınan 70 resimli kitap incelenmiştir. Resimli kitaplar 3-6 yaş grubu çocuklar için basılan kitaplar arasından seçilmiştir. Veriler nitel veri toplama yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemiyle elde edilmiştir. Her bir resimli kitap için kitap künyesi doldurulmuş ve kitaplar araştırmacı tarafından geliştirilen “Metin İnceleme Formu” ve “Resim İnceleme Formu” kullanılarak incelenmiştir. Veriler yazar ve çizer cinsiyeti, kitabın ismi, aile yapısı, meslek, eylem, oyun, oyuncak, ilgi alanı, kişilik özellikleri, mekân, kitaplarda yer alan karakterler, fiziksel görünüş, aksesuar, kıyafet gibi toplumsal cinsiyet ipuçları açısından incelenerek toplanmıştır. Toplanan veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda kadın ve erkek cinsiyetinin temsil edilme oranlarının birbirine yakın olduğu, kadınların erkek mesleği olarak düşünülen çeşitli mesleklerde gösterildiği, 3-6 yaş çocuklara yönelik resimli kitaplardaki yazar ve çizer cinsiyetlerinin daha çok kadın olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra eylem, oyun, oyuncak ve ilgi alanı kodlarında erkekler lehine toplumsal cinsiyet kalıpyargılarının devam ettiği söylenebilir. Özetle resimli kitaplarda kadın ve erkekler için toplumsal cinsiyet kalıpyargıları azalmış görünse de varlığını sürdürdüğü görülmektedir.

Anahtar kelimeler: resimli öykü kitapları, okul öncesi dönem, toplumsal cinsiyet kalıpyargıları

ABSTRACT:

In this study, picture story books were analyzed in terms of gender stereotypes and it was aimed to draw attention to the elements related with sexism in the contents and illustrations of the books. The study is a qualitative study. 70 picture books, purchased from different publishers in different times, were analyzed. Picture books were chosen from the books published for children of 3-6 ages. Data were collected through document analysis method, one of the qualitative data collection methods. Book tags were written for each picture book and books were analyzed by using "Text Analysis Form" and "Picture Analysis Form" developed by the researcher. Data were collected by analyzing gender clues like the sex of author and illustrator, the name of the book, family structure, profession, activity, game, toy, area of interest, personal characteristics, place, characters in the book, physical appearance, accessories, clothes, etc. The data collected were analyzed with content analysis method. As a result of the analyses, it was detected as follows: The representation rates of men and women are closer to each other. Women are illustrated in various professions thought as professions of men. The sexes of authors and illustrators of picture books for children between the ages of 3 and 6 are mostly women. Furthermore, it can be said that gender stereotypes still exist in favor of men in the codes of activity, game, toy and area of interest. In conclusion, although gender stereotypes for women and men in picture books decrease, they still exist.

Keywords: picture story books, early childhood, gender stereotypes